

LÄHISUHDEVÄKIVALTA YDINKYSYMYKSENÄ

Tutkimus perussosiaalityössä kohdattavasta lähisuhdeväkivallasta

Kirsi Nurme
Pro gradu-tutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Maaliskuu 2007

TIIVISTELMÄ

Lähisuhdeväkivalta ydinkysymyksenä

Tutkimus perussosiaalityössä kohdattavasta lähisuhdeväkivallasta

Kirsi Nurme
Pro gradu-tutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Maaliskuu 2007
121s + 1 liite (2 sivua)

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää mitä on sosiaalitoimiston perussosiaalityöntekijöiden tekemä lähisuhdeväkivaltatyö. Tutkimuksessa selvitän millaista lähisuhdeväkivaltaa sosiaalitoimen sosiaalityössä kohdataan ja minkälaisilla keinoilla apua tarjotaan. Lähestyn lähisuhdeväkivaltatyötä sosiaalityöntekijän, sosiaalityön ja auttamisjärjestelmän näkökulmasta. Tutkimukseni aineisto koostuu kahden kaupungin sosiaalitoimistojen sosiaalityöntekijöiden teemahaastatteluista. Yhteensä haastatteluja on kahdeksan. Tutkimuksellinen lähtökohtani on sosiaalitieteellinen ja läsnä on erityisesti sosiaalityön näkökulma. Aineiston analyysissä olen käyttänyt teoriasidonnaista aineiston analyysia.

Lähisuhdeväkivalta on sosiaalityöntekijöiden mukaan yleinen ja vakava ongelma, johon tulee puuttua ja reagoida. Sosiaalitoimistossa kohdataan kaikkia väkivallan osapuolia. Lähisuhdeväkivalta kietoutuu usein osaksi muita sosiaalisia ongelmia, joten väkivallan tunnistaminen voi olla hankalaa. Sosiaalityöntekijät kohtasivat useimmiten työssään miehen naiseen kohdistamaa tai lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa. Muunlaista väkivaltaa on työntekijöiden mukaan hankalampi tunnistaa ja puuttumisen kynnyks on korkeampi. Kun väkivaltaa on lapsiperheessä, muodostuu väkivaltaongelmasta lastensuojelullinen kysymys. Sosiaalitoimiston lähisuhdeväkivaltatyö on koordinoivaa toimintaa. Sosiaalityön erityisosaamista on auttamisjärjestelmän tunteminen. Asiakasta ohjataan, neuvotaan ja tuetaan tilanteen vaatimalla tavalla.

Olen tutkimuksessani tarkastellut sosiaalitoimiston lähisuhdeväkivaltatyötä sukupuolineutraaliuden ja ammattietiikan käsitteiden kontekstissa. Sosiaalityöntekijöiden puheessa sukupuolille rakentui merkityksiä, eikä puhe ollut sukupuolineutraalia. Puheessa vastuutettiin väkivallan tekijä. Ammattieettinen näkökulma tuli sosiaalityössä esille velvollisuutena ja vastuuna puuttua väkivaltaan ja antaa tietoa asiakkaalle oikeuksista.

Avainsanat: lähisuhdeväkivalta, lähisuhdeväkivaltatyö, perussosiaalityö, auttamisjärjestelmä, sukupuolineutraalius, ammattietiikka

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	1
1 JOHDANTO	3
2 LÄHISUHDEVÄKIVALTATYÖN MÄÄRITTELYSTÄ JA ILMIÖN LAAJUDESTA	7
2.1 Käsitteen määrittely ja yleisyys	7
2.2 Lähisuhdeväkivaltatyön paikantuminen auttamisjärjestelmässä	12
2.3 Lähisuhdeväkivaltatyö tutkimuksen kohteena.....	20
2.4 Juridiset lähtökohdat lähisuhdeväkivaltatyössä	24
3 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN KOHTAAMINEN SOSIAALITYÖSSÄ	29
3.1 Ongelman tunnistaminen sosiaalityössä	29
3.2 Lähisuhdeväkivallan sukupuolineutraali määrittely	34
3.3 Ammattieettisten kysymysten äärellä	39
3.4 Tutkimustehtävä ja tutkimukselliset lähtökohdat	44
4 TUTKIMUKSEN MENETELMÄ JA AINEISTO	47
4.1 Haastattelut aineistona	47
4.2 Teemahaastattelu aineistonkeruu menetelmänä.....	52
4.4 Aineiston analyysi.....	54
4.5 Tutkimusetiikka	57
5 LÄHISUHDEVÄKIVALTA SOSIAALITOIMISTON SOSIAALITYÖSSÄ	61
5.1 Asiakkaan kohtaaminen ja väkivallan tunnistaminen.....	61
5.2 Asiakasryhmät.....	67
5.3 Väkivaltaongelma vai lastensuojelullinen huoli	71
5.4 Väkivallan vyyhti.....	77
6 SOSIAALITOIMISTO APUA KOORDINOIVANA TAHONA	79
6.1 ”Selvät systeemit” - menetelmät ja jatkotoimenpiteet	79
6.2 Ammatillista yhteistyötä vai ammatillisia jännitteitä	87
6.3 Väkivaltaisen henkilön auttaminen.....	89
7 SOSIAALITYÖNTEKIJÄN ASiantuntijuus JA AMMATILLISUUS	93
7.1 Koulutuksen antamat valmiudet	93
7.2 Ammattieettinen näkökulma työn taustalla	95
7.3 Sukupuolen merkityksestä	99
7.4 Työssäjaksamista tulevat tekijät	101
8 YHTEENVETO	106
LÄHTEET	112

1 JOHDANTO

Lähisuhdeväkivallan yleisyys ja vakavuus ovat yhteiskunnallisia ongelmia. Kotien väkivalta välähtää aika-ajoin otsikoihin lohduttomina tapahtumina. Yksilötasolla lähisuhdeväkivalta on subjektiivinen kokemus, yksilön tai perheen surullinen tarina. Lähisuhdeväkivaltaa voidaan myös tarkastella ammatillisen auttamistyön kontekstissa. Itse olen valinnut tutkimuksessani jälkimmäisenä mainitun näkökulman. Antti Särkelä määrittelee yhteiskunnallisten ongelmien usein kietoutuvan monimutkaisella tavalla yksilöllisiin ongelmiin ja päinvastoin (Särkelä 2001, 13). Sosiaalityössä lähisuhdeväkivaltaa kohdataan yhteiskunnallisella, institutionaalisella kentällä. Henkilökohtainen kohdataan virallisesti.

Suomalaisessa tutkimuskentässä on lähisuhdeväkivallan osa-alueita, joita on toistaiseksi tutkittu vähän. Marita Husso tuo esille, että parisuhdeväkivallan pitkään huomiotta jättäminen ja sitä koskevan suomalaisen tutkimuksen vähäisyys ei johdu siitä, että väkivalta olisi meillä parisuhteissa vähäisempää tai sen aiheuttamat ongelmat olisivat meillä lievempiä kuin muualla. Uusimpien tilastojen valossa, Suomi näyttää olevan Länsi-Euroopan parisuhdeväkivaltaisimpia maita. (Husso 2003, 16.) Myös Niemi-Kiesiläisen tutkimuksessa esitetään, että Suomi on Yhdysvaltojen jälkeen maailman toiseksi väkivaltaisimaa (Niemi-Kiesiläinen 2004, 36). Tilastolliset luvut ovat synkkiä ja pysäyttäviä.

Lähisuhdeväkivaltatyötä on tutkittu toistaiseksi melko vähän auttamisjärjestelmän näkökulmasta ja järjestelmän toimivuuden kannalta. Monissa tutkimuksissa erityisesti väkivallan uhrin tuoneet esille järjestelmän epäkohtia ja tutkimukset ovat nostaneet omalta osaltaan keskusteluun lähisuhdeväkivaltatyön kentän toimimattomuuden ja epäkohdat. Yksi tuoreimmista aihepiirien tutkimuksista (Kääriäinen 2006, 113) tuo esille, että sosiaaliviraston palveluja kohtaan suhtaudutaan poikkeuksellisen kriittisesti lähisuhdeväkivaltakysymyksissä. Lähisuhdeväkivalta kuormittaa palvelujärjestelmää ja sosiaalitoimiston sosiaalityössä kohdataan lähisuhdeväkivallan uhreja ja tekijöitä monenlaisissa elämäntilanteissa. On siis mielestäni erityisen tärkeää tarkastella järjestelmää ja auttamistyötä myös sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta ja pohtia millaiselta lähisuhdeväkivaltatyön kenttä näyttää sosiaalityöntekijän pöydän takaa tarkasteltuna.

Aiheen valintaan ovat vaikuttaneet naistutkimuksen opintoni. Aihetta tutkin ja tarkastelen kuitenkin oman pääaineeni sosiaalityön tutkimuksellisesta ja ammatillisesta näkökulmasta. Aineiston keruussa ja haastattelukysymysten suunnittelussa olen rajannut osan kysymyksistä käsittelemään sukupuolisidonnaisia teemoja, kuten kysymyksen naisesta ja miehestä sosiaalityön asiakkaana, väkivallantekijöinä ja uhreina. Se, että kirjoitan eri sukupuolista ei kuitenkaan yksin tee tutkimuksesta naistutkimusta. Olen pyrkinyt löytämään aineistostani vastauksia kysymykseen, miten sukupuolisidonnaisesti lähisuhdeväkivaltaa määritellään sosiaalityössä ja millaisia merkityksiä sukupuolelle rakentuu asiakkuustilanteessa. Osittain naistutkimuksellinen näkökulma on siis tutkielmassani läsnä, vaikka määrittelenkin kyseessä olevan sosiaalityön tutkimuksen. Näiden kahden eri tieteenalan näkökulmat eivät ole kuitenkaan toisiaan poissulkevia, sillä etenkin naistutkimus ja myös sosiaalityö edustavat monitieteisiä aloja.

Myös ammatillinen kiinnostus on vaikuttanut tutkimuksen aiheen valintaan. Olen suorittanut sosiaalityön opintojeni käytännön harjoittelujakson sekä sijaisuuksia turvakodissa ja lastensuojelupäivystyksen sosiaalityöntekijänä. Lyhyt, mutta avartava työtaustani lähisuhdeväkivaltatyön kentällä on tuonut väistämättä oman sävynsä tutkielmaani ja erityisesti omiin pohdintoihini. Tämä lähtökohta on hyvä tiedostaa ja on ollut tärkeää muistutella itseään siitä seikasta tutkielman edetessä, etteivät omat oletukset veisi liikaa mukanaan.

Tutkimukseni kohteena on perussosiaalityön lähisuhdeväkivaltatyö. Kiinnostukseni kohteena on ollut selvittää millaista lähisuhdeväkivaltatyötä sosiaalitoimistossa tehdään, miten lähisuhdeväkivaltaa kohdataan ja miten sitä määritellään sosiaalityössä. Tarkentaviksi teemoiksi olen valinnut sukupuolen määrittelyn lähisuhdeväkivaltatyössä ja ammattietiikan.

Tutkimuksessani käytän lähisuhdeväkivallan käsitettä. Käsitevalinta on laaja, sillä lähisuhdeväkivaltana voidaan ymmärtää kaikki läheisissä ihmissuhteissa tapahtuva väkivalta eli aikuisiin, lapsiin ja vanhuksiin kohdistuva väkivalta. Myös esimerkiksi vammaisiin kohdistuva ja nuorten seurustelusuhteissa tapahtuva väkivalta kuuluvat lähisuhdeväkivallan piiriin. Nyqvist tuo esille, että ”lähisuhdeväkivallan” esiin nostaminen laajentaa ihmisten vuorovaikutukseen liittyvää väkivaltaisuuden käsittelyä. Perhepiirin

ohella lähisuhteita on myös työpaikoilla, harrastusten parissa ja koulussa. (Nyqvist 2001, 19.) Määrittelen lähisuhdeväkivaltana tutkimukseni yhteydessä kodin ja perheen piirissä tapahtuvana parisuhdeväkivaltana, sisarusten välisenä väkivaltana, lapsiin kohdistuvana ja lapsen toiseen lapseen tai aikuiseen tai vanhukseen kohdistamana väkivaltana. Perheen sisällä tapahtuvaa väkivaltaa käsitellään usein aikuisten ihmisten, naisen ja miehen näkökulmasta. On tärkeää tuoda esille myös lasten näkökulma ja osallisuus. Kuten Hannele Forsberg toteaa, valtaosan kotonaan väkivallalle alistuvista lapsista uskotaan joutuvan todistamaan vanhempien tai muiden aikuisten välistä tappelua. Osaa lapsista myös lyödään ja osa joutuu seksuaalisen väkivallan kohteeksi. (Forsberg 2002, 22.) Käsitevalinnallani haluan tuoda esille, miten laajasta ongelmasta on kyse ja miten yleistä lähisuhdeväkivallan kohtaaminen on perussosiaalityössä.

Käyttämällä lähisuhdeväkivallan käsitettä olen halunnut myös antaa tilaa haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden näkemyksille, jotta he voivat ilman etukäteen tehtyä rajaamista kertoa millaista lähisuhdeväkivaltatyötä he tekevät ja mitä he itse asiantuntijoina määrittelevät kuuluvan lähisuhdeväkivaltatyöhön. Tavoitteenani on ollut tehdä omalta osaltani näkyväksi tätä sosiaalityön kenttää, joka on lähisuhdeväkivaltatyöstä puhuttaessa vaikeasti määriteltävissä ja eroteltavista muusta sosiaalityöstä. Väkivalta kietoutuu usein muihin sosiaalsiin ongelmiin ja mahdollisesti myös verhoutuu muiden ongelmien taakse. Tutkimukset osoittavat, etteivät lähisuhdeväkivallan osapuolet useinkaan hakeudu virallisiin auttamistahoihin. Oletettavasti lähisuhdeväkivallan yleisyyden vuoksi sosiaalitoimistossa kuitenkin asioi paljon väkivaltaa kokeneita asiakkaita ja perheitä.

Pyrin tuomaan esille, miten monenlaista vääristynyttä vallankäyttöä ihmissuhteissa ilmenee ja miten tähän voidaan puuttua. Tutkimuksen tavoitteena on hahmottaa millaista lähisuhdeväkivaltaa sosiaalityössä kohdataan, miten sitä määritellään ja miten ongelmaan voidaan puuttua sosiaalityön keinoin. Tavoitteenani on ollut selvittää mitä erityistä ja ominaista on perussosiaalityön lähisuhdeväkivaltatyössä ja mikä erottaa perussosiaalityön muunlaisesta lähisuhdeväkivaltatyöstä auttamiskentällä.

Tutkimukseni on kvalitatiivinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen ensisijainen tavoite on usein tutkimuksen kohteena olevien toimijoiden omien tulkintojen esiin nostamisessa (Hakala 2001, 17). Aineistoni koostuu sosiaalityöntekijöiden haastatteluista. Aineiston

analyysissa olen käyttänyt teoriasidonnaista aineiston analyysimenetelmää. Tavoitteenani ei ole ollut tutkia yksittäisiä työmenetelmiä tai keskittyä tutkimaan tiettyä hanketta, johon on resursoitu voimavaroja tehdä pitkäjänteistä lähisuhdeväkivaltatyötä. Olen valinnut tutkimuksen kohteekseni sosiaalitoimiston arkisen, mutta merkityksellisen sosiaalityön.

Raija Lindqvistin ammatillinen lisensiaatintutkimus käsittelee maaseudun sosiaalitoimistoissa tehtävää perheväkivaltatyötä. Lindqvist tuo esille, että yhtenä hänen tutkimuksensa lähtökohtana on tutkimustiedon puute aiheesta (Lindqvist 2005, 5). Lindqvistin lisensiaatintyö ja oma tutkimukseni käsittelee samaa sosiaalityön osa-aluetta. Teoriataustamme ovat tosin erilaiset ja aineistoni on kerätty keskisuurten kaupunkien sosiaalitoimistoista, kun taas Lindqvist on kerännyt aineistonsa maaseudun sosiaalityöntekijöiltä. Voin yhtyä Lindqvistin kokemukseen vähäisestä tutkimustiedosta. Sosiaalitoimistoissa tehtävä lähisuhdeväkivaltatyö on jäänyt toistaiseksi vähäiselle huomiolle.

Tutkimuksen toisessa kappaleessa käsittelen lähisuhdeväkivallan yleisyyttä sekä ilmenemismuotoja. Tutustun myös aiempaan lähisuhdeväkivallan auttamistyön kotimaisen tutkimuksen kenttään. Esittelen ne keskeiset tutkimukset, joita olen käyttänyt oman työni tutkimuksellisinä lähteinä. Kuvaan millaista on lähisuhdeväkivallan auttamiskenttä ja käyn läpi myös lähisuhdeväkivaltatyön juridista näkökulmaa. Kolmas kappale käsittelee lähisuhdeväkivallan kohtaamista ja havaitsemista auttamistyössä ja erityisesti sosiaalityössä. Pohdin tässä yhteydessä lähisuhdeväkivallan sukupuolineutraaliutta sekä toisena teemana työn ammattieettisiä kysymyksiä. Kappaleen lopuksi esittelen tutkimustehtäväni.

Tutkimuksen menetelmällisiin valintoihin ja aineistonkeruuprosessiin sekä aineistoon voi tutustua kappaleessa neljä. Esittelen myös valitsemani aineiston analyysimenetelmän. Kappaleen lopussa olen käsitellyt tutkimuseettisiä kysymyksiä. Viidennessä, kuudennessa sekä seitsemännessä luvussa keskityn tutkimustulosten esittelyyn. Tulkitsen keräämäni aineistoa ja tuon esille tutkimukseni keskeisiä tuloksia. Viimeisessä luvussa esittelen johtopäätökseni.

2 LÄHISUHDEVÄKIVALTATYÖN MÄÄRITTELYSTÄ JA ILMIÖN LAAJUUDESTA

2.1 Käsitteen määrittely ja yleisyys

Väkivalta voidaan määritellä yksilön tai ryhmän suorana tai epäsuorana fyysisen, psyykkisen tai moraalisen voiman käyttönä toista henkilöä, ryhmää tai tavaraa kohtaan. Väkivalta voidaan määritellä myös käyttäytymiseksi, jonka tarkoituksena on kontrolloida, hallita ja ilmaista auktoriteettia ja valtaa. (Lehtonen & Perttu 1999, 9.) Lähisuhdeväkivallassa on kyse ihmisoikeusloukkauksesta ja väkisin otetusta vallasta (Hautamäki 1997, 21).

Yleisimmillään väkivallan käsitteellä viitataan fyysiseen väkivaltaan tai sen uhkaan. Fyysinen väkivalta voi sisältää esimerkiksi lyömisen, potkimisen ja kuristamisen ohella erilaisia pakkokeinoja ja vapaudenriistoa. Henkinen väkivalta lienee väkivallan yleisin muoto. Henkinen väkivalta voi olla sanallista tai sanatonta, esimerkiksi uhkailua, alistamista tai kiristystä. Väkivalta voi olla myös seksuaalista. Seksuaalisen väkivallan eri muotoja ovat esimerkiksi pahoinpitelyt, raiskaukset sekä nöyryytys. Myös hengellinen väkivalta, taloudellinen väkivalta, latentti eli piilevä väkivalta ja hoidon laiminlyönti ovat vallan käytön ja väkivallan eri ilmenemismuotoja. (Lehtonen & Perttu 1999, 37–45.) Väkivalta punoutuu käytännön arkielämässä yleensä vyyhdiksi, jossa väkivallan eri tyyppisiä on vaikea erottaa toisistaan (mt. 37). Yksi väkivallan piirteistä on eskaloituminen eli sen muuttuminen yhä vakavammaksi kerta kerralta (mt. 38).

Fyysisten oireiden ja vammojen lisäksi voi esiintyä myös muita vaikutuksia. Väkivallan seurauksia voi olla esimerkiksi väkivaltaisen käyttäytymismallin siirtyminen lapselle tai pelon, vihan ja epäluottamuksen siirtyminen osaksi lapsen itsetuntoa (Paavilainen & Pösö 2003, 14). Väkivallan seurauksina ilmenee fyysisten vammojen, mustelmien ja ruhjeiden lisäksi henkisiä seurauksia kuten vihaa ja pelkoa. Muita seurauksia voivat olla masennus, itsetunnon lasku ja häpeä, univaikeudet, turtumus ja syyllisyys. Uhrit pelkäävät väkivallan toistumista ja oppivat pelkäämään ja välttelemään tiettyjä tilanteita, joissa väkivaltaa todennäköisesti esiintyy. (Heiskanen & Piispa 1998, 27.)

Lähisuhdeväkivaltaa ilmenee kaikissa sosiaalisissa luokissa. Heiskanen ja Piispan tutkimuksessa tuodaan esille, että lähisuhdeväkivalta ei kohdistu vain alempiin sosioekonomisiin ryhmiin (Heiskanen & Piispa 1998, 13). On myös esitetty, että virallisissa tilastoissa alemmat tuloluokat ovat yliedustettuina, koska paremmin toimeentulevat ihmiset pystyvät hakemaan apua ongelmiinsa yksityislääkäreiltä, psykiatreilta ja muilta, ei viranomaistahoilta (Niemi-Kiesiläinen 2004, 56).

Yksi lähisuhdeväkivallan muodoista on lapsiin kohdistuva väkivalta. Väkivalta voi olla fyysistä tai henkistä suoraan lapseen kohdistuvaa tai välillistä siten, että lapsi joutuu todistamaan aikuisten välistä väkivaltaa. Lapseen kohdistuvasta väkivallasta puhutaan, kun tarkoitetaan jonkun perheenjäsenen tai sukulaisen lapseen kohdistuvaa väkivaltaa. Väkivallantekijä voi olla isän lisäksi myös lapsen äiti (Stanley 1997, 136). Lapsiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä on vaikea esittää lukua, sillä tapaukset jäävät useimmiten perheen sisäisiksi asioiksi tai tulevat esille vasta vuosien kuluessa.

Väkivaltatutkimuksessa käsitteiden kirjo on laaja. Suvi Keskinen sanoin, jokainen käsite avaa ja sulkee ovia (Keskinen 1998, 12). Tutkimuskirjallisuudessa on käsitelty eri käsitteiden merkityksiä. Suomalaisessa tutkimuksessa käytetään yleisimmin käsitteitä lähisuhdeväkivalta, parisuhdeväkivalta, sukupuolistunut väkivalta ja perheväkivalta. (esim. Lehtonen & Perttu, 1999.) Sosiaali- ja terveydenhuollossa on vakiintunut perheväkivallan käsitteen käyttö (Paavilainen & Pösö 2003, 18). Suomessa on lisäksi alettu puhua naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja sukupuolittuneesta väkivallasta. Tällöin tuodaan esille kulttuuriin ja instituutioihin sukupuolen kautta rakentuva väkivalta. Sukupuolittuneessa väkivallassa on kyse väkivallasta, joka syntyy ja saa erikoispiirteensä sukupuolten valtasuhteesta, joka ei ole staattinen eikä totaalinen. (Ronkainen 1998, 2.) Käsitteet jättävät kuitenkin ulkopuolelle esimerkiksi lapsiin ja vanhuksiin kohdistuvan väkivallan. Näilläkin väkivallan muodoilla on omat erityispiirteensä ja niihin on syytä kiinnittää huomiota.

Marita Husso esittää, että Suomessa parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa on tarkasteltu lähinnä perheväkivaltana ja väkivallan osapuolia perheenjäseninä, ei niinkään parina, kumppaneina tai miehinä ja naisina (Husso 2003, 41). Perheväkivallan käsitettä on kritisoitu paljon. Kritiikki kohdistuu pääosin siihen, että käsite mystifioi perhesuhteissa tapahtuvan

väkivallan toimijattomaksi. Perheväkivalta tarkoittaa lähinnä miesten naisiin ja lapsiin kohdistamaa väkivaltaa. Toimija on siis mies, ei perhe. Irtaantumalla perheväkivallan käsitteestä halutaan korostaa myös toimijan vastuuta perheen vuorovaikutussuhteiden sijasta. (Paavilainen & Pösö 2003, 19.) Perheväkivallan käsite ei tunnista dynamiikassa keskeisiä vallan ja riippuvuuden ulottuvuuksia; perhenäkökulma ei ole ollut herkkä myöskään lapsen näkökulmalle (Forsberg 2002, 19).

Suomalaista yleisessä keskustelussa käytettävää perheväkivalta -käsitettä vastaa englanninkielisessä keskustelussa useimmiten termit *family violence* ja *domestic violence*. Käsitteet jättävät ulkopuolelle perheen sisäisen väkivallan erilaiset muodot. (Mullender 1996; Nyqvist 2001, 19). Ruotsinkielessä *kvinnemishandling* sekä *våld mot kvinnor* ovat vakiinnuttaneet aseman yleisinä termeinä kun kyse on parisuhdeväkivallasta. Termeissä ilmaistaan väkivallan uhri sekä väkivallan tekijä. (mt. 18–19.) Suomalaiseen kielenkäyttöön ei ole vakiintunut vastaavia sukupuolispesifejä käsitteitä (Ruuskanen 2005, 12).

Lähisuhdeväkivallan käsite on viime aikoina yleistynyt huomattavasti suomalaisessa tutkimuksessa ja alan kirjallisuudessa. Esimerkiksi Ensi- ja turvakotien liiton vuonna 2006 julkaisemat kirjat: Perhe- ja lähisuhdeväkivalta - auttamisen käytäntöjä (Kalavainen ym. 2006) sekä Mies varikolle -apua lähisuhdeväkivaltaan (Säävälä ym. 2006) käyttävät molemmat lähisuhdeväkivallan käsitettä, kun taas aiemmat liiton julkaisut ovat pääsääntöisesti käyttäneet perheväkivallan ja parisuhdeväkivallan sekä lapsiin kohdistuvan väkivallan käsitettä (poikkeuksena Sirkka Pertun tutkimus Perhe- ja lähisuhdeväkivalta sosiaali- ja terveydenhuollossa 1998). Lähisuhdeväkivalta käsitteen yhtenä etuna on ymmärrys siitä, että perheitä ja lähisuhteita voi olla useita ja monenlaisia. Lähisuhdeväkivalta jättää perheväkivalta -käsitteen tavoin avoimeksi väkivallan tekijän. Aikaisempien tutkimusten perusteella tiedetään, että väkivaltaisesti käyttäytyviä henkilöitä voi olla perheessä yksi tai useampi ja väkivalta voi kohdistua perheen sisällä yhteen tai useampaan henkilöön (Eskonen 2005, 21). On kuitenkin olemassa edelleenkin lähisuhdeväkivallan osa-alueita, kuten sisarusten välinen väkivalta, jonka alueella tutkimustieto on puutteellista (Ruohonen 2006, 9).

Lähisuhdeväkivaltaa on vaikea tilastoida ja teoista vain osa dokumentoituu virallisiin tilastoihin. Paavilainen ja Pösö tuovat esille, että rikostilastojen pohjalta hahmottuu vain

osittainen kuva perheväkivallasta, koska sen edellytyksenä on ilmoittaminen väkivallasta poliisille. Perheen sisäiselle väkivallalle on yleistä, että se jää kodin ja perhesuhteiden yksityisyyteen. Tämän vuoksi vain osa tapauksista päätyy julkisuuteen ja erilaisiin rekistereihin ja tilastoihin. (Paavilainen & Pösö 2003, 25.)

Markku Heiskasen ja Minna Piispan laaja valtakunnallinen kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta julkaistiin vuonna 1998. Tutkimuksen mukaan 40 % naisista on joutunut miehen tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai uhkailun kohteeksi joskus elämässään 15 vuotta täytettyään. Fyysisen väkivallan kohteeksi on joutunut joskus elämässään 30 % naisista. 29 % naisista on kokenut alle 15-vuotiaana väkivaltaa, seksuaalisesti uhkaavaa käyttäytymistä ja seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottamista. (Heiskanen & Piispa 1998, 4.) Tutkimus sai jatkoa vuonna 2006. Piispan, Heiskasen, Kääriäisen ja Sirenin tutkimus Naisiin kohdistunut väkivalta 2005 esittelee päivitettyjä tuloksia ja lukua naisiin kohdistuvasta väkivallasta Suomessa. Vuoden 2006 tutkimuksen perusteella naisten väkivaltakokemukset ovat hieman lisääntyneet. (Piispa ym. 2006, 20–21.) Vertailevan tutkimuksen tuloksena kuitenkin esitetään, että väkivalta parisuhteessa on laskenut hieman vuodesta 1997, jolloin aiemman tutkimuksen tulokset kerättiin. Väkivaltaa kokeneiden osuuden muutoksissa selkein ero kyselyjen tulosten välillä oli naimattomien naisten väkivaltakokemusten lisääntyminen sekä vuoden, että koko aikuisikää koskevalla ajanjaksolla. Myös leskien väkivaltakokemukset olivat lisääntyneet pitkällä aikavälillä. Eronneiden aikuisiän väkivaltakokemukset olivat vähentyneet. (mt. 33.) Tutkijoiden mukaan kyselyn tulokset osoittavat, ettei naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyydessä ole tapahtunut suurta muutosta kahdeksan vuoden aikana.

Tutkijat kirjoittavat, että esimerkiksi ikärakenteen muutos saattaa vaikuttaa tutkimustulosten yksittäisiin muutoksiin (mt. 25). Tämän tutkimuksen yhteydessä ei ole olennaista tarkastella muutoksia yksityiskohtaisesti. Luvut eivät ole kahdeksan vuoden aikana laskeneet huomattavasti, naisiin kohdistuva väkivalta on edelleenkin vakava ja yleinen ongelma. Ilmiön taustalla on monenlaisia tekijöitä, luvut väkivallan yleisyydestä tekevät kuitenkin omalta osaltaan näkymättömän ongelman konkreettiseksi.

Väkivalta parisuhteessa on usein jatkuvaa. Heiskasen ja Piispan tutkimuksen mukaan monilla naisilla yli kymmenen vuotta sitten alkanut väkivalta ei ole loppunut. Huomioitavaa

on myös, että runsaat 10 % väkivaltaisista miehistä on käyttäytynyt väkivaltaisesti vaimoaan kohtaan raskauden aikana. (Heiskanen & Piispa 1998, 23.)

Lukumäärät vuosittain surmatuista naisista ovat äärimmäisen surullinen tilastoiesimerkki lähisuhdeväkivallan seurauksista. Suomessa on vuosina 1993–2003 surmattu vuosittain 29–53 naista. Naisen surmaaja on useimmiten uhrille läheinen henkilö ja kaikkein tavallisimmin nykyinen tai entinen puoliso. (Ahlstedt 2005, 9.) Naisille vaarallisin mies tai potentiaalinen vaarallisin mies on läheisin mies, toisin kuin miehelle, joihin kohdistuva väkivalta tapahtuu usein kodin ulkopuolella (Hearn 1999, 255). Ristiriitaista on, että Heiskanen ja Piispan (1998) kyselytutkimukseen mukaan naiset pelkäävät enemmän ulkopuolisen henkilön taholta väkivallan uhriksi joutumista, kuin läheisen ihmisen väkivaltaisuutta.

Johanna Niemi-Kiesiläinen (2004, 29) tuo esille, että väkivaltailmiön tutkimiseen, selittämiseen ja tulkintaan liittyy tutkimuksen kohteesta johtuvia erityisiä ongelmia. Parisuhdeväkivalta on piilorikollisuutta. Tiedot väkivaltarikollisuuden yleisyydestä perustuvat yleensä kahteen lähteeseen. Poliisi tilastoi rikollisuutta saamiensa rikosilmoitusten ja hälytysten perusteella. Myös uhritutkimuksissa kysytään säännöllisin väliajoin laajaan otokseen perustuvalla joukolla kansalaisia heidän kokemuksiaan rikoksen uhriksi joutumisesta. (mt. 30.) Myös Heiskanen ja Piispan tutkimuksessa tuodaan esille, ettei rekisteritietojen perusteella päästä pureutumaan syvälle väkivaltailmiöön ja sen seurauksiin, vaan poliisin tietoon tulleet luvut ja rekisterit kuvaavat vain pientä osaa todellisuudesta (Heiskanen & Piispa 1998, 5).

Lähisuhdeväkivaltaa tarkastellaan usein parisuhdeväkivaltakeskeisesti. Kuten Marita Ruohonen tuo esille, usein puhutaan vain miehen naiseen kohdistamasta väkivallasta, joka toki onkin vaikea ja laaja ongelma, mutta vain osa koko väkivaltaongelmaa. Nainen, mies ja lapsi voivat kaikki olla uhreja ja tekijöitä. (Ruohonen 2006, 144.) Tiedetään, että lähisuhdeväkivalta on laaja ongelma jota tulee tarkastella useammasta lähtökohdasta. Tästä huolimatta parisuhdeväkivalta nousee selkeästi esille yleisimpänä ilmiönä lähisuhdeväkivallasta keskusteltaessa. Tälle ei liene vain yhtä syytä. Parisuhdeväkivallan yleisyys on nostettu julkisessa keskustelussa esille ja siihen liittyen on ollut käynnissä valtakunnallisia kampanjoita. Myös määrällistä tutkimusta on tehty Suomessa nimenomaan

parisuhdeväkivallasta (Heiskanen & Piispa 1998 sekä Piispa ym. 2006). Kuten Teija Hautanen tuo esille, perheväkivalta termin yleistynyt käyttö on yhteydessä siihen, että suomessa ongelmaa tarkastellaan hyvin perhekeskeisesti. Parisuhdeväkivallasta puhuttaessa ongelma mielletään usein kahden aikuisen ihmisen avioliiton tai parisuhteen sisäiseksi, perhekeskeiseksi ongelmaksi (Hautanen 2005, 68-69).

Parisuhdeväkivallan yleisyydestä, seurauksista ja kustannuksista on tehty suuntaa antavia tutkimuksia ja määrällisiä arvioita, marginaalisemmat väkivaltailmiöt ja määrälliset arviot pohjautuvat vielä toistaiseksi oletuksiin. Muut lähisuhdeväkivallan osa-alueet ovat vielä marginaalisen tutkimuksen kohteena ja esimerkiksi vanhuksiin tai vammaisiin kohdistuva väkivalta nostetaan harvoin esille vakavana yhteiskunnallisena ongelmana. Lapsen näkökulmaa on tuotu ajoittain keskustelussa esille ja korostettu sitä, kuinka usein lapset joutuvat todistamaan väkivaltaa ja ovat tällöin välillisesti väkivallan uhreja. Lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyy oma ongelmallisuutensa jo senkin takia, että lapset ovat usein tunnetasolla hyvin sitoutuneita vanhempiinsa (Forsberg 2005, 49). Väkivaltaa tapahtuu erilaisissa sukulaisuhteissa ja erilaisissa perheissä. Myös seksuaalisen vähemmistöjen kokema väkivalta parisuhteessa –ja perheessä tarvitsee huomiota ja omat auttamisen keinot, joita tulisi tutkia ja kehittää.

2.2 Lähisuhdeväkivaltatyön paikantuminen auttamisjärjestelmässä

Väkivalta parisuhteessa ja perheessä on pitkään ollut salattu ja yksityiseksi mielletty ongelma. Kuitenkin se on myös useiden instituutioiden arkisen työn piiriin kuuluva ilmiö ja lisääntyvässä määrin yhteiskunnallisen keskustelun kohde (Keskinen 2005, 92). Suvi Keskinen tuo esille, että lähisuhdeväkivaltakeskus on Suomessa vahvasti yhteyksissä sosiaali –ja terveydenhuolto byrokraatiaan ja alojen professionaalisuuteen (Keskinen 2005, 31). Instituutioissa ja auttamistahoissa lähestytään väkivaltailmiötä ja ongelmaa erilaisista ammatillisista ja professionaalisista näkökulmista. Auttamisjärjestelmän ja yhteiskunnan kannalta lähisuhdeväkivaltaa voidaan tarkastella myös taloudellisina seurauksina. On esitetty, että naisiin kohdistuva väkivalta aiheuttaa Suomessa vuosittain 90 miljoonan euron taloudelliset menetykset yhteiskunnalle (Heiskanen & Piispa 2000, 35).

Sosiaalihuollollisen tulkinnan lähisuhdeväkivallasta voi jakaa traditionaaliseen ja radikaaliin. Traditionaalisessa tulkinnassa korostetaan väkivallan elämänhallintaongelmien ilmentymiä. Perheenjäsenten elämänhallintaa voi ja tulee parantaa neuvonnalla, sosiaalisella tuella ja terapialla. Radikaalissa näkemyksessä väkivaltaa tarkastellaan sosiaalisten prosessien tuloksena, jolloin perheessä tapahtuva väkivalta ei ole irrallaan yhteiskunnan epätasa-arvosta ja rakenteellisesta väkivallasta. Tämän näkemyksen mukaan tarvitaan laajaa sosiaalista muutosta väkivaltaongelmien poistamiseksi. Niin väkivallantekijät kuin uhrin ovat molemmat rakenteellisen epäoikeudenmukaisuuksien seurauksia. Sosiaalisen muutoksen luojina ovat erilaiset yhteiskunnalliset toimijat. (Paavilainen & Pösö 2003, 31.)

Kotona tapahtuvaan väkivaltaan sisältyy kaksi olennaista piirrettä. Ensinnäkin se on erityisen merkityksellistä, koska sekä kotia että kotiin sijoittuvia perhe- ja läheissuhteita pidetään turvan, kiintymyksen ja ehdottoman ja pitkäaikaisen rakkauden tyysijoina. Siellä tapahtuva – etenkin jatkuva – väkivalta murtaa kodin ja perhesuhteiden tärkeää tehtävää. Toiseksi koti- perhe- ja läheissuhteet ovat vahvasti yksityisaluetta. Perheen ongelmien esiintuomiseen on yleensä suuri kynnyks samoin kuin ulkopuolisilla on perheen asioihin puuttumiseen. Tämä vaikeuttaa usein oleellisesti väkivallan tunnistamista ja avun tarjoamista. (Paavilainen & Pösö 2003, 18.)

Väkivalta voi olla materiaalista ja konkreettista havaittavine seurauksineen. Väkivalta voi olla myös subjektiivinen tunne sen uhkasta tai suuresta todennäköisyydestä, jolloin se on kokijalle todellista, mutta ei välttämättä objektiivisesti havaittavissa, esimerkiksi auttajan perspektiivistä. (Nyqvist 2001, 66.) Lähisuhdeväkivaltaa ei ole ulkopuolisena henkilönä aina helppo havaita ja siihen puuttuminen voi olla ongelmallista. Husso (2003, 68) tuo esille, että perheessä tapahtuvaan väkivaltaan puuttumista ovat estäneet paitsi käsitykset kodista yksityisenä tilana ja parisuhteesta yksityiselämänä, myös väkivaltaisen käyttäytymisen ja sen kohteena olemisen yksityisasiaksi luokittelu ja väkivallan syiden yksilöllisiin ominaisuuksiin ja yksilöllisiin olosuhteisiin kytkeminen. Intervention, väliintulemisen merkitys on tärkeä, sillä väkivalta usein lisääntyy ja tutkimusten mukaan raaistuu (Hautamäki 1997, 48).

Väkivallan kokemus on uhrin kannalta traumaattista ja luultavasti yksi tehokkaimpia keinoja hallita väkivaltatapahtuman jälkeisiä negatiivisia psyykkisiä oireita on puhua

kokemuksistaan joko läheisen ihmisen tai ammattiauttajan kanssa (Kääriäinen 2006, 105). Uhrin tuntevat itsensä usein nöyryytetyiksi ja häpeävät tapahtumaa (Heiskanen & Piispa 1998, 28). Tämä voi estää uhria puhumasta asiasta kenellekään ja hakemasta apua. Yleisimmin apua haetaan epävirallista kautta, keskustelemalla asiasta jonkun läheisen kanssa. Väkivallasta, josta jää vammoja puhutaan useammin jollekulle, kuin tapauksista joista ei jää näkyviä vammoja. (mt. 28.) Parisuhdeväkivalta koskettaa mitä suuremmassa määrin myös lapsia ja heidän hyvinvointiaan, on syytä kuitenkin epäillä että useat lapset elävät altistuneena tälle ongelmalle ilman kenenkään puuttumista asiaan (Nygqvist 2001, 13). Aikuisen on vaikea irrottautua väkivaltaisesta parisuhteesta, sillä se merkitsee usein suhteiden katkaisemista. Lapselle tilanne on kuitenkin vielä vaikeampi. Väkivaltaisessa kodissa elävä lapsi joutuu ristiriitaiseen tilanteeseen, kun vanhemmat joiden pitäisi olla lapselle turvallisimmat ihmiset luovatkin kotiin turvattomuutta. Kuten Tarja Pösö tuo esille, lapsilla on erityinen asema pahoinpitelyn uhreina. Vaikka lapset voivat olla mitä moninaisemman vääryyden kohteena, ei heillä ole samanlaisia keinoja tuoda tätä kokemustaan ilmi. (Pösö 1995, 34.) Vanhusten kohdalla tilanne on myös vaikea, turvattomuudesta ja väkivallasta on vaikea puhua ulkopuoliselle, kun väkivallantekijänä on esimerkiksi oma lapsi.

Lähisuhdeväkivalta on laaja käsitteenä ja ilmiönä, sitä on vaikea havaita ja se kietoutuu usein osaksi muita sosiaalisia ongelmia. Lähisuhdeväkivaltatyölle ei ole olemassa selkeää omaa rajattua sektoriaan auttamisjärjestelmässä. Sirkka Pertun (1999) kyselytutkimuksessa tulee esille, että usein väkivaltaan liittyy alkoholiongelmaa, väkivallan tekijöillä voi olla lisäksi huumeongelmaa tai he voivat olla lääkkeiden väärinkäyttäjii. Osalla väkivallan tekijöistä arvioitiin olevan henkisiä ongelmia, kuten mielenterveysongelmia. Väkivaltaan liittyi myös usein sosiaalisia ongelmia kuten työttömyyttä, köyhyyttä, avioeroja ja asunnottomuutta. (Perttu 1999, 21.) Väkivalta ei ole rajattu helposti määriteltävissä oleva ongelma. Se liittyy usein monimutkaisella tavalla muihin ongelmiin, joilla pyritään myös selittämään väkivaltaisuutta. Tämä ongelman määrittelemisen ja rajaamisen vaikeus sekä puuttumisen kynnyksen aiheuttaa haastetta auttajatahoille.

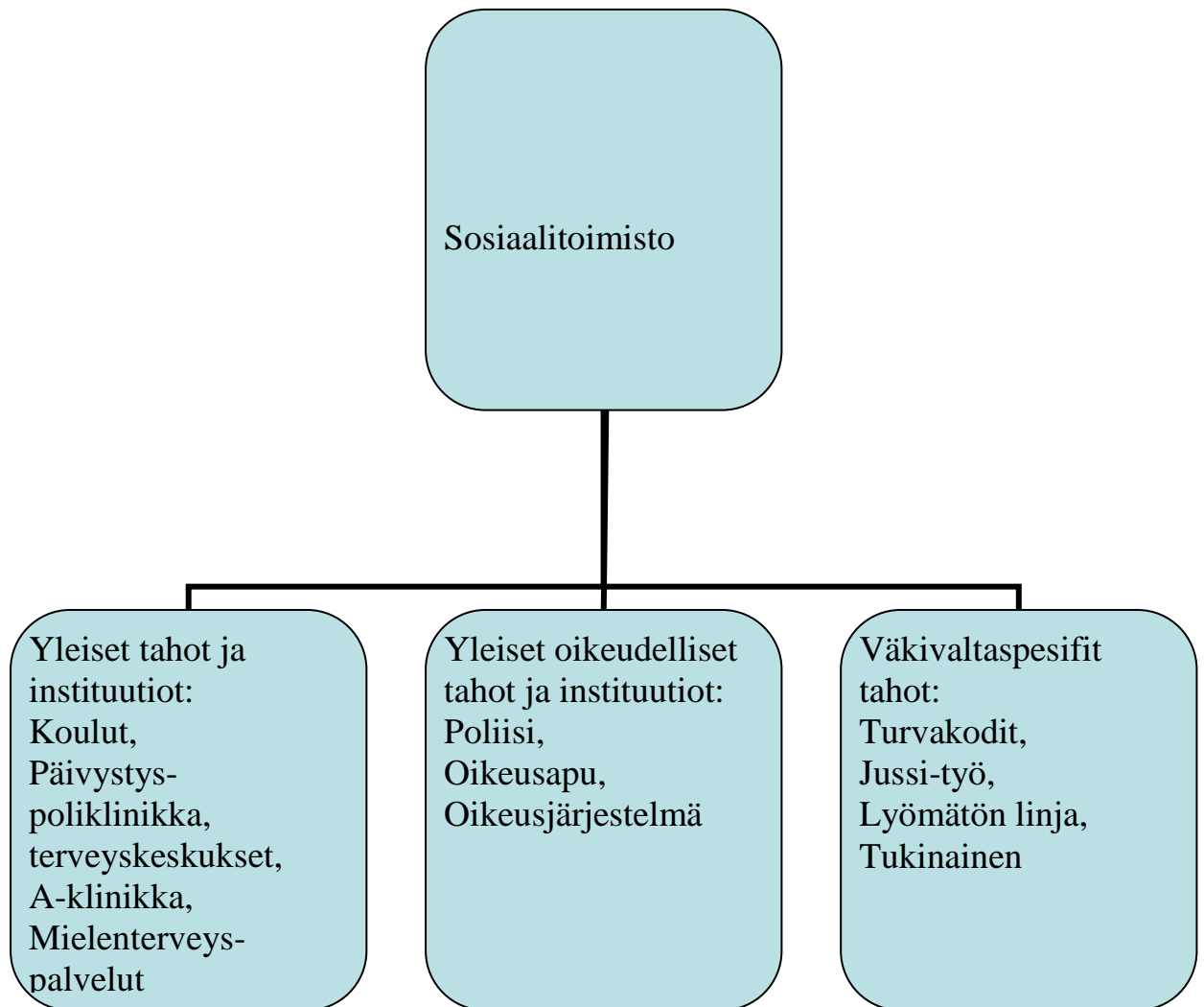
Lähisuhdeväkivaltatyön kenttä on moniammatillinen järjestelmä. Järjestelmässä on tahoja, jossa on erikoisosaamista auttaa rajatulla ongelma-alueella ja sektorilla. Järjestelmä rakentuu myös palveluista, joissa auttaminen on laaja-alaisempaa tilanteen kartoittamista ja

ohjaamista eteenpäin järjestelmän sisällä. Eija Paavilaisen ja Tarja Pösön mukaan väkivaltatyön kentällä voidaan erottaa kahdenlaisia organisaatioita (Paavilainen & Pösö 2003, 86). Suvi Keskinen nimeää nämä väkivaltaspesifeiksi organisaatioiksi sekä yleisiä palveluita tarjoaviksi organisaatioiksi. Väkivaltaspesifeissä organisaatioissa työskennellään erityisesti väkivallan parissa, tällaisia organisaatioita ovat esimerkiksi turvakodit, miehille suunnattu Lyömätön linja ja seksuaalista väkivaltaa kohdanneille naisille suunnattu Tukinainen. Näiden lisäksi väkivallan parissa työskentelevät monet yleisiä palveluita tarjoavat organisaatiot. Näissä yleisorganisaatioissa väkivalta muodostaa yhden ongelma-alueen muiden ongelmien joukossa. (Keskinen 2005, 92–93.)

Taulukossa 1. on esitetty malli lähisuhdeväkivaltatyön kentän auttamistahoista. Mallissa auttamistahot on jaettu yleisien instituutioiden palveluihin, johon kuuluvat esimerkiksi koulut ja terveydenhuollon palvelut. Toisena omana tahonaan on mallissa kuvattu oikeudellinen taho, johon kuuluvat poliisi ja oikeusjärjestelmä laajuudessaan. Kolmantena tahona on erityispalveluita tarjoavat organisaatiot, joissa on erikoistuttu lähisuhdeväkivaltakysymyksiin. Kaikki kolme auttamistahoa rakentavat auttamisjärjestelmässä lähisuhdeväkivaltatyön auttamiskokonaisuuden. Sosiaalitoimistossa tehdään yhteistyötä esitettyjen tahojen kanssa. Mallissa sosiaalitoimisto on esitetty koordinoivana tahona. Sosiaalitoimistosta voidaan asiakas ohjata eteenpäin tilanteen vaativuuden mukaan organisaatioon, jossa voidaan vastata asiakkaan tarpeeseen.

Väkivaltaspesifyö on erikoisosaamista vaativaa erityissosiaalityötä, kun taas sosiaalitoimiston asiakastyö on perussosiaalityötä. Usein todetaan kuitenkin, että myös perussosiaalityössä vaaditaan erityisosaamista. Esimerkiksi Filppa tuo esille, että sosiaalityö on erityisosaamista vaativa tehtävä riippumatta siitä, tehdäänkö sitä sosiaalitoimistossa, sosiaalihuollon erityispisteessä tai muussa kuin sosiaalihuollon toimintayksikössä (Filppa 2002, 62). Pyrin hahmottamaan tutkimuksessani millaista on mahdollinen väkivaltaspesifi osaaminen perussosiaalityössä. Sosiaalitoimisto ei ole väkivaltatyöhön erikoistunut taho, mutta oletettavasti sosiaalitoimiston sosiaalityössä kuitenkin kohdataan usein lähisuhdeväkivaltaa kokeneita asiakkaita sekä väkivaltaisista henkilöistä. Kiinnostavaa on pohtia, onko perussosiaalityössä rajattavissa omaa lähisuhdeväkivaltatyön osa(aamis)-aluetta.

Kuvio 1. Auttamisjärjestelmän rakenne koostuu yleisten instituutioiden tarjoamista palveluista ja väkivaltatyöhön erikoistuneiden tahojen palveluista.

Lähisuhdeväkivaltatyö sosiaalityön kentällä perustuu asiantuntijuuteen ja sosiaalityön viranomaisasemaan. Pohjolan mukaan sosiaalityöltä edellytetään vankkaa tieteellisteoreettista yleispätevyyttä sosiaalisten kysymysten jäsentämisessä ja asiakastyössä. Yleisen rinnalla tarvitaan kuitenkin myös erityisosaamista elämänalueiden spesifeissä kysymyksissä. Sosiaalityön asiantuntemus laajenee moniin suuntiin. Tarvitaan yleisen ja erityisen pätevyysalueiden monimutkaista rinnakkaisuutta. (Pohjola 1998, 14-15; Lindqvist 2005, 41.)

Väkivaltaspesifistä asiakkuudesta puhutaan silloin, kun yksilö hakee apua tilanteeseensa väkivaltaongelman vuoksi ja väkivaltatyöhön keskittyvältä auttamistaholta. Työtä tehdään esimerkiksi turvakodeissa. Väkivaltakokemusten vuoksi apua haetaan myös yleisistä palveluista, kuten terveyskeskuksista, perheneuvolasta, sosiaalitoimistosta ja neuvolasta.

Niissä käy selvästi enemmän asiakkaita kuin väkivaltatyöhön erikoistuneissa palveluissa. (Nyqvist 2001, 153-154.)

Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan erikoistuneina yksikköinä väkivaltaspesifeistä interventioista ovat Suomessa ja muissa länsimaissa vastanneet turvakodit (Nyqvist 2001, 9). Turvakodit ovat yleisin lähisuhdeväkivaltatyöhön keskittyvä erityispalvelu. Turvakodeissa ja kolmatta sektoria edustavissa järjestöissä, jotka toimivat turvakotien taustalla on kehitelty erilaisia väkivaltatyön auttamismenetelmiä ja hoitomuotoja. Turvakodit ovat nimensä mukaisesti paikkoja, joista haetaan turvapaikkaa väkivallalta. Turvakodit tarjoavat fyysisen turvan lisäksi erilaisia auttamismenetelmiä, kuten vertaisryhmätoimintaa, terapiamuotoja ja erityisille ryhmille kuten päihdeongelmallisille perheille suunnattuja auttamis- ja hoitomenetelmiä. Järjestelmää kohtaan on myös esitetty kritiikkiä. Esimerkiksi Inkeri Eskonen esittää olevan kyseenalaista, jos väkivaltaongelmien kanssa tehtävä työ jää paljolti kolmannen sektorin tehtäväksi, koska silloin kansalaiset ovat hyvin eriarvoisessa asemassa palveluiden saatavuuden suhteen (Eskonen 2005, 26).

Terhi Laine (2005, 13) tuo esille, että turvakodit ovat suomalaisessa palvelujärjestelmässä järjestötyötä, jolla on omat erityispiirteensä. Suomessa keskeisin lähisuhdeväkivaltatyöhön keskittynyt kolmannen sektorin palvelun tuottaja on valtakunnallinen Ensi- ja turvakotien liitto. Liitolla on 28 jäsenyhdistystä, jäsenyhdistykset ylläpitävät ensi- ja turvakoteja, yhdistyksillä on myös avopalvelutoimintaa, kuten päihdeäideille suunnattua toimintaa, perhetyötä ja erilaisia ryhmiä. Liiton toiminnalla on pitkä tausta, järjestö on perustettu vuonna 1945. (www.ensijaturvakotienliitto.fi.) Sen kehittämällä toiminnalla ja työmuodoilla on ollut merkitystä siihen miten lähisuhdeväkivaltaa on auttamisjärjestelmässä ymmärretty ja millaisena ongelmana lähisuhdeväkivalta käsitetään. Nyqvist määrittelee, että Ensi- ja turvakotien liiton tehtävänä on perheväkivaltakysymyksiin liittyvällä erityisosaamisellaan tukea institutionaalista sosiaalityötä (Nyqvist 2001, 51). Liiton ideologisenä taustana on lastensuojelullinen ja koko perhettä auttava näkökulma. Laine tuo tutkimuksessaan esille, jossa hän tutkii Ensi- ja turvakotien liiton turvakotien nais- ja miesasiakkaiden kanssa tehtävää työtä, että turvakotityö on järjestötyötä, jonka tavoitteet ovat lastensuojelulliset myös silloin kun pyritään parisuhdeväkivallan ehkäisemiseen ja väkivaltakierteen katkaisemiseen (Laine 2005, 35).

Keskisen mukaan Suomessa ei ole palveluita, jotka olisi suunnattu vain pahoinpidellyille naisille, lukuun ottamatta muutamia usein rajatulla alueella toimivia projekteja (Keskinen 2005, 106). Suomessa tuotetaan palveluita, jotka on suunnattu nimenomaan naisille tai miehille. Yleensä nämä palvelut ovat määräaikaikaisella rahoituksella toimivia, mikä tekee työstä lyhytjänteistä ja alueelliset erot palveluiden tarjonnassa ovat suuret. Esimerkiksi Jussi-työ on väkivaltaisille miehille suunnattu Ensi- ja turvakodin työmuoto, jossa tarjotaan apua ja tukea väkivaltaisille miehille (www.ensijaturvakotienliitto.fi). Palvelua on kuitenkin tarjolla vain kolmellatoista paikkakunnalla, jossa ensi- ja turvakotien liitto toimii. Lähisuhdeväkivaltaa kohdataan eri muodoissa ja yhteyksissä niin sosiaali- kuin terveydenhuollossakin. Sosiaali- ja terveyssektorin lisäksi auttamisjärjestelmään kuuluvat poliisi ja oikeusjärjestelmä. Lähisuhdeväkivallan osapuolia, uhreja ja tekijöitä, kohdataan esimerkiksi poliisin kotikäynneillä, oikeusaputoimistoissa, perheneuvoloissa, kouluissa, sosiaalitoimistossa ja työterveyshuollossa. Jokainen taho lähestyy väkivaltaongelmaa omasta ammatillisesta näkökulmasta ja omilla valtuuksillaan.

Suvi Keskinen on eritellyt eri organisaatioiden lähtökohtia väkivaltatyöhön. Poliisi ja oikeuslaitos käsittelevät väkivallantekojen rikosoikeudellista puolta. Terveydenhuollossa hoidetaan väkivallasta aiheutuneita fyysisiä vammoja ja mielenterveystyössä väkivallan psyykkisiä seurauksia. Sosiaalitoimessa ja perheneuvolassa selvitetään akuutteja väkivaltatapahtumia, mutta hoidetaan myös väkivallan seurauksia. (Keskinen 2005, 93.)

Leo Nyqvist jaottelee väkivaltatyön järjestelmän ja interventiot kolmeen ryhmään, jotka ovat: psykososiaaliset palvelut, terveydenhuollon palvelut ja oikeudelliset interventiot, joihin sisältyvät poliisin ja oikeuslaitoksen tarjoamat palvelut väkivaltatilanteissa. Kolme palvelusektoria voivat esiintyä myös samanaikaisesti asiakkaan elämäntilanteessa, ne eivät ole toisiaan poissulkevia. Suurimmaksi auttamissektoriksi tutkimuksessa määrittyivät psykososiaaliset palvelut, joihin kuuluvat turvakotipalvelut, perheneuvolat, kirkon perheasiainneuvottelukeskukset, kunnan sosiaalitoimistot/lastensuojelu, päihdehuollon erityispalvelut sekä muut yksilö-, perhe- ja ryhmätyöpalvelut. (Nyqvist 2001, 154.) Auttamisjärjestelmässä ammatillaiset kohtaavat asiakkaita erilaisissa elämäntilanteissa. Asiakas saattaa hakeutua tietoisesti auttamisjärjestelmän piiriin, lähisuhdeväkivalta tapaukset saattavat myös tulla ilmi aivan toisenlaisissa asiayhteyksissä, jolloin asiakas tai perhe ei ole hakenut ensisijaisesti apua väkivaltaongelmaan. Lähisuhdeväkivaltaa

kohdataan auttamisjärjestelmässä erilaisissa ympäristöissä ja erilaisista ammatillisista näkökulmista jolloin käytössä on vaihtelevat auttamismenetelmät. Väkivalta ei aina ole ensisijainen syy asiakkaan hakeutuessa auttamisjärjestelmään (mt. 154).

Huoli sosiaalialan erityisosaamisesta ja tasapuolisesta jakautumisesta sekä erityisryhmille tarkoitettujen palvelujen heikentymisestä on saanut aikaan useita hankkeita ja selvityksiä tilanteen parantamiseksi ja erityisosaamisen turvaamiseksi (Lindqvist 2005, 37). Voidaankin todeta, että sosiaalihuollon kentällä peruspalveluiden rinnalle ja tueksi on syntynyt projektin ja hankkeiden maailma. Hankeraporttien määrän perusteella voi päätellä, että Suomessa on 2000-luvun alusta lähtien ollut käynnissä useita monivuotisia hankkeita, jotka ovat liittyneet lähisuhdeväkivaltatyön menetelmien ja moniammatillisten auttamismallien kehittämiseen. Esimerkiksi Mikko Oranen (2002) tuo Lapsen aika projektin raportissa esille, että projektiluonteinen työ lapsiperheiden parissa on lisääntynyt huomattavasti (Oranen 2002,11). Nyqvist (2001) mainitsee, että myös suomalaisen turvakotityön kehittäminen on rakentunut voimakkaasti projekteille, jotka alkoivat yleistyä sosiaali- ja terveydenhuollon piirissä 1980-luvun lopulla. Projektit ja hankkeet ovat osa auttamisjärjestelmän kokonaisuutta.

Nyqvist (2001) kiinnittää huomiota formaalin palvelujärjestelmän hajanaisuuteen. Hänen tutkimustulostensa mukaan palvelujärjestelmä ei osoittautunut olevan koordinoitu auttamisjärjestelmä, vaan kukin taho paneutui ainoastaan omaan sektoriinsa (Nyqvist 2001, 184). Väkivalta tuottaa asiakkuuksia, mutta eri auttajatahojen keskinäinen yhteistyö ja verkostoituminen oli harvinaista. Väkivaltaongelma tulee heikosti esille järjestelmässä. (mt. 168).

Sosiaali- ja terveysministeriön (2003) julkaisema Sosiaali- ja terveydenhuollon tietouudistus 2005, palvelujärjestelmä ja sen toimivuus -raportti tuo esille, että asiakkaan näkökulmasta organisaatiolähtöisen palveluiden järjestämistavan epäkohtana on, ettei asiakas pysty hahmottamaan palvelukokonaisuutta, ei osaa ”kulkea” organisaatioiden välillä eikä saa riittävästi kokonaisuutta koskevaa ohjausta. (Sosiaali- ja terveydenhuollon tietouudistus 2005 työryhmän raportti.) Vappu Karjalainen käsittelee erilaisten toimijoiden yhteistoiminnan vaatimuksia. Erilaiset hallinto- ja valtakentät tuovat moniammatilliselle kentälle monenlaisia jännitteitä. Eri toimijoilla ja sektoreilla on omiin hallintojärjestelmiin

perustuvat pohjansa ja niiden yhdistäminen voi olla vaikeaa. Toinen jännitteitä aiheuttava seikka on professioiden väliset suhteet. Kolmas jännite liittyy Karjalaisen mukaan hyvinvointipalveluiden tuotantotapaan ja jännitteisiin. (Karjalainen 1996 Paavilaisen & Pösön 2003 mukaan.) Asiantuntijat ovat sidoksissa byrokraattisiin järjestelmiin. Tällaisia järjestelmiä muutetaan sängen hitaasti vastaamaan ihmisten muuttuvia tarpeita. Byrokraattisuus onkin useissa yhteyksissä todettu yhdeksi keskeiseksi moniammatillista työn tekemisen tapaa vaikeuttavaksi piirteeksi. (Paavilainen & Pösö 2003, 47.) Byrokrania merkitsee sääntöjä, määräyksiä, määräyksiä ja ohjeita. Kyseessä on konemainen rakennelma, jonka toiminnan logiikan tunteminen on osa ammattityötä (Caven 1999, 120).

Sirkka Perttu (1999) on tutkimuksessaan selvittänyt sosiaali- ja terveystyöntekijöiden työssään kohtaamaa väkivaltaa ja tuo esille selvityksessään viranomaisyhteistyön toiminnan kehittämiskohteita. Haittaaviksi tekijöiksi mainittiin salassapitosäädökset, ajan puute, hoitosuhteen luottamuksellisuus, hoidosta vastaavan viranomaisen puute ja toimintaohjeiden puuttuminen. Yhteistyötä häiritsi myös tiedon puute viranomaisista ja muiden viranomaisten haluttomuus käsitellä väkivalta-asioita. Asiakas saattaa myös kieltää viranomaisten yhteisneuvottelut eivätkä viranomaiset olleet välttämättä perehtyneet tarpeeksi väkivaltaongelmien käsittelyyn. Selvityksessä tuli myös esille, että kriisitilanteissa viranomaisia on vaikea saada kiinni. (Perttu 1999, 44).

2.3 Lähisuhdeväkivaltatyö tutkimuksen kohteena

Lähisuhdeväkivallan eri muodoista on tehty Suomessa tutkimusta viimeisen kymmenen vuoden aikana lisääntyvässä määrin. On väkivaltatyön kentän osa-alueita, joista on tehty jo kiitettävästi tutkimusta, suomalaista turvakotityötä on esimerkiksi käsitelty useammassa kotimaisessa tutkimuksessa (esim. Forsberg, 2000; Nyqvist, 2001 sekä Laine 2005). Osittain lisääntyneen tutkimuksen myötä on lähisuhdeväkivallan teema nostettu näkyväksi myös yhteiskunnalliseen sekä poliittiseen keskusteluun.

Lähisuhdeväkivaltaan liittyvä tutkimus Suomessa on pääosin keskittynyt uhrin näkökulmaan. Nämä tutkimukset ovat tuoneet esille näkymätöntä ongelmaa auttamisjärjestelmässä ja tutkimukset ovat esittäneet kriittisiä näkemyksiä auttamisjärjestelmän toiminnasta. Kritiikkiä on esitetty auttamismenetelmiä ja auttamisjärjestelmän hajanaisuutta kohtaan (mm. Nyqvist 2001). On myös esitetty, että

auttamis- ja hoitohenkilökunnalla ei ole tarpeeksi tietoa väkivallan esiintymisestä ja vaikutuksista (mm. Perttu 1999). Lähisuhdeväkivaltatyön auttamismenetelmiin ja auttamistyöhön keskittyviä oppaita on julkaistu muutama viimeisten vuosien aikana. Tästä huolimatta auttamistyön ja auttamisjärjestelmän näkökulmasta on tehty toistaiseksi vain vähän tutkimusta Suomessa. Tässä yhteydessä esittelen ne tutkimukset, jotka tarkastelevat lähisuhdeväkivaltatyötä, erityisesti sosiaalityön ja auttamisjärjestelmän teemoja. Esittelen tutkimukset julkaisuvuosien mukaan.

Terhi Laine tarkastelee väitöskirjassaan turvakotityöntekijöiden asiantuntijuuspuhetta, sukupuolen tuottamista ja työntekijöiden identiteettejä (Laine 2005, 9). Tutkimus käsittelee parisuhdeväkivaltaa turvakodin työntekijöiden näkökulmasta. Tutkimuksen lähtökohtana on näkemys sosiaalisten ongelmien konstruktionistisesta luonteesta eli tutkimus kohdistuu kielellisesti välittyneisiin merkityksiin (mt. 14). Tutkimuksen aineisto koostuu turvakotityöntekijöiden yksilö- ja ryhmähaastatteluista. Laine esittää, että työntekijöiden kuvatessa työn arkea, se välittyy kokemuksellisenä ja käytännöllisenä tietona. Tutkimuksessa tuodaan esille kokemuksen olevan osa asiantuntijuutta, kun sitä tarkastellaan käytäntöjen kautta. Naistryöntekijöille omat perhekokemukset ovat tärkeitä ammatillisessa prosessissa. Naistryössä sukupuoli on resurssi ja työntekijät kuvasivat työtä sukupuolittuneiden kokemusten kautta. (Laine 2005, 9.) Tutkimuksessa käsitellään myös väkivaltatyötä ja turvakodissa tehtävää asiakastyötä. Laine esittää, että työn tavoitteena on työntekijöiden kuvauksen mukaan luoda luottamuksellinen suhde asiakkaaseen. Tutkimuksessa tarkastellaan asiakastyötä merkitysten rakentumisen kautta, miten etäisyys ja läheisyys rakentuu asiakassuhteessa. Asiantuntijuus sisältää sekä läheisyyden, että etäisyyden. (Laine 2005, 103-104.)

Suvi Keskinen väitöskirja (2005) Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat on etnografinen tutkimus perheammattilaisten väkivaltatyöstä (Keskinen 2005, 19). Teoriataustana tutkimuksessa on sukupuolittuneen väkivallan tutkimus sekä feministinen väkivaltatutkimus (mt. 16). Keskinen on kerännyt aineistonsa kahdessa eri perheneuvolassa ja yksityisessä perheterapeuttisessa yksikössä. Keskinen tutkii, miten yleiset väkivaltadiskurssit rakentuvat osaksi paikallista perheammattilaisten väkivaltatyötä ja millaisia käytäntöjä näin rakennetaan. Toisena kysymyksenä hän pohtii, miten parisuhdetta ja vanhemmuutta koskevat diskurssit yhdistyvät väkivallan käsittelyyn perheammattilaisten

työssä. Kolmas tutkimuskysymys selvittää millaisia tiloja väkivaltaa kokeneiden naisten puheelle ja subjektiuden rakentamiselle tällöin avautuu.

Keskinen esittää, että perheammattilaisten työssä esiintyi kahdenlaista väkivaltakonstruktiota ja niihin liittyvää käytäntöä. ”Väkivalta vallankäyttönä” – konstruktio painottaa väkivallan esiin nostamista muiden ongelmien joukosta. Tällöin väkivalta käsitetään vallankäyttönä ja sen psyykkisiä seurauksia pidetään vakavana. Väkivaltatyössä korostetaan miehen vastuuttamista väkivallanteoista. Tällainen konstruktio rakentaa työntekijälle aktiivisen, selvittävän ja kantaaottavan position. Toinen Keskisen tarkastelema väkivaltakonstruktio on ”väkivalta oireena”-konstruktio. Väkivallan asemaa ei nähdä tällöin yhtä keskeisenä vaan sen rinnalla käsitellään muita perheen ongelmia. Väkivalta ymmärretään subjektiiviseksi asiaksi. Työntekijälle tämä rakentaa odottelevan ja asiakkaiden aloitetta seurailevan position, johon sisältyy myös ohjailevaa ja suostuttelevaa vallankäyttöä. (mt. 237–238).

Raija Lindqvist on tutkinut kuntouttavan sosiaalityön ammatillisessa lisensiaatintyössään maaseudun perussosiaalityössä kohdattavaa parisuhdeväkivaltaa. Tutkimuksessa hän on selvittänyt, miten perussosiaalityötä tekevät sosiaalityöntekijät toimivat ammatillisesti kohdatessaan parisuhdeväkivaltaa kokeneita naisia (Lindqvist 2005, 4). Lindqvistin tutkimusaineisto koostuu 11 teemahaastattelusta ja tutkimusmenetelmänään hän on käyttänyt grounded-theory menetelmää. Lindqvist esittää, että väkivaltatyössä tarvitaan vankkaa sosiaalityön ydinosaamista, joka on kokonaisvaltaisuudessaan erityisosaamista ja asiantuntijuutta edellyttävää työtä, mutta siinä tarvitaan myös erikoistunutta, parisuhdeväkivaltailmiöön perehtynyttä erikoisosaamista. Väkivaltatyö on perussosiaalityötä ja kuntouttavaa, muutokseen tähtäävää sosiaalityötä, jonka ydinkäsitteeksi Lindqvist määrittelee voimavaraistamisen empowerment-käsitteen. (mt.) Palaan myöhemmin työssäni Lindqvistin tutkimustuloksiin.

Leo Nyqvistin (2001) tutkimus tarkastelee parisuhdeväkivaltaa ja turvakoti-interventiota arvioivasta näkökulmasta. Tutkimus on pyrkinyt tuottamaan tietoa turvakodeissa tapahtuvan kriisivaiheen jälkeisen selviytymistyön kehittämiseen. Tutkimuksen teoreettis-metodologinen lähtökohta on prosessianalyysiin perustuvassa asiakaslähtöisessä tarkastelussa. Tutkimuksessa tarkastellaan väkivaltaa, asiakkuutta ja väkivallan

muutosprosessia asiakkuuden näkökulmasta. (Nyqvist 2001, 10.) Tutkimustuloksina tuodaan esille, että parisuhdeväkivalta on sukupuolistunut ongelma, miehet ja naiset kuvaavat sekä kokevat väkivallan eri tavoin ja antavat erilaisia merkityksiä väkivallalle. Tutkija esittää, että myös auttamistahoilla tulisi tuntea paremmin sukupuolten erilaiset kokemustavat, jotta avuntarpeeseen voidaan vastata paremmin. (mt. 230.) Parisuhdeväkivalta tapauksissa järjestelmä tarjoaa ensisijaisesti parityöskentelyvaihtoehtoja. Tutkimustulosten mukaan parityöskentely auttamismenetelmänä ei ole toimiva, naiset voivat kokea parityöskentelyn syyllistävänä ja tarve yksilökohtaisempaan apuun on ilmeinen. (mt. 231.) Naisten kohdalla formaalin palvelujärjestelmän asiakkaan ja työntekijän suhde vaikuttaa Nyqvistin saamien tulosten mukaan ohjaamistilanteelta. Ammatillisuudessa ja tiedossa on eroja ja auttajien väkivaltaspesifiä osaamista tulisi lisätä. (mt. 231.) Lisäksi tutkimuksessa todetaan, että auttamisjärjestelmässä ja auttamistahoissa, kuten turvakodeissa tulisi huomioida sukupuolten erilaiset käsitykset ja väkivallan kokemukset paremmin, jotta voidaan vastata avuntarpeeseen (mt. 236 – 239).

Ensi- ja turvakotien liiton julkaisema Sirkka Pertun kyselyraportti: Perhe- ja lähisuhdeväkivalta sosiaali- ja terveydenhuollossa (1999) on osa laajempaa Euroopan Unionin rahoittamaa Daphne Initiative - projektia. Raportti sisältää Suomessa tehdyn kaksiosaisen kyselytutkimuksen, jolla selvitettiin perhe- ja lähisuhteissaan väkivaltaa kokeneiden auttamista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Tutkimuksessa on selvitty lähisuhdeväkivallan uhrien määrää, väkivallan muotoja, väkivallan tekijöitä, työntekijöiden käsityksiä väkivallan syistä ja heidän käyttämiään väkivallan katkaisukeinoja. Toisena tutkimuksen teemana on selvitetty sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten valmiuksia, keinoja ja yhteistyötä sekä heidän näkemyksiään perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn kehittämisestä. Tutkimuksen aineisto on kerätty postikyselylomakkeella seitsemästä eri kunnasta sosiaalitoimistosta, terveysasemilta, äitiys- ja lastenneuvoloista, kotisairaanhoidosta, koulujen oppilashuollosta ja kotipalvelusta. (Perttu 1999, 4-5.)

Pertun tutkimuksen mukaan työntekijät kokivat uhrin haluttomuuden ottaa apua vastaan suurimmaksi auttamista vaikeuttavaksi tekijäksi. Uhrit eivät halunneet ottaa välttämättä konkreettista apua vastaan, vaikka halusivatkin keskustella asiasta. Uhrien ja työntekijöiden näkemykset tarvittavasta avusta olivat erilaiset. Myös pitkään jatkunut väkivalta oli saattanut alentaa uhrien kykyä toimia tilanteessa. Siksi he olisivat tarvinneet pitkäaikaista

tukea väkivallasta irrottautumiseksi. Työntekijöillä ei ollut riittävästi valmiuksia tunnistaa ja kohdata väkivaltaa työssään. Herkimmin puututtiin lapsiin ja vanhuksiin kohdistuvaan väkivaltaan. Työntekijöiden rooli oli ohjaava ja neuvova. Parhaina menetelminä väkivallan katkaisemiseksi esitettiin asiakastyön tehostamista, moniammatillista yhteistyötä ja väkivaltatyön ohjeistamista. (Perttu 1999, 4-6).

Suomalaisessa lähisuhdeväkivaltatyön tutkimuksen kentässä on tarkasteltu lähisuhdeväkivaltatyötä asiantuntijuuskeskeisesti, tutkimusta on tehty moniammatillisuudesta sekä asiantuntijuudesta. Esimerkiksi Nyqvist (2001) sekä Laine (2005) ovat tutkineet auttamistahojen työtä ammatillisuuden ja asiantuntijuuden konteksteissa. Suomalainen auttamistyö on järjestelmäkeskeistä ja on merkityksellistä tuoda esille minkälaisen organisaation tai tahon tuottamaan palvelua ja auttamistyötä tutkitaan. Suomalainen menetelmäkeskeinen lähisuhdeväkivaltatyö on keskittynyt Ensi- ja turvakotien liiton tekemään työhön, joten myös tutkimuksen kentällä on keskitytty tutkimaan vahvasti kolmannen sektorin tuottamia palveluita. Ensi- ja turvakotien liitto on myös ollut yksi keskeinen tutkimuksia rahoittava taho.

Suomalaisen lähisuhdeväkivaltatyön tutkimuksen kautta avautuu kuva yhteiskunnan auttamisjärjestelmästä. Tutkimukset keskittyvät pääsääntöisesti tutkimaan parisuhdeväkivaltaa ja erityisesti miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa (esimerkiksi Heiskanen & Piispa, 1998). Vähemmälle huomiolle jää esimerkiksi vanhuksiin kohdistuva tai naisten miehiin kohdistama väkivalta. Tämä kuvastaa osittain myös auttamisjärjestelmän rakennetta ja toimivuutta. Auttamisjärjestelmässä tunnistetaan parhaiten miesten naiseen kohdistama väkivalta. Myös naisten väkivaltaisuuteen ja lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan on kiinnitetty kasvavassa määrin huomiota, tosin auttamismahdollisuudet ovat pitkälle erillisten hankkeiden varassa eikä auttamistyötä tehdä koordinoitusti ja valtakunnallisesti.

2.4 Juridiset lähtökohdat lähisuhdeväkivaltatyössä

Lainsäädäntö asettaa lähtökohdat ja velvoitteet lähisuhdeväkivaltatyölle. Lainsäädäntö mahdollistaa yksityisyyteen puuttumisen, kun esimerkiksi sosiaalityöntekijällä on perusteltu huoli lapsen hyvinvoinnista ja sen vaarantumisesta. Lähisuhdeväkivaltaan liittyvä yhteiskunnallinen keskustelu on lisääntynyt 1990-luvun alusta. Ongelmaa ei ole aiemmin tiedostettu laajuudessaan, eikä sitä ole haluttu tuoda julkiseen keskusteluun kodin seinien

ulkopuolelle. Marita Ruohonen tuo esille, että perhe- ja lähisuhdeväkivallan vastaista työtä tehtiin Suomessa jo 1970-luvulla, mutta ongelmaa ei pidetty yhteiskunnallisella tasolla vakavana vielä pitkään aikaan. Vasta 1990-luvulla YK:n aktiivinen toiminta velvoitti myös Suomen valtion ryhtymään toimenpiteisiin (Ruohonen 2006, 14). Lainsäädännön kehittyminen viimeisten vuosikymmenten aikana on ollut merkityksellistä yksittäisille uhreille ja perheille, kuin myös koko auttamistyön kentälle. Uudistuksia ovat olleet mm. raiskauksen kriminalisointi avioliitossa 1994, rikoslainuudistus 1995 sekä laki lähestymiskiellosta 1999. Uudistuksia voidaan pitää suurena edistysaskeleena, sillä verrattuna muihin pohjoismaihin lähisuhdeväkivaltaa säätelevä lainsäädäntö oli Suomessa kovin puutteellista (Ruohonen 2006, 14). Kun puhumattomuuden tabu on murentumassa, on myös lainsäädännöllisin keinoin puututtu ongelmaan (Antikainen 1999, 216).

Laine tuo esille, että lainsäädännöllisten keinojen käyttäminen parisuhdeväkivallan vähentämisessä on yhteydessä asian julkisuuteen ja esille tuloon, eli siihen etteivät tapahtumat jää vain perheen yksityisasiaksi (Laine 2005, 27). Väkivallan määrittelyminen ja sen tuomitseminen tai hyväksyminen on kulttuurisidonnaisesti ymmärrettävissä. Eija Paavilainen ja Tarja Pösö toteavat, että se mikä suomalaisen yhteiskunnan ja normijärjestelmän näkökulmasta on lapsen fyysistä pahoinpitelyä, voi toisen kulttuurin arvo- ja normijärjestelmän kannalta olla lapsen sosiaalistamista omaan traditioon (Paavilainen & Pösö 2003, 17).

Lähisuhdeväkivaltaan liittyvää lainsäädäntöä voidaan tarkastella kansainvälisellä sekä kansallisella tasolla. Kansainväliset yhteisöt kuten Yhdistyneet kansakunnat (YK), Maailman terveysjärjestä (WHO), Euroopan Unioni, Euroopan neuvosto ja Maailman pankki ovat laatineet toimintaohjelmia ja suosituksia auttamisjärjestelmän kehittämiseksi ja naiseen kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi niihin kuuluvissa maissa. (Ahlstedt 2005, 7.)

Suomen lainsäädännössä parisuhdeväkivaltaa raamittavaa lainsäädäntöä voidaan tarkastella 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä alkaen. Ensimmäisiä askeleita parisuhdeväkivallan lainsäädännölliseen normittamiseen otettiin vuonna 1929, jolloin Suomessa tuli voimaan avioliittolaki, jossa puolison törkeä pahoinpitely tai hengen tavoittelu hyväksyttiin avioeron hakemisen perusteluihin. (Pehkonen 2003, 32; Laine 2005, 27.)

Toisin kuin esimerkiksi Norjassa ja Ruotsissa, Suomessa ei ole erityisesti perheväkivaltaa säätelevää oikeusnormistoa. Tämä merkitsee sitä, että yksittäistapauksissa tulee sovellettaviksi yleisesti väkivallan käyttöön liittyvät lain säädökset. Ne sijoittuvat pääasiassa rikoslain lukuihin, joissa käsitellään seksuaalirikoksia, henkeen ja terveyteen liittyviä rikoksia, yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista sekä vapauteen kohdistuvia rikoksia. (Nyqvist 2003, 197.) Alle 18-vuotiaiden kohdalla sovelletaan lastensuojelulakia. Nyqvist tuo myös aiemmassa tutkimuksessaan esille, että Suomessa juridinen väkivaltakäsitys on suppea korostaessaan vain fyysistä väkivaltaa, joka on vain osa perhe- ja parisuhdeväkivaltaa (Nyqvist 2001, 27). Lainsäädännössä parisuhdeväkivallan yhteydessä voidaan viitata Suomen perustuslain määräyksiin yhdenvertaisuudesta (6§) sekä oikeudesta elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen (7§), joiden turvaaminen ja toteuttaminen ovat perustuslain 22§:n mukaan julkisen vallan nimenomaisena velvollisuutena (Ahlstedt 2005, 13).

Lähisuhdeväkivaltaan liittyvässä lainsäädännössä tapahtui yksi merkittävä muutos vuonna 1995, kun pahoinpitelyrikosten syyteoikeutta muutettiin siten, että kaikki lievää vakavimmat pahoinpitelyt tapahtumapaikasta riippumatta tulivat virallisen syytteen alaiseksi. Lainmuutoksen tarkoituksena oli etenkin saada viranomaisille mahdollisuus puuttua parisuhdeväkivaltaa uhrin vaatimuksista riippumatta. (Ahlstedt 2005, 14.) Rikoslain uudistuksen henki oli, että myös kotona tapahtuvat pahoinpitelyt ovat rikoksia, joihin yhteiskunnan on voitava puuttua. Lain tarkoitus oli se, että kotona tapahtuviin väkivaltarikoksiin suhtaudutaan samalla vakavuudella ja niihin sovelletaan samoja rikosoikeudellisia seuraamuksia kuin muihinkin väkivaltarikoksiin. Suomessa pahoinpitely on kuitenkin edelleen yleisin syyttämättä jätetty rikos. (Perttu 1999, 126.) Pahoinpitely voidaan katsoa lieväksi silloin, kun lyönneistä ei jää fyysistä vammaa. Pahoinpitelyn astetta ei kuitenkaan määritellä pelkkien vammojen perusteella, vaan siihen vaikuttaa lisäksi rikoksen tekotapa ja sen aiheuttama henkinen kärsimys. Alle 15-vuotiaan pahoinpitely on kuitenkin aina virallisen syytteen alainen rikos. (Perttu 1999, 124.)

Suomessa säädettiin vuonna 1999 laki lähestymiskiellosta, jonka taustalla oli erityisesti perheväkivaltaan puuttuminen. Lähestymiskiellon edellytyksenä on henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen uhka. Perheen sisäinen lähestymiskielto tuli voimaan 1.1.2005. Sen mukaan lähestymiskielto voidaan antaa myös silloin, kun suojattu ja

uhkaaja asuvat samassa vakituksessa asunnossa. (Ahlstedt 2005, 18.) Laki lähestymiskiellosta on erityisen tärkeä väkivallan uhreille. Usein väkivalta ei pääty eroon, vaan suuressa osassa väkivallan tekijä jatkaa uhkailua ja pahoinpitelyä eron jälkeenkin. Lähestymiskielloa voi hakea puoliso, vanhemmat, isovanhemmat ja toisilleen tuntemattomat ulkopuoliset henkilöt. Myös syyttäjä, poliisi ja sosiaaliviranomainen voivat hakea kiellon määräämistä, ellei uhattu henkilö itse kykene tai uskalla tehdä sitä. (Perttu 1999, 128).

Sosiaalityöhön ja erityisesti lastensuojelun sosiaalityöhön vaikuttaa myös merkittävästi lastensuojelulaki, joka velvoittaa puuttumaan lapsen ja perheen tilanteeseen kun lapsen turvalliset kasvuolosuhteet ja turvallisuus ovat uhattuna (Lastensuojelulaki 5.8.1983/683). Lastensuojelulaki antaa mahdollisuuden viranomaista puuttumaan lapsen tilanteeseen, jos hänellä on syytä epäillä lapsen kohdistuvan joko suoraan tai välillisesti väkivaltaa. Erityisesti velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen ja huostaanotto ovat välineitä, joiden avulla voidaan puuttua perheen sisäisiin väkivaltatilanteisiin, jos muunlaisia keinoja ei ole käytettävissä (Lastensuojelulaki 5.8.1983/683 40§ ja 5.luku). Nyqvist käsittelee lastensuojelulain merkitystä ja velvoitteita perheväkivaltatilanteissa kirjoittamassaan artikkelissa (2003). Perheen sisäisen väkivallan näkeminen ja kokeminen sekä seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutuminen ovat asioita, joihin lastensuojelun pitää puuttua. Keinoina tulevat kyseeseen avohuollon tukitoimet (Lastensuojelulaki 5.8.1983/683 12-14 §), huostaanotto ja sijaishuolto (16 §) sekä kiireellinen huostaanotto (18 §) (Nyqvist 2003, 203).

Suomessa ei ole erityislainsäädäntöä perheväkivaltatapausten varalta sosiaalihuollossa, vaan säädöksissä viitataan väkivaltaan yleisesti (Nyqvist 2001, 28). Sosiaalihuollossa on useita lakeja, jotka liittyvät väkivallan käyttöön ja velvoittavat viranomaisia toimenpiteisiin, kuten lastensuojelulaki, päihdehuoltolaki ja sosiaalihuoltolaki (Lindqvist 2005, 8). Keskustelua on käyty siitä, miten pahoinpitely on mielletty suomalaisessa käytännössä enemmän lastensuojelullisena asiana kuin rikoksena. On myös esitetty, että kuva lastensuojelun asiakkaina olevista perheväkivaltaa kokeneista lapsista on epätarkka, sillä lastensuojelussa perheväkivalta tematisoituu usein osaksi muita ongelmia (Eskonen 2005, 23). Kritiikkiä on esitetty yleisesti mediassa esimerkiksi poliisiviranomaisten taholta koskien

sosiaaliviranomaisten vähäistä aktiivisuutta tehdä rikosilmoituksia lapsiin kohdistuvasta väkivallasta.

Jos lasten kokemaa väkivaltaa pidetään rikosoikeudellisena asiana, korostuu paitsi oikeuslaitoksen rooli ongelman käsittelyssä myös oikeudellisen ajattelun ensisijaisuus. Vastuu ja syyllisyys ovat tällöin keskeisiä ulottuvuuksia. Jos esimerkiksi vanhempi on käyttäytynyt väkivaltaisesti lastaan kohtaan, on hän vastuussa tapahtuneesta ja syyllinen väkivaltaan. Häntä tulee rangaista teoistaan ja rangaistus ymmärretään oleellisena asian käsittelytapana. Toimenpiteiden kohteena on tekijä, ei väkivallan uhri. (Paavilainen & Pösö 2003, 31). Lainsäädännöllisesti lasten pahoinpitelyä pidetään tuomittavana. Vuonna 1983 säädetyssä laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta lapsen ruumiillinen kuritus kiellettiin ja korostettiin lapsen oikeutta hyvään hoitoon, kasvatukseen, huolenpitoon ja valvontaan. Lainsäädännössä, nimenomaan lastensuojelulaissa on erityisiä velvoitteita viranomaisille niissä tilanteissa, joissa lasten pahoinpitelyä on havaittu tai sitä epäillään. Koska viranomaisille on säädetty ilmoitusvelvollisuus, kunnallinen lastensuojelu ilmoitusten vastaanottajana ja käsittelijänä on nostettu keskeiseksi lasten pahoinpitelyyn puuttuvaksi tahoksi. (Pösö 1995, 37.) Lastensuojelullisena kysymyksenä väkivaltaa tarkastellaan erilaisesta näkökulmasta kuin rikosoikeudellisena kysymyksenä. Toimenpiteet ja käytettävissä olevat menetelmät ovat erilaisia. Vaikuttaa siltä, että liikutaan tulkinnallisella kentällä, kun pohditaan väkivaltaa lastensuojelullisena kysymyksenä lastensuojelulain kontekstissa. Sosiaalityöntekijälle jää paljon päätösvaltaa siinä, määritelläänkö väkivalta rikokseksi vai lastensuojelulliseksi huoleksi. Tarja Pösö tuo esille lasten pahoinpitelyn tulkinnallisen luonteen. Pahoinpitely tekona ja kokemuksena on aina avoin tulkinnalle eikä ole olemassa ehdottomia objektiivisiä pahoinpitelyn tunnusmerkkejä. Lisäksi Pösö tuo esille, että lasten pahoinpitely ilmiönä sijoittuu paljon perheen alueelle ja siitä saatava tieto on aina tavalla tai toisella puolueellista. (Pösö 1995, 33.)

3 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN KOHTAAMINEN SOSIAALITYÖSSÄ

3.1 Ongelman tunnistaminen sosiaalityössä

Pohdittaessa auttamisjärjestelmää ja väkivallan osapuolien kohtaamista sosiaalityössä on syytä kiinnittää huomiota siihen, miksi apua ei haeta virallisista tahoista. Vaikka lähisuhdeväkivaltaongelma on nostettu esille ja lähisuhdeväkivaltatyöhön kiinnitetty erityisesti huomiota erilaisien projektien ja hankkeiden avulla eivät apua tarvitsevat aina löydä auttajatahon luokse. Viralliseen auttamisjärjestelmään hakeutuu tai päätyy marginaalinen osa väkivaltaa kokeneista henkilöistä. Hannele Forsberg tuo esille, että vain pieni osa lapsista, jotka ovat väkivallan uhreja päätyvät ammattiavun piiriin (Forsberg 2002, 39). On esitetty, että valtaosa vakavimman väkivaltateon uhreista eivät olleet käyttäneet lainkaan yhteiskunnan tarjoamia tukipalveluita hyväkseen. Yleisimmin syyksi mainittiin, ettei apua katsottu tarvittavan. Toisena syynä mainittiin teon vähäisyys ja kolmanneksi häpeä. (Kääriäinen 2006, 106.) Suurin osa apua hakevista asiakkaista hakee apua vain yhdestä paikasta. Väkivaltaisessa parisuhteessa elävät tai eläneet naiset turvautuvat yleisimmin poliisilta saatavaan apuun. Seuraavaksi yleisimmin apua haetaan terveyspalveluista ja sitten terapiapalveluista. Uhrit käyttävät huomattavan harvoin ja vähäisesti kriisipuhelinta sekä tukiryhmiä. (mt. 106.) Uhrit eivät tilastojen mukaan Suomessa käänny yhtä usein terveydenhuollon, poliisin tai sosiaaliviranomaisten puoleen apua hakeakseen verrattuna ulkomaisiin tutkimuksiin (Heiskanen & Piispa 1998, 31).

Piispan ym. tutkimuksessa esitetään, että ne suhteellisen harvat väkivaltaa kokeneet henkilöt, jotka ilmoittivat käyttäneensä sosiaaliviraston palveluja, olivat hyvin kriittisiä saamiaan palveluita kohtaan (Kääriäinen 2006, 113). Asiantunteva neuvonta ja ohjaus on oleellisen tärkeää siellä, missä parisuhdeväkivaltaa aluksi kohdataan, myös kuntien sosiaalitoimistoissa (Nyqvist 2001, 154). Tiedetään, että lähisuhdeväkivaltaa voi olla hankala havaita ja siihen on vaikea puuttua. On olemassa vähän tutkimustuloksia siitä, minkälaisissa tilanteissa lähisuhdeväkivalta ilmenee ja minkälainen sosiaalinen tausta asiakkaalla on kun hän hakeutuu lähisuhdeväkivaltaongelmassa sosiaalihuollon asiakkaaksi. On esitetty, että alempien sosiaaliryhmien piirissä tapahtuva parisuhdeväkivalta tulee

herkemmin viranomaiskontrollin kohteeksi ja rekisteröidyksi, kuin ”parempien piirien”, sillä yhteiskunnan kontrollikoneisto toimii voimakkaan valikoivasti (Heiskanen & Piispa 1998, 5). Taloudellisesti heikommin toimeentuleva joutuu mahdollisesti kääntymään herkemmin sosiaalihuollon piiriin, kun taas paremmin toimeentuleva voi väkivaltatilanteessa lähteä esimerkiksi hotelliin yöksi väkivaltatilannetta pakoon, hakeutua työterveyshuoltoon tai yksityiselle terapeutille.

Pertun tutkimuksessa ilmenee, että viidennes lähisuhdeväkivallan uhreista kärsi psyykkisistä ongelmista siinä määrin, että se vaikeutti uhrin auttamista. Uhreista yli kymmenesosa ei myöntänyt työntekijälle väkivaltaa. Yli kolmannes ei halunnut apua väkivaltatilanteeseensa. (Perttu 1999, 19.) Syinä siihen, etteivät uhrin halunneet apua väkivaltatilanteeseen tutkimuksessa mainittiin uhrin kokema huoli ja vastuu väkivallan tekijän elämästä, tähän liittyi myös uhrin kokema osasyllisyys väkivallasta. Työntekijät arvioivat myös uhrin olevan henkisesti riippuvaisia väkivallan tekijästä. Uhrin kokivat pelkoa väkivallan tekijää kohtaan ja lisäksi uhrin vähätelivät väkivallan vakavuutta. (mt. 19.) Tutkimukseen osallistuneiden ammattilaisten arvion mukaan väkivallan katkaisukeinoja ovat uhrin auttaminen, käytännön ratkaisut kuten avioero tai rikosilmoituksen tekeminen, tekijän auttaminen ja hoitoon ohjaus sekä yhteisneuvottelu viranomaisten, tekijän ja uhrin kanssa. Myös pari- ja perheterapia mainittiin auttamismuotona. (mt. 22.) Leo Nyqvist tuo esille ohjaavan tahon ja asiakkaan luottamuksellisen suhteen merkityksellisyyden. Monet hänen haastattelemistaan naisista olivat ohjautuneet turvakotiin virallisen auttamistahon kautta. Ensikontakti oli tapahtunut viranomaisen ohjaamana. (Nyqvist 2001, 161.)

Lähisuhdeväkivaltatyössä on olennaista olla tietoinen väkivallan seurauksista ja ilmenemismuodoista, jotta väkivalta voidaan tunnistaa ja siihen voidaan puuttua. Tärkein syy väkivaltaisessa parisuhteessa pysymiseen on pelko (Lindqvist 2005, 107). Sirkka Perttu (1999) kirjoittaa uhriutumuksesta, joka merkitsee väkivallan seurauksena uhrin sopeutumista tilanteeseen ja passivoitumista. Tämä vaikuttaa usein siihen, ettei nainen hae väkivaltaisessa parisuhteessä apua itselleen eikä lapsilleen. Kun nainen elää väkivallan tekijän kanssa hän joutuu sopeuttamaan käyttäytymistään, tietoisuuttaan ja käsityksiään olosuhteisiin, joissa hän elää. Toimimalla kuin väkivallan tekijä odottaa, hän yrittää vähentää häneen kohdistuvaa väkivallan määrää ja samalla suojella lapsiaan. (Perttu 1999, 65.) Väkivallan

seurauksia voi olla ruhjeet ja mustelmat, lisäksi väkivallan seurauksina uhreilla ilmenee erilaisia traumareaktioita. Traumareaktio voi ilmetä pelkona ja esimerkiksi estää uhria muistamasta tapahtumia. (Nousiainen 1998, 20.)

Väkivallan käyttö on kriisi myös väkivallan tekijälle. Lyömisestä aiheutuvat henkiset kustannukset voivat aiheuttaa psyykkisiä oireita kuten masentuneisuutta, pelkoa, stressiä, ahdistuneisuutta jne. Syyllisyys ja häpeä voivat estää väkivaltarealiteetin kohtaamista ja siitä puhumista. (Holma & Partanen 2003, 195.) Kirjoittajat tuovat myös esille, että väkivallan tekoja pyritään usein vähättelemään, minimoimaan ja rationalisoimaan. Syy väkivaltaan löytyy usein uhrista tai ulkopuolisesta tekijästä, kuten alkoholista. (mt. 195–196.) Auttamistyössä on tärkeää tiedostaa väkivallan osapuolien erilaiset tavat reagoida tilanteessa ja ymmärtää myös väkivallan tekijöiden reaktioita, jotta väkivalta voidaan tunnistaa ja siihen voidaan puuttua.

Yksi lähisuhdeväkivaltaan liittyvä seuraus on väkivallan oikeuttaminen. Miesten fyysisen väkivallan käytön vastavoimana on nähty naisten verbaalinen taituruus, nalkuttaminen ja näihin liitetty ”henkinen väkivalta”. Miesten väkivallalle on haettu oikeutusta naisten käytöksestä. (Nyqvist 2001, 119.) Auttamistyössä on myös huomioitava, että väkivaltaiset henkilöt ovat keskenään erilaisia. Parisuhdeväkivalta on liitetty itsestään selvästi joihinkin ilmiöihin, jotka ovat alkaneet suorastaan selittää koko ongelmaa. Esimerkiksi Nyqvist mainitsee päihdeongelmat ja mustasukkaisuuden. (mt. 122.)

Myös kulttuuriset rakenteet vaikeuttavat väkivaltaisesta suhteesta tai perhetilanteesta poispääsyyn. Marita Husso tuo esille, että kotoa pois lähteminen ja itsensä puolustaminen väkivaltatilanteessa ovat kulttuurissamme voittopuolisesti miehille ominaisempia, miestapaisiksi miellettyjä toimintamalleja (Husso 2003, 185). Lähteminen tai uudenlaisen itsenäisen elämän rakentaminen väkivallan uhrille väkivaltaisen suhteen jälkeen ei ole yksiselitteistä. Husson mukaan väkivaltaisesta suhteesta selviäminen vaatii usein yhteisestä kodista lähtemisestä: kodista, suhteesta ja ruumiista irrottautumista. Tämä tapahtuu usein erilaisten halujen, tunteiden ja tekojen ristipaineessa. Keskeistä väkivallasta selviämisessä ja väkivaltaisesta suhteesta irrottautumisessa on liike lähtemisen ja jäämisen välillä. Selviäminen edellyttää kodin rajojen liikuttamista, liuentamista ja elämämpiirin laajentamista. (Husso 2003, 243).

Sosiaalityön haasteena on kohdata lähisuhdeväkivalta siinä laajuudessa, mitä tutkimukset esittävät ongelman olevan. Lähisuhdeväkivaltaa kohdataan sosiaalityössä virallisessa ympäristössä, sosiaalityöntekijät ovat usein viranomaisasemassa ja työympäristönä virasto. Sosiaalityössä yksityinen kohdataan julkisesti ja yhteiskunnallisella tasolla. Sosiaalityötä tehdään virallisella institutionaalisella kentällä, kun taas kotona tapahtuva väkivalta on perheen sisällä, kotona, yksityisellä alueella tapahtuvaa. Sosiaalialan työtä voidaan luonnehtia interventiona yksityiseen, jolloin toiminta on yksityisen ja julkisen rajalla (Laine 2005, 40).

Väkivalta ja perheväkivalta näyttävät yhteiskunnassamme normaalina ja hyväksyttynä jokapäiväisenä käyttäytymisenä monella tasolla. Väkivalta on syvällä asenteissamme ja yhteiskunnan rakenteissa. Parisuhdeväkivalta toisaalta hyväksytään ja oikeutetaan, kun sitä ei haluta nähdä eikä siihen puuttua, toisaalta sitä pidetään hyvin marginaalisena ja yksityisyyteen kuuluvana ilmiönä, joka ei kuulu meille. (Lindqvist 2005, 819.) Näin määriteltynä lähisuhdeväkivalta nähdään yhteiskunnan rakenteellisena ongelmana. Terhi Laine tuo esille, että reflektiivinen asiantuntijuus antaa työntekijälle mahdollisuuden katsoa yksittäisen asiakkaan tilannetta laajemmasta perspektiivistä (Laine 2005, 90). Auttamistyössä ja erityisesti sosiaalityössä yksilön ongelmaa tulisi tarkastella laajemmalla yhteiskunnallisella areenalla. Kuten Antti Särkelä kiteyttää, sosiaalisessa auttamistyössä yhteiskunnalliset ja toimintarakenteisiin liittyvät ongelmat tulevat näkyviksi pääasiallisesti yksilöllisten ongelmien kautta, jolloin rakenteiden näkeminen voi olla hankalaa (Särkelä 2001, 16).

Leo Nyqvist (2001) kirjoittaa perhe- ja lähisuhdeväkivaltaongelman olevan interventio- ja auttamisnäkökulmasta vaikeasti lähestyttävä sosiaalinen ongelma. Koti ja perhe mielletään yleisesti yksilöiden turvasatamaksi ja intiimiksi alueeksi, johon ei yhteiskunnankaan suoda mielellään kajoavan. Toiseksi perheen väkivaltaongelma on tilastojen valossa sukupuolistunut ongelma: tekijänä on useimmiten mies ja uhreina naiset ja ainakin välillisesti lapset. Kolmanneksi näkökulmaksi Nyqvist nimeää interventiokäytäntöihin liittyvän dilemman, jonka mukaan perhe nähdään paradoksaalisesti sekä syynä että ratkaisuna yksilötasolla esiintyviin ongelmiin (Forsberg 1995; Nyqvistin 2001, 14).

Nyqvist kirjoittaa erilaisista sosiaalityön menetelmistä, joiden avulla ongelmaa voidaan työstää. Hän nimittää sosiaalityötä lähisuhdeväkivaltaongelmatilanteessa interventioksi. Interventio ei ole käytännön työssä vain yksittäinen toimenpide, vaan pikemminkin joukko erilaisia sosiaalityön traditioon sijoitettavia toimenpiteitä (psykososiaalinen yksilötyö, yksilöterapia, ryhmäterapia, itsepuun perustuvat asiakasryhmät, neuvonta, ohjaus, empowerment, ja pedagoginen sekä psykoedukatiivinen lähestymistapa). Interventio nähdään asiakkuusprosessina, johon arviointi kohdistuu. Osana asiakkuusprosessia on muutos, erityisesti väkivallassa tapahtuvat muutokset osana elämäntilannetta. (Nyqvist 2001, 48.) Audrey Mullender kirjoittaa sosiaalityön roolin olevan väkivaltatyön kentällä käytännön asioiden järjestämistä sekä emotionaalisen tuen antamista. Ennaltaehkäisevä puuttuminen on merkityksellistä, sillä voidaan vaikuttaa. Myös Mullender korostaa muutoksen mahdollisuutta ja sen merkitystä (Mullender 1997, 54).

Sosiaalitoimistossa kohdattavaan lähisuhdeväkivaltaan sisältyy erityispiirteitä. Laine huomioi, että turvakodin työntekijät kohtaavat parisuhdeväkivallan akuutin tapahtuman jälkeen ja tulkitsevat asiakkaan tilannetta tämän pohjalta (Laine, 2005). Sosiaalitoimistossa lähisuhdeväkivaltaa taas oletettavasti ei kohdata aina akuutissa vaiheessa, sen sijaan lähisuhdeväkivalta saattaa tulla esille, kun kartoitetaan asiakkaan kokonaistilannetta asiakastapaamisessa. Lähisuhdeväkivallan lisäksi asiakkaan elämässä saattaa olla muitakin sosiaalisia ongelmia. Laine tuo esille, että lähisuhdeväkivaltaa kokeneilla asiakkailla saattaa usein olla myös mielenterveys- ja päihdeongelmia, joka tekee auttamistyöstä vaativaa. Väkivaltaa ilmenee usein perheissä, joissa ongelmat ovat kasaantuneet ja perheen kokonaistilanne on muuttunut moniongelmaiseksi. (Laine 2005, 87–88.) Mahdollisesti sosiaalitoimiston asiakkaiksi valikoituu viimesijaisissa tilanteissa erityisesti henkilöt ja perheet, joissa ongelmat ovat kasautuneet ja elämäntilanne muuttunut hallitsemattomaksi. Heiskanen ja Piispan tutkimuksessa tulee esille, että alkoholi liittyy usein väkivaltatilanteisiin (Heiskanen & Piispa 1998, 60). Sosiaalityössä väkivallan uhrin suojaamisen ja tekijän kohtaamisen lisäksi kyseeseen saattavat tulla päihdepalvelut, lastensuojelukysymykset, lasten elatukseen, huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvät kysymykset sekä asumiseen liittyvät palvelut (Nyqvist 2001, 10).

Suvi Keskinen kirjoittaa sosiaalityön moninaisuudesta kohdattaessa lähisuhdeväkivaltaa. Sosiaalitoimessa ja perheneuvoloissa selvitetään akuutteja väkivaltatapahtumia, mutta

hoidetaan myös parisuhdeväkivallan seurauksia. Näissä yleisorganisaatioissa väkivalta muodostaa yhden ongelma-alueen muiden ongelmien joukossa. (Keskinen 2005, 93.) Kun ymmärretään lähisuhdeväkivalta tilanteena, joka nivoutuu moniin muihin elämän osa-alueisiin ja muihin sosiaalisiin ongelmiin, tarvitaan myös auttamismenetelmiä, jossa pystytään tarjoamaan apua kokonaisvaltaisesti. Terhi Laine on tutkinut turvakodin työntekijöiden tulkintoja parisuhdeväkivallasta ilmiönä. Parisuhdeväkivallan monimuotoisuuden korostaminen on osa käytännön työhön liittyvää orientaatioperustaa, jolla työn kohteeseen suhtaudutaan. Asiantuntijuus rakentuu avoimena lähestymistapana. (Laine 2005, 93.)

Sosiaalitoimistossa kohdattavaan lähisuhdeväkivaltaan vaikuttaa myös tulkitaanko väkivaltaa aikuissosiaalityön eli kuntouttavan sosiaalityön näkökulmasta vai käsitelläänkö väkivaltaa lastensuojelullisessa yhteydessä. Nyqvistin mukaan, jos perheessä on lapsia, muodostuu parisuhdeväkivallasta lastensuojelukysymys (Nyqvist 2001, 155). Lasten näkökulman esiintuominen on kiistämättä tärkeää. Raija Lindqvist huomioi, että sosiaalitoimistoon tulemista vaikeuttaa auttamistyöhön liitetty kontrollin ja vallankäytön leima. Harva nainen lähtee hakemaan apua sosiaalitoimistosta. Usein perheväkivalta tulee sosiaalityöntekijälle tietoon lastensuojeluasiana. Parisuhdeväkivaltaa kokenut nainen tulee sosiaalitoimistoon usein juuri vanhemman roolissa ja lasten kautta. Lasten hätä saa äidin hakemaan apua. (Lindqvist 2005, 124–125.) Väkivallan kokemiseen liittyy usein pelkoa, häpeää ja epävarmuutta. On esitetty, että naiset usein toivovat väkivallan loppuvan ilman, että kukaan ulkopuolinen saa siitä tietää. Väkivaltaa parisuhteessa kokevat naiset voivat olla hakematta apua, koska pelkäävät samalla tulevansa kyseenalaistetuksi äiteinä ja pelkäävät, että avun hakeminen voi johtaa lapsen menettämiseen (Mullender 1997, 59). Vanhemmuuden vastuu voi olla edesauttava tekijä, jotta väkivaltaan haetaan apua ulkopuoliselta, toisaalta vanhemmuuden odotukset ja pelko lapsen menettämisestä voivat johtaa tilanteeseen, jossa väkivalta halutaan salata ja kieltää.

3.2 Lähisuhdeväkivallan sukupuolineutraali määrittely

Lähisuhdeväkivalta on sukupuolistunutta väkivaltaa, väkivallan tekijä on useimmiten mies ja uhreina naiset ja ainakin välillisesti lapset (Nyqvist 2001, 13). Tutkimuksissa on myös tuotu esille naisten väkivaltaisuus ja sen yleisyys. Tosin tutkimus on ollut hyvin vähäistä. Naisten ja miesten väkivallalla on kuitenkin laadullisia eroja. Nyqvist (mt. 120) mainitsee

fyysisen väkivallan olevan vain osa parisuhteen väkivaltaproblematiikkaa. Naiset käyttävät myös väkivaltaa, mutta sen konteksteja on selvästi miehiä vähemmän. Nyqvistin tutkimuksen mukaan tyypillinen väkivallan käytön konteksti on naisilla riitatilanne, jossa reaktio on spontaani. On mahdollista, että osana väkivaltaisen suhteen dynamiikkaa naistenkin väkivaltaisuus vähitellen kasvaa. Väkivalta voi kohdistua puolison tai kumppanin ohella myös lapseen. (mt. 123.) Miesten väkivallan motiiveina saattavat olla yksilölliset elämäntilanteeseen liittyvät tekijät, jotka uhkaavat heidän perinteistä asemaansa, kun taas naisten väkivallan motiivit liittyvät ihmissuhdetekijöihin (Magdol ym. 1997,76 Flinckin 2006, 24 mukaan). Intiimi väkivalta, jonka motiivina on puolison kontrollointi on lähes yksinomaan miehisen väkivallan muoto (Flinck 2006, 24).

Useat tutkijat erityisesti feministisen tutkimuksen keskuudessa ovat kritisoineet auttamistyössä käytettävän sukupuolineutraalia kieltä eli sukupuolineutraalia auttamiskäytännön (esim. Ronkainen 1998). Tällöin väkivallan sukupuolisidonnaisuus ja tähän liittyvä vallan dynamiikka jää huomioimatta. Käsittelen tässä kappaleessa ammatillisen auttamistyön käytäntöjen sukupuolineutraaliutta. Sukupuolisuuden määrittymistä auttamiskäytännöissä on tärkeää pohtia, sillä se vaikuttaa auttamiskäytäntöihin ja voi tuottaa uutta tietoa auttamistyöhön. Sukupuolta tuotetaan jatkuvasti puhetapojen ja tekojen kautta ja se muodostaa kulttuurisia ja sosiaalisia eroja (Keskinen 2005, 39). Perheammattilaiset ovat osaltaan mukana rakentamassa ja muokkaamassa sukupuolta määritteleviä diskursseja. Tällöin on erityistä merkitystä heidän asiantuntija-asemallaan, jonka myötä he määrittävät perheasioita koskevan tiedon haltijoiksi ja auktoriteeteiksi myös muiden toimijoiden silmissä. Asiantuntijuuteen sisältyy runsaasti diskursiivista valtaa sosiaalisia ongelmia määriteltäessä. (mt. 97.)

Feministinen tutkimus on avannut uusia näkökulmia parisuhde- ja perheväkivallan tutkimukseen. Väkivallan käyttöä on ryhdytty tarkastelemaan merkittävänä sosiaalisena ongelmana ja laajempiin sosiaalisiin ja kulttuurisiin rakenteisiin liittyvänä. (Partanen & Holma 2003, 189.) Feministinen väkivaltatutkimus tarkastelee ilmiötä yhteiskunnallisena rakenteellisena ongelmana. Näkemyksen mukaan väkivallan takana on yhteiskunnassamme miehisen normin ja vallankäytön hyväksyntä. Sukupuolijärjestelmä rakentuu miehisen normin ensisijaisuudelle. Järjestelmä perustuu vallan käyttöön ja hallintaan. Sosiokulttuuriset teorit korostavat sitä, että väkivallan käytön taustalla ovat laajemmat

yhteiskunnassa vallitsevat sosiaaliset normit naisten ja miesten välisestä epätasa-arvoisesta suhteesta. Feministinen näkemys korostaa patriarkaalisesta yhteiskunnan rakenteellista väkivaltaa naisia kohtaan. (Nyqvist 2001, 23.) Sosiaalisatioprosessin myötä asenteet ja normit sisäistetään osaksi yksilöiden tapaa ajatella ja toimia. Feministiset teoriat ovat tuoneet esille miesten hallitsevaan asemaan liittyvää kulttuurista oikeuttamista ja sitä kautta naisiin kohdistuvan väkivallan hyväksymistä yhteiskunnassa. Väkivaltaa on selitetty ja teorisoitu paljon. Tärkeää väkivallan ymmärtämisessä on huomioida väkivallan käytön taustalla olevat moninaiset syyt. Väkivallan käytössä kietoutuvat sekä yksilö, että hänen henkilökohtainen historiansa että laajemmat yhteiskunnalliset ja kulttuuriset rakenteet. (Holma & Partanen 2003, 191.)

Sukupuolineutraaliutta voidaan pitää ideologiana, joka määrittelee useita yhteiskunnallisen toiminnan alueita (Laine 2005, 39). Leo Nyqvistin mukaan suomalaiseen perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvä sukupuolineutraali keskustelu on yhteydessä kulttuurisiin jäsenyyksiin ja perhekeskeiseen ongelmanmäärittelyyn ja hoitokäytäntöihin. Suomessa perheväkivaltakeskustelu on toteutunut viime vuosiin saakka ilman sukupuolipoliittista vallankäyttöön ja sukupuolten tasa-arvoon liittyvää keskustelua. (Nyqvist 2004, 101.) Suomalaista perhekeskeisyyttä korostavaa, sukupuolineutraalia lähestymistapaa on pidetty muista pohjoismaista poikkeavana (mt. 104). Perhe- ja parisuhdeväkivallan ymmärtämisessä ja selittämisessä käytetyt käsitteet ja teoreettiset selitysmallit vaikuttavat käsityksiin siitä, miten perheväkivaltaan tulisi puuttua, miten sitä tulisi ehkäistä, ketä hoitaa ja millä keinoin. On tärkeää huomioida ongelman taustalla olevat moninaiset syyt (Partanen & Holma 2003, 190). Sukupuolineutraalissa lähestymistavassa ongelma nähdään perheen ongelmana, eikä yksilökohtaisena ongelmana. Hannele Forsberg huomioi, että perhekeskeisen lähestymistavan arvostellaan hämärtävän niin lapsen, naisen kuin miehenkin erityisiä asemia ja niihin liittyviä kokemuksia väkivallasta. Väkivallan eri osapuolien positioita on haluttu uudelleenlaisessa keskustelussa tuoda voimallisemmin esiin. (Forsberg 2001, 6.)

Sukupuolineutraaliutta voidaan tarkastella myös ammatillisten käytäntöjen ja mallien kautta. Suomalaisessa psykososiaalisessa auttamistyössä perhekeskeisyys ja erilaiset parityöskentelyn muodot ovat hallinneet järjestelmästä riippumatta (Nyqvist 2004, 106). Perhedynaamisessa väkivallan selittämistavassa lähisuhdeväkivalta perheessä nähdään

vuorovaikutusongelmana. Terhi Partasen ja Juha Holma määrittelevät perhedynaamisen näkemyksen taustalla olevan ajatuksen siitä, että väkivallan käytön syynä ovat laajemmat parisuhteen vaikeudet. Tällöin parisuhdeväkivalta ymmärretään olevan yhteisesti aiheutettua. (Partanen & Holma 2003, 190.)

Perhedynamiikan käsite on erityisesti terapeutisessa kentässä käytetty, mutta sen käytöllä on ollut vaikutuksensa myös laajemmin auttamiskäytännöissä. Perhedynaamisella lähestymistavalla on ollut vaikutusta myös siihen miten sosiaalityössä lähisuhdeväkivalta määritellään ja miten siihen puututaan, jos puututaan. Perhedynaaminen malli elää vahvasti auttamiskäytännöissä, mutta myös uudenlaiset lähestymistavat ovat saaneet tilaa auttamiskäytännöissä. Lindqvistin haastattelemat sosiaalityöntekijät toivat esille, että heidän työskentelynsä pohjalla on ollut perhedynaaminen malli, ennen kuin he olivat saaneet aiheesta lisäkoulutusta. Mallin mukaan he olivat ajatelleet parisuhdeväkivallan olevan vuorovaikutusongelma, jossa toinen käyttää fyysistä valtaa tai toinen verbaalista ylivoimaa. (Lindqvist 2005, 92.)

Perhedynaamisen näkemyksen mukaan väkivalta liittyy parisuhteen vaikeuksiin tai ongelmiin laajemmassa sukulaisuusverkostossa (Nyqvist 2001, 20). Jos väkivalta ymmärretään parisuhteen kommunikaatiohäiriönä, syyllisyys jaetaan kumppanien kesken (mt. 149). Parisuhdeväkivalta on suomalaisessa käytännössä tulkittu vuorovaikutusongelmaksi ja parityöskentely on nähty hoitomuodoista parhaana (mt. 158). Kritiikkiä esittävät myös monet muut tutkijat. Virve Nousiainen kirjoittaa artikkelissaan, että naiset ovat terapiatilanteessa kokeneet, että heidän tarinansa on ohitettu ja sivuutettu (Nousiainen 1998, 19). On tuotu myös esille, että perhedynaamisen mallin vaarana on uhrin syyllistäminen jos katsotaan, että väkivalta johtuu suhteen ongelmista ja on yhteisesti aiheutettua (Partanen & Holma 2003, 191). Parityöskentelyn ongelmana nähdään, että terapiassa on saatettu ohittaa miehen vastuu omasta väkivaltaisesta käytöksestä (Antikainen 1999, 201). Perheterapeuttista lähestymistapaa on kritisoitu neutraaliuden vaatimuksesta. Neutraalius voidaan tulkita hyväksymiseksi (mt. 206). Käytännöllä on myös kannattajansa. Pari- ja perhetyöskentelyn etuna Antikainen tuo esille, että perheterapeuttisia menetelmiä tarvitaan erityisesti lasten kannalta. Lasten turvallisuuden tunnetta voidaan parantaa koko perheen istunnoilla. (mt. 209.)

Lähisuhdeväkivaltatyön sukupuolista määrittelyä ja sukupuolten tuottamista auttamistahoissa ovat tutkineet Terhi Laine ja Suvi Keskinen. Laineen (2005) turvakotityötä tarkastelevassa tutkimuksessa ilmeni, että työntekijöiden puheessa parisuhdeväkivallasta keskusteltaessa toimijuus oli passiivista, eivätkä yksilöt nouse esille, kun kuvattiin parisuhdeväkivaltaa yhteiskunnallisella makrotasolla. Työntekijät puhuivat perheestä, koska keskusteluteemana oli parisuhteesta kärsivät perheet. Tällöin mies ja nainen tai mies ja vaimo tai äiti tai isä ja lapsi, tyttö tai poika eivät yksilöidy. Perheiden monet ongelmat ovat perheen ongelma, eivät jonkun perheenjäsenen ongelmia. Toimija on perhe. (Laine 2005, 89). Työntekijöiden puheessa asiakkaista yksilöinä rakentui sukupuolelle erilainen merkitys. Naistryöntekijänä voi ymmärtää naista asiakkaana paremmin ja naiseus saattaa luoda asiakkuuteen läheisyyttä. Sukupuoli luo erilaista tietoa. (mt. 142.) Sukupuolen merkitykset näyttävät hämärtyvän kun puhutaan yleisellä yhteiskunnallisella tasolla lähisuhdeväkivallasta. Yksittäisessä asiakassuhteessa työntekijän ja asiakkaan sukupuolille puolestaan rakentuu selkeämpi merkitys.

Keskinen (2005) käsittelee tutkimuksessaan suomalaista käsitystä sukupuolistuneesta väkivallasta. Hän käyttää vertauksena Länsi- ja Pohjois- Eurooppalaista turvakotiliikettä, joka useimmiten toimii feministisen liikkeen pohjalta. Suomalaiset turvakodit ovat ensisijaisesti perhettä auttavia tahoja kun taas feministisen liikkeen pohjalta toimivat turvakodit ovat ensisijaisesti naista ja lasta auttavia tahoja. Turvakodeissa toiminnan periaatteena on lastensuojelullinen ja koko perhettä auttava toiminta. (Keskinen 2005, 106.) Väkivallan määrittelyyn ja lähestymistapaan sekä puuttumiseen vaikuttaa suomalaisessa sosiaalityössä vahvasti lastensuojelullinen näkökulma, joka mahdollisesti vaikuttaa siihen, että perheessä tapahtuvaan väkivaltaan puututaan herkemmin jos perheessä on lapsi. Sosiaalityöntekijällä on velvollisuus puuttua tilanteeseen, jossa on syytä epäillä lapsen kohdistuvan väkivaltaa, joko suoraan tai välillisesti. Lastensuojelun vahva näkökulma on mahdollisesti vaikuttanut myös siihen, miten sukupuolisidonnaisesti tai pikemminkin sukupuolineutraalisti lähisuhdeväkivaltaa on määritelty ja miten perhekeskeisesti ongelmiin pyritään puuttumaan.

Traditionaalinen, sukupuolineutraali lähestymistapa on vaikuttanut perheen väkivaltaongelmiin suunnattuihin interventioihin Suomessa. Traditionaalisessa näkemyksessä ongelma neutralisoidaan sekä syyllisyyden, että sukupuolen osalta (Nyqvist

2001, 20). Nyqvist tuo esille ammattikäytäntöjen muuttumisen 1990-luvun lopulta lähtien ilman erityistä ideologista painotusta. Sukupuolispesifit työkäytännöt, varsinkin väkivaltaisiin miehiin kohdistettu auttamistyö ovat tulleet käyttöön ilman näkyvää sukupuolistuneen väkivallan esiin nostamista. Nyqvist toteaa suomalaisen perhekeskeisen näkemyksen saaneen rinnalle uusia tulkintoja, jotka murtavat sukupuolineutraaliutta. (Nyqvist 2004, 101.) Perhekeskeinen malli on näkynyt työkäytännöissä ja menetelmissä. Suomalaisessa keskustelussa perheväkivälvälteema ei ole politisoitunut osaksi laajempaa yhteiskunnallista keskustelua verrattuna esimerkiksi verrattuna muihin pohjoismaisiin naapurivaltioihin. (mt. 103–104.) Kulttuuriset puhetavat ovat osa väkivaltaongelman ammatillista kohtaamista (mt. 106). Yhteiskunnallinen keskustelu, tutkimus ja mediassa sekä muissa foorumeissa käytävä keskustelua määrittävät kunakin aikakautena sitä, millaisena ongelmana lähisuhdeväkivalta ymmärretään.

3.3 Ammattieettisten kysymysten äärellä

Lähisuhdeväkivaltatyössä ollaan vaikeiden ja monimutkaisten kysymysten äärellä joihin ei ole oikeita vastauksia ja valmiita ratkaisuja. Sosiaalityöntekijä joutuu käyttämään omaa pohdintaansa ja ammattieettisiä näkemyksiään työssään vaikeita asioita käsiteltäessä. Lainsäädäntö ja hallinto asettavat puitteet sosiaalityölle. Lisäksi osa työkuva on myös valintojen ja ratkaisujen tekeminen, joiden taustalla on työntekijän oma harkinta.

Eettiset periaatteet ohjaavat väkivallan ennaltaehkäisyä, siihen puuttumista, sen hoitamista ja sekä ilmiön tutkimusta (Flinck 2006, 13). Lähisuhdeväkivaltatyössä työntekijä joutuu arvioimaan mikä on oikein ja väärin, työssä ollaan tekemisissä ihmisarvo- ja ihmisoikeuskysymysten parissa. Laitinen ja Hurtig toteavat pahan olevan moraalinen ilmaus. Aiheen käsitteleminen ei vaadi ainoastaan tuntemaan asioiden syy- ja seuraussuhteita, vaan vaatii myös ottamaan kantaa. (Laitinen & Hurtig 2002, 11.) Kohdattaessa lähisuhdeväkivaltaa työntekijä joutuu kohtaamaan myös inhimillistä toisen ihmisen toista kohtaan kohdistamaa paha. Paha saa kasvot juuri ihmisten välisissä suhteissa ja tilanteissa, joissa omat ratkaisut ja valinnat sekä niitä seuraavat teot vaikuttavat myös toisten hyvinvointiin (mt.11).

Etiikka ja moraalit ovat alueita, joilla pohditaan ja selvitetään tiettyjä toimintatapoja; ihmisen oikeaa käyttäytymistä. Etiikan piiriin kuuluvat moraalinormien takana olevat

teoreettisemmat ja periaatteellisemmat selvitykset. Syvimmillään etiikka pohtii sitä, mikä on hyvää ja pahaa, oikeaa ja väärää. Moraali liittyy välittömämmin siihen, mikä on oikeaa ja väärää toimintaa jollakin yksittäisalueella. Moraali tulee näkyviin niissä normeissa, joita yksilö puolustaa tietyissä tilanteissa joutuessaan hyväksymään tai tuomitsemaan jonkun menettelyn. Ihminen on moraalinen silloin, kun hänen toimintansa on sopuosoinnussa annettujen moraalinormien kanssa. (Aadland 1993, 20.) Arvot ja normit luovat eettisen toiminnan perustan. Voidakseen ratkaista, mikä on oikea eettinen toiminta jossakin vaikeassa tilanteessa, on ihmisellä oltava tiettyjä perusteita, joiden mukaan hän arvioi toimintaa. Näiden perusteiden ydin ovat eettiset arvot. (mt. 45.)

Sosiaalialalla on erityinen suhde etiikkaan ja ihmisoikeuksiin. Voidaan katsoa, että koko sosiaalialan työ on saanut alkunsa juuri niihin liittyvien kysymysten pohtimisesta. Sosiaalialan työn tavoitteena on hyvän tekeminen, ihmisten auttaminen, puutteen ja kärsimyksen vähentäminen, muutos ja kehitys. Eettisyyden vaatimusta lisää työhön tai ammattiasemaan usein liittyvä valta ja mahdollisuus vaikuttaa asiakkaan elämään ja sitä kautta koko yhteiskuntaan. (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia 2005, 5.)

Erik Blenberger pohtii millaisia on 2000-luvulla vallitsevat arvot ja hyveet. Hän listaa länsimaisessa kulttuurissa vallitseviksi arvoiksi esimerkiksi tehokkuuden, joustavuuden sekä yksilöllisyyden. Nämä arvot vaikuttavat myös sosiaalityöhön ja sen arvomaailmaan. Listalta löytyy perinteisiä arvoja kuten ystävällisyys ja anteliaisuus, mutta tilaa ovat raivanneet myös uudet individuaalisuutta korostavat arvot. (Blenberger 2005, 108). Haasteena on kohdata uusien arvojen ja sosiaalityön perinteisten tavoitteiden yhteensovittaminen. Yksilön ja erityisten niiden, joilla ei ole mahdollisesti voimia ja mahdollisuutta tuoda aktiivisesti ääntään esille on uhkana jäädä tehokkuuden varjoon. Ne ketkä eivät pysty tuomaan itseään esille ovat usein niitä, jotka tarvitsisivat apua eniten.

Ammattieettisillä periaatteilla ja ohjeilla on ratkaisevan tärkeä osuus työssä. Ne sisältävät ammattiryhmälle yhtenäisen periaateohjelman. Ohjeissa pyritään ammatinharjoittajan ihannetavoitteisiin, ne asettavat päämäärän johon sosiaalityöntekijän on tähdättävä työssään. Toiseksi ne toimivat sisäisinä ohjeina ja niitä käytetään hyvän ammatillisen menettelytavan vähimmäistavoitteina. Ammattietiikalla on myös tärkeä tehtävä ammatin

aseman vakiinnuttamisessa ja vahvistamisessa. (Aadland 1993, 133.) Ammattietiikka on Antti Särkelän näkemyksen mukaan parhaimmillaan samanaikaisesti omakohtaisesti sisäistettyä, mutta ei kuitenkaan yksityistä moraalialaa. Työntekijä joutuu tekemään aina henkilökohtaisen moraalisen valinnan, seuraako hän ammattietiikkaa vai toimiiko muulla tavalla. (Särkelä 2001, 125.)

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia on julkaissut uusimman ammattieettisen ohjeistuksen vuonna 2005. Ohjeistus perustuu kansainvälisen sosiaalityöntekijäjärjestö IFSW:n eettiseen ohjeistoon. (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia 2005). Ohjeistuksessa todetaan, että hyvä ammattietiikka ei koskaan tule toteutumaan niin, että eettisestä pohdinnasta voitaisiin luopua. Ei ole olemassa käsikirjaa, josta katsottaisiin kuhunkin tilanteeseen sopiva toimintaohje. Sosiaalialan työ on aina keskeneräistä. Kyseessä on jatkuva reflektioprosessi, jota täytyy jaksaa tietoisesti ylläpitää kaikessa ammatillisessa toiminnassa. Eettisiä ohjeita on tulkittava ja kehitettävä uudelleen, ja niistä on keskusteltava jatkuvasti. (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia 2005, 6.)

Sosiaalieettisille ja sosiaalipoliittisille kysymyksille sekä sosiaalialan työlle ovat yhteisiä sosiaaliset ongelmat. Kyky ja taito kohdata ja olla mukana niiden ratkaisemisessa on ammatillinen sosiaalieettinen kysymys. Sosiaalisten ongelmien ratkaisemisella pyritään oikeudenmukaiseen yhteiskuntaan. (Niemelä 1993, 147.) Aadland (1993) kirjoittaa kaikkien valintojen olevan tavallaan eettisiä. Kaikissa ammatillisissa ristiriidoissa on hänen mukaansa myös eettinen ulottuvuus. Ammatillisissa ristiriitatilanteissa etiikka nousee olennaisena tekijänä perinteellisempien arvokriteerien rinnalle. Auttajan on arvioitava, mitä menetelmiä ja tekniikoita hän käyttää, otettava huomioon lait ja määräykset ja hyödynnettävä kokemustaan ja intuitioitaan. Eettisten näkökohtien arviointi täydentää perinteisiä ammatillisia menetelmiä. Etiikka ei saa korvata ammatillista arviointia vaan se on osa ammatillista harkintaa. (Aadland 1993, 25.) Anneli Pohjola tuo esille, että auttamistyön etiikka ja erilaiset säädökset, joihin eettisyys perustuu saattavat tuntua etäisiltä, kun ajattelee konkreettista auttamistilannetta. Kuitenkin asiakastyön ammattitaidon yksi keskeinen kriteeri on ihmisen eettinen kohtaaminen. Auttaminen edellyttää menemistä hyviksi tarkoitettujen periaatteiden sisälle, niiden tulkintojen herkkää tunnustelua, eettisesti kestävien valintojen pohtimista sekä oman ammatillisuuden ja osaamisen laittamista ääriä

myöten likoon. Ennen kaikkea on kyse ihmisen kohtaamisesta ihmisenä. (Pohjola 2002, 46–47.)

Ammattietiikkaan liittyy myös hyvän ja pahan kohtaaminen ympärillä. Merja Laitinen ja Johanna Hurtig kirjoittavat pahan kohtaamisesta auttamistyössä. Inhimillisen pahan kokemuksesta seuraa usein kärsimystä ja hätää, jotka merkitsevät myös avuntarvetta. Yhteiskunnallinen palvelujärjestelmä on rakennettu niin, että erilaisissa vaikeuksissa tarkoituksenmukainen ammatillinen apu olisi kaikkien ulottuvilla. (Laitinen & Hurtig 2002, 9.) Sosiaalityön ammattietiikka perustuu ammattikunnalle osoitettuun valtaan puuttua tarpeen vaatiessa ihmisten elämään, tehdä interventioita aiheelliseksi katsomissaan tapauksissa. Sosiaalityöntekijöille on yhteiskunta delegoinut vallan puuttua epäsosiaalisiin oloihin ja tilanteisiin ja vastuun niistä. (Niemelä 1993, 162.) Eettisissä ohjeistuksessa todetaan, että sosiaalialan ammattilaisten on ymmärrettävä ja hyväksyttävä ihmisoikeudet ja puolustettava niitä kaikissa tilanteissa. Ihmisoikeudet ovat ehdottomia ja ne kuuluvat jokaiselle ihmiselle pelkän ihmisyyden perusteella. (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia 2005, 7.)

Sosiaalityön eettiset periaatteet korostavat ihmisen ainutkertaista arvoa. Sosiaalityöntekijä toimii yksilöiden ja yhteiskunnan välisen sekä yksilöiden keskinäisen suhteen alueella. (Aho 1993, 159.) Osa ammattietiikkaa on myös ammatillisten kysymysten pohdinta ja erilaisten vaihtoehtojen kriittinen tarkastelu. Sosiaalityöntekijän tekemät valinnat ja päätökset ovat aina sidoksissa myös moraaliseen pohdintaan ja eettisiin valintoihin, joita työntekijä tekee arkisessa työssään. Katja Kurri ja Jarl Wahlström kirjoittavat; jokapäiväisissä keskusteluissa piirrämmme rajoja hyvälle ja pahalle, hyväksyttävälle ja paheksuttavalle toiminnalle (Kurri & Wahlström 2000, 168).

Sosiaalityöntekijä joutuu usein tekemään normeista riippumattomia ratkaisuja, joiden pohjana on oma harkinta, ei normin soveltaminen. Työhön saattaa kuulua myös omien normien tulkintaa sekä eri tulkintavaihtoehtojen punnitsemista ja vertailua. (Hämäläinen 1993, 174.) Einar Aadland jaottelee ammatillisen auttamistyön arvot kahdelle tasolle. Ensimmäisen taso perustuu työntekijän omaan harkintaan ja ymmärrykseen. Aadland toteaa ammattieettisenä päämääränä olevan tällä tasolla auttajien tietoisuuden ja eettisen harkintakyvyn lisääminen. Toinen taso on huomattavasti yleisempi ja siihen sisältyvät

ammattissa vallitsevat arvot. (Aadland 1993, 131.) Lähisuhdeväkivaltatyössä kohdataan pahaan ja työntekijä joutuu aina tekemään kannanotoillaan myös moraalisia valintoja. Katja Kurri ja Jarl Wahlström ovat pohtineet moraalien vuorovaikutuksellista rakentumista perheväkivaltakeskustelussa. Heidän mukaan keskustelussa osapuolet joutuvat hienovaraisesti käymään neuvottelua siitä, mitä kannanottoja ja tekoja pidetään arvostettavina ja oikeutettuina tai epäsuotuisina ja tuomittavina. Keskusteluissa rakennetaan moraalisia arvostuksia, joista käsin esille tulevat seikat arvioidaan. Kirjoittajat esittävät, että moraalisen järjestyksen tuottaminen ei tapahdu julkilausutusti, vaan mieluummin kätkeytyä, monimuotoisesti puheenvuoroihin, sanontatapoihin ja sanavalintoihin upotettuna. (Kurri & Wahlström 2000, 167.)

Moraalikysymykset ovat globaaleja ja koko ihmiskuntaa koskevia kysymyksiä, mutta myös spesifejä itseä, omia tekoja sekä tunteita koskevia kysymyksiä (Koho 1993, 33). Se mitä pidetään hyvänä ja pahana, oikeana tai vääränä ei pysy samankaltaisena paikasta tai keskustelusta toiseen. Suomessa yleinen oikeustaju pitää perheväkivaltaa vääränä, siitä tuli vuonna 1995 julkisen syytteen alainen rikos. Silti keskustelu voi värittää siitä hyvin erilaisia asioita moraalisesti merkittäväksi. (Kurri & Wahlström 2000, 168). Leo Nyqvist tuo esille, että parisuhdeväkivallan kohtaamisessa työntekijän asema on vaikea, koska ei ole mahdollista välttyä tasapainottelulta neutraalin avun ja tuen ja toisaalta moraalisen kannanoton välillä. Nyqvist toteaa perhe- ja parisuhdeväkivallan kohtaamisen dilemman olevan siinä, että samalla kun tuomitsemme muunlaisen väkivallan, saatamme pitää intiimiä väkivaltaa osana parisuhteen vuorovaikutusproblematiikkaa, jolloin väkivallan käytöstä tulee auttajan silmissä jopa hyväksyttävää (Nyqvist 2001, 10).

Martti Lindqvist käsittelee artikkelissaan ammatillisen ymmärtämisen rajoja ja ammattirooleja pahan kohtaamisessa. Hän kirjoittaa siitä, että auttamistyössä pyritään hyvään, mutta myös pahan olemassa olo tulisi tiedostaa ja nähdä. Auttajat tuovat huomaamattaan työkenttensä tilanteisiin omat varhaiset tarinansa (Lindqvist 2002, 184). Lindqvist käyttää käsitettä auttajan varjo, jolla hän tarkoittaa näitä auttajan omia pahan kokemuksia. Auttamisen ammatillinen on ihminen muiden joukossa. Hän on valinnut yhdeksi identiteettinsä keskeiseksi osaksi toimimisen toisen ihmisen tukena ammatillisia ja persoonallisia keinoja käyttäen. (mt. 185). Auttaja-ammattissa saa ja pitääkin tuntea ja tuoda omat tunteensa esille. Inhimillistä elämää ei ole ilman sisäistä kosketusta (mt.186).

3.4 Tutkimustehtävä ja tutkimukselliset lähtökohdat

Tutkimuksen teoreettisella viitekehyksellä tutkija pyrkii osoittamaan mikä on kyseisen tutkimuksen yhteys olemassa oleviin teeman kannalta relevantteihin aiempiin tutkimuksiin ja tutkimussuuntauksiin (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 240). Alasuutari määrittelee tutkimuksellisen viitekehysten merkitystä, tutkimuksen aineistoa havainnoidaan tietystä näkökulmasta joka muodostaa tutkimuksen teoreettisen viitekehysten (Alasuutari 1993, 61–62). Yksi olennainen tutkimukseni teoriataustaan vaikuttavista tekijöistä on se, että tutkimuksen aihe on vähän käsitelty aihe suomalaisen lähisuhdeväkivaltatutkimuksen kentässä. Olen kuitenkin käyttänyt joitakin, pääsääntöisesti kotimaisia tutkimuksia ja niiden tuloksia tukena hahmottaessasi oman tutkimukseni teoreettista viitekehystä.

Lähtökohtana teoriataustassa on oletamus, että lähisuhdeväkivalta on hyvin yleistä. Apua ei kuitenkaan lähisuhdeväkivaltatilanteissa haeta tutkimusten mukaan lähisuhdeväkivaltaan virallisilta yhteiskunnan tahoilta vaan yleisin taho on sukulainen tai ystävä (esim. Heiskanen & Piispa 1998 sekä Kääriäinen 2006, 110). Sosiaalitoimistossa tavataan kuitenkin asiakkaita, jotka tulevat asiakkaiksi erilaisissa elämäntilanteissa ja moninaisista syistä. Toiset tulevat asiakkaiksi omasta aloitteestaan ja toiset olosuhteiden pakosta. Lähisuhdeväkivalta on tutkimusten mukaan hyvin yleinen ongelma, joten on oletettavaa, että usein myös sosiaalitoimiston asiakkaat ovat kokeneet lähisuhdeväkivaltaa, uhreina tai tekijöinä.

Tutkimukseni kohteena on sosiaalitoimiston perussosiaalityö. Tutkimuksen aineistoni olen kerännyt sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiltä heidän työhuoneissaan. Kuvaan tässä yhteydessä sosiaalitoimistoa organisaationa, jotta lukijalle on mahdollista rakentaa kuva sosiaalitoimistosta sosiaalihuollon palvelua tarjoavana tahona ja sosiaalityöntekijöiden työympäristönä. Lisäksi pyrin lyhyesti kuvaamaan mitä on sosiaalitoimiston sosiaalityö. Sosiaalitoimistot ovat kunnallisia organisaatioita ja jokainen kunta päättää itsehallinnollaan sosiaalipalveluiden tuottamisesta. Mikko Mäntysaari tuo esille, että merkittävä piirre suomalaisessa järjestelmässä on se, että kunnat ovat keskenään hyvin erilaisia sekä kooltaan että taloudellisilta mahdollisuuksiltaan (Mäntysaari 1991, 16). Sosiaalityö on Kyösti Raunion määritelmän mukaan hyvinvointivaltion ja tämän taustalla olevan julkisen organisaation varaan rakentuvaa ammatillista toimintaa. Asiakastasoinen ongelmien selvittäminen tapahtuu hyvinvointivaltion organisatorisessa kehyksessä, kuntien

sosiaalitoimistoissa. (Raunio 2000, 11.) Sosiaalitoimistossa tehtävä sosiaalityö on psykososiaalista auttamistyötä joka erottaa sosiaalityön terapiatyöstä. Sosiaalityötä määrittelee sen viimesijaisuuden merkitys. Sosiaalityössä vastataan ihmisen selviytymisestä, toimeentulosta ja toimintakyvystä. Kuitenkin sosiaalihuolto on laajentunut viime vuosikymmeninä syrjäytyneiden viimesijaisesta ylläpitäjistä monipuoliseksi palvelutoiminnaksi. Sosiaalihuollon yhteydessä puhutaan sosiaalipalveluista ja sosiaalityö on määritelty uudistunutta sosiaalihuoltoa säätelevässä sosiaalihuoltolaissa yhdeksi sosiaalipalveluksi. (mt. 10–13.) Sosiaalityö on jaettu monissa, erityisesti suuremmissa kuntaorganisaatioissa lastensuojelun sosiaalityöhön, palveluiden piiriin kuuluvat perheet, joissa on alaikäisiä lapsia. Lapsettomat perheet ja yksinasuvat kuuluvat puolestaan aikuissosiaalityön eli ns. kuntouttavan sosiaalityön piiriin. Sosiaalityötä voidaan myös toteuttaa yhdennetysti, jolloin asiakkuuteen ei vaikuta perhetilanne. Sosiaalityöntekijän kelpoisuutta määrittelee laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (2005/272). Laissa on määritelty vaadittavat tutkinnot jotka johtavat sosiaalityöntekijän kelpoisuuteen.

Aiemmin tutkimusta on tehty asiakkaiden, uhrien ja väkivallan tekijöiden näkökulmasta ja auttamisjärjestelmän toimimattomuus on tuotu usein esille. Lähden omassa tutkimuksessani hahmottamaan lähisuhdeväkivaltatyötä järjestelmän ja työntekijän näkökulmasta. Tavoitteenani on, että tämä toisi jotain uudenlaista tietoa esille. Tutkimustehtävän koen merkitykselliseksi jo senkin takia, että aihealueen tutkimus on ollut niin vähäistä ja yhtäläillä sen vuoksi, että koen lähisuhdeväkivaltatyön kehittämisen haasteeksi sosiaalityössä. Aiheeseen perehtyminen ja keskustelut sosiaalityöntekijöiden kanssa ovat antaneet ja opettaneet paljon itselleni opiskelijana.

Tutkimuksessani haluan selvittää, miten sosiaalityössä kohdataan tätä vaikeasti havaittavaa, mutta hyvin yleistä ongelmaa. Pysin löytämään vastauksia esittämiini tutkimuskysymyksiin aineistoni avulla. Olen kysynyt sosiaalityöntekijöiltä, miten he kokevat ja arvioivat omaavansa valmiuksia lähisuhdeväkivaltatyöhön ja miten he määrittelevät omaa osaamistaan sekä kohtaamaansa lähisuhdeväkivaltaa.

Lähisuhdeväkivalta on laaja ja vakava ongelma. Lähisuhdeväkivalta aiheuttaa pitkäaikaisia vaikutuksia ja seurauksia väkivallan osapuolille. Valitettavasti aihe on edelleenkin

ajankohtainen ja puhutteleva. Lähisuhdeväkivaltaa kohdataan eri muodoissa sosiaalityössä, mutta sosiaalitoimiston lähisuhdeväkivaltatyöstä on toistaiseksi tehty vähän tutkimusta. Nämä havainnot ja pohdinta ovat innostaneet itseäni tutkimusaiheen valintaan ja keskittymään tutkimuksessani perussosiaalityön lähisuhdeväkivaltatyöhön. Lähestyn tutkimusongelmaa sosiaalityöntekijän, sosiaalityön ja auttamisjärjestelmän näkökulmasta. Lähisuhdeväkivaltatyön kenttä on laaja, tässä tutkimuksessa olen rajannut ns. erityispalvelut pois ja keskittynyt tutkimaan perussosiaalityössä tehtävää lähisuhdeväkivaltatyötä.

Tutkimusaiheeni on hyvin käytännönläheinen. Koen tutkimustehtäväni haasteellisenä, sillä aiheesta on tehty vain vähän tutkimusta. Raija Lindqvistin ammatillinen lisensiaatin tutkimus (2005) on toistaiseksi ainoa tutkimus, joka käsittelee perussosiaalityössä kohdattavaa lähisuhdeväkivaltaa. Lindqvist tutkii erityisesti maaseudun sosiaalityötä, kun taas oma aineistoni on kerätty kaupunkisosiaalityön kentältä. Tutkimuksellisia eroja on myös käsitevalinnoissa, teoreettisissa lähestymistavoissa sekä analyysimenetelmän valinnassa.

Tavoitteenani on vastata kysymykseen millaista lähisuhdeväkivaltatyötä sosiaalitoimiston sosiaalityössä tehdään? Lähestyn kysymystä selvittämällä mikä on sosiaalityöntekijöiden mukaan keskeistä heidän tekemässään lähisuhdeväkivaltatyössä ja millaisia keinoja työssä käytetään? Erilliset tarkastelunäkökulmani ovat lähisuhdeväkivalta sukupuolistuneena ja ammattieettisenä kysymyksenä. Kiinnostuksen kohteenani on selvittää, miten sukupuolikeskustelu lähisuhdeväkivaltatyössä muotoutuu. Sukupuolikeskustelun tutkimuksellisenä taustana on keskustelu sukupuolineutraaliudesta auttamistyön käytännöissä. Ammattieettisiä kysymyksiä pohdittaessa etsin aineistostasi vastauksia kysymyksiin vaikuttaako ammattietiikka jollakin tapaa sosiaalityöntekijöiden lähisuhdeväkivaltatyöhön ja millaisia eettisiä ristiriitoja lähisuhdeväkivaltatyössä kohdataan.

4 TUTKIMUKSEN MENETELMÄ JA AINEISTO

4.1 Haastattelut aineistona

Hirsjärvi ja Hurme tuovat esille, että tutkimusongelman myötä syntyvät päätökset siitä millaista aineistoa olisi tarpeen hankkia ja millaisin menetelmin aineisto hankitaan (Hirsjärvi & Hurme 2000, 15). Aineiston kattavuutta ja laatua pohdittaessa on syytä huomioda, että aineisto koostuu sosiaalityöntekijöiden omista kertomuksista. Haastatteluissa työntekijät kuvaavat omaa työtänsä omasta subjektiivisesta näkökulmastansa. Aineistonkeruun näkökulma olisi ollut erilainen, jos olisi päätynyt keräämään aineistoni esimerkiksi etnografisella, havainnoivalla menetelmällä. Havainnoimalla olisi aineisto koostunut tutkijan omista havainnoista ja tulkinnoista. Myös ryhmähaastattelut olisivat mahdollisesti tuottaneet erilaisen aineiston, tällöin keskustelu olisi saattanut onnistuessaan olla monipuolisempaa. Yksilöhaastatteluiden etuna on se, että tutkijana saatoin kysymyksilläni ohjata haastattelujen suuntaa ja sisältöä, mutta haastateltavalla oli kuitenkin mahdollisuus valita mistä asioista hän halusi keskustella enemmän ja tarkemmin. Esimerkiksi Klaus Mäkelä tuo kuitenkin esille, että haastattelutilanne vaikuttaa aina puhetapaan (Mäkelä 1990, 50). Haastattelu ei ole täysin luonnollinen keskustelutilanne. Sosiaalityöntekijöitä haastatellaan tässä tutkimusyhteydessä ammattilaisina ja asiantuntijoina ja tämä asetelma tuottaa tietynlaisen puhetavan ja näkökulman. Perustelen kuitenkin valintaani käyttäen teemahaastattelua aineistonkeruumenetelmänä sillä, että yksilöhaastatteluissa oli mahdollista päästä lähelle haastateltavan ajatusmaailmaa. Yksilöhaastatteluissa pääsin kysymään suoraan sosiaalityöntekijöiltä tutkimukseni kannalta kiinnostavista asioista ja tutkijana minulla oli mahdollisuus ohjailta ja suunnata haastattelun etenemistä.

Suorittamissani haastatteluissa sosiaalityöntekijät kertoivat omasta ammatillisesta näkökulmastaan työstään ja näkemyksistä lähisuhdeväkivaltatyöstä. Tutkimukseni aineisto koostuu yksilöllisistä kertomuksista, miten sosiaalityöntekijät määrittelevät tekemäänsä lähisuhdeväkivaltatyötä. Myös Raija Lindqvist on käyttänyt teemahaastattelua aineistonkeruumenetelmänään ammatillisessa lisensiaatintyössään, jossa hän tutkii maaseudun perussosiaalityössä kohdattavaa parisuhdeväkivaltaa. Lindqvist toteaa, että

aineistoa kerätessään hän on halunnut kuulla kokoneiden ja parisuhdeväkivaltaa työssään kohdanneiden sosiaalityöntekijöiden omaa ääntä ja puhetta, heidän ajatuksiaan, kokemuksiaan ja uskomuksiaan parisuhdeväkivallasta ja auttamistyöstä, sen esteistä ja mahdollisuuksista sekä työssä tarvittavasta osaamisesta ja ammattitaidosta. Menetelmän eduiksi Lindqvist mainitsee joustavuuden. (Lindqvist 2005, 60.)

Tutkimustani varten haastattelin kahdeksaa (8) sosiaalityöntekijää. Heistä kaksi (2) työskenteli kuntouttavassa sosiaalityössä, kaksi (2) sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijänä ja neljä (4) työskenteli lastensuojelun sosiaalityöntekijänä. Haastateltaviksi pyrin saamaan eri toimipisteissä työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä sekä lastensuojelun, että aikuissosiaalityön toimipisteistä. Sosiaalipäivystyksen kahden työntekijän haastattelut suoritin vaiheessa, jolloin en ollut vielä rajannut tutkimustani käsittelemään ainoastaan sosiaalitoimiston perussosiaalityön lähisuhdeväkivaltatyötä. Myöhemmin rajasin aiheen koskemaan vain sosiaalitoimiston sosiaalityötä, käytän kuitenkin sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijöiden haastatteluja aineistonani. Yhtenä syynä on se, että kahden hyvän haastattelun käyttämättä jättäminen tuntuu turhautavalta. Se olisi myös väärin näitä työntekijöitä kohtaan, jotka ovat käyttäneet aikaansa haastatteluiden antamiseen. Käytän heidän vastauksiaan erityisesti tulkitessani ammattietiikkaan ja sukupuolisidonnaisuuteen liittyviä teemoja. Oletan, että heidän organisaatio asemallaan ei näitä kysymyksiä pohdittaessa ole juurikaan merkitystä. Haastatteluiden käyttämistä aineistossa puoltaa myös se, että sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijät, joita haastattelin työskentelivät hallinnollisesti sosiaalitoimiston alaisuudessa ja työtä tehtiin yhteistyössä sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden kanssa.

Suoritin haastattelut kahdessa eri kaupungissa, jotka molemmat ovat väestöluvultaan 50 000 – 100 000. Kyseessä on keski-suuret suomalaiset kaupungit. Molemmissa kaupungeissa (kaupungit A ja B) on useita sosiaalitoimistoja. Molemmissa kaupungeissa tehdään eriytettyä sosiaalityötä eli aikuissosiaalityö ja lastensuojelupalvelut ovat eriytetty toisistaan. Sosiaalipäivystysmallit ovat erilaiset. Kaupungissa A, jossa suoritin sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijöiden haastattelut sosiaalipäivystys toimii erillisenä päivystyksikkönä, mutta toimii hallinnollisesti sosiaalitoimiston alaisuudessa. Molemmissa kaupungeissa maahanmuuttajapalvelut ja vammaispalvelut on eriytetty omiksi sosiaalihuollon palveluiksi.

Kaupungit sijaitsevat eripuolilla Suomea. Kaupunki A sijaitsee Etelä-Suomen läänissä ja kaupunki B Länsi-Suomen läänissä.

Kaupungissa A suoritin haastatteluja kolmessa eri sosiaalitoimistossa ja kaupungissa B suoritin haastattelut kahdessa eri sosiaalitoimistossa. Kaupungissa A sovin aluksi haastatteluiden suorittamisesta johtavan sosiaalityöntekijän kanssa, tämän jälkeen lähetin sähköpostitse haastattelupyynnön satunnaisesti sosiaalityöntekijöille, joiden yhteystiedot olin saanut käyttööni. Yhteydenotossa kerroin heille tutkimuksestani ja kiinnostuksestani haastatella heitä työpaikallaan. Seitsemän sosiaalityöntekijää kymmenestä vastasi minulle ja sopi kanssani haastattelun. Kahden peruutuksen jälkeen suoritin kunnassa A yhteensä viisi (5) haastattelua, heistä kolme (3) työskenteli lastensuojelunsosiaalityöntekijöinä ja kaksi (2) sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijöinä.

Kaupungissa B haastattelin kolmea (3) sosiaalityöntekijää. Lähestyin sosiaalityöntekijöitä joko sähköpostitse tai puhelimitse, yhteydenotossa kerroin heille tutkimuksestani ja kiinnostuksestani haastatella heitä tutkimukseeni. Sain heidän yhteystietonsa erään sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijältä. Osa sosiaalityöntekijöistä vastasi ja lupautui saman tien, toiset halusivat lisätietoja kysymyksistä ja halusivat nähdä kysymykseni etukäteen, toiset jättivät vastaamatta ja osa kieltäytyi haastattelusta. Yhteensä yhteydenottoja sosiaalityöntekijöihin oli kaupungissa B seitsemän (7) Muutama haastatteluaika siirtyi esteen vuoksi.

Ajoittain koin haastateltavien saamisen hankalaksi. Yhteensä haastattelupyyntöjä oli 17 ja haastatteluita olen suorittanut 8. Yllättäen osa kieltäytyi perustellen kieltäytymistään syillä, ettei tiedä asiasta tarpeeksi. Myös sosiaalityöntekijöiden työn kiireisyys oli hyvin havaittavissa, muutama sanoi suoraan, etteivät saa millään mahtumaan haastatteluaikaa kalenteriinsa. Pohdin myös omaa lähestymistapaani, pyrin kertomaan tutkimusaiheestani mahdollisimman yksinkertaisesti ja korostamaan, että haluan tavoittaa haastatteluilla juuri perussosiaalityöntekijöiden näkökulmaa. En oletanut haastateltavilla henkilöillä olevan mitään erikoiskoulutusta tai erityistä ammatillista orientaatiota aiheeseen liittyen ja pyrin tuomaan tämän esille myös haastateltavia etsiessäni. Välillä haastateltavien motivointi oli hankalaa, kuitenkin sain kuvan että haastatteluun suostuneet sosiaalityöntekijät olivat hyvin kiinnostuneita aiheesta. He halusivat kertoa omasta ammatillisesta kiinnostuksesta

aiheeseen ja pitivät tutkimusaiheeni tärkeänä. Monet kyselivät miksi olin kiinnostunut aiheesta ja olivat innostuneita keskustelemaan aiheesta kanssani.

Haastattelut tein melko pitkällä aikavälillä ensimmäiset haastattelut olen tehnyt syksyllä 2005 ja viimeisen haastattelun tein vuotta myöhemmin syksyllä 2006. Suoritin seitsemän haastatteluista haastateltavien omalla työpaikalla heidän työhuoneessaan. Yhden haastattelun sovimme käytännön syistä erikseen sovittuna rauhallisessa tapaamispaikassa. Mielestäni haastatteluiden suorittaminen haastateltavien työpaikoilla oli hyvä ratkaisu, sillä haastattelu ei tällöin aiheuttanut haastateltavalle ylimääräistä vaivaa ja ympäristö oli haastattelulle neutraali. Haastattelut sujuivat rauhallisesti ja ilman ulkopuolisia häiriötekijöitä. Haastateltavat olivat usein varanneet kalenteristaan ajan haastattelulle ja useimmat haastateltavat sulkiivat ystävällisesti myös puhelimensa haastattelun ajaksi. Muutaman kerran haastattelu keskeytyi kollegan tullessa haastattelutilaan tai puhelimen soidessa, mutta jatkoimme haastattelua tauon jälkeen. Haastattelut kestivät vajaasta tunnista kahteen tuntiin, keskimäärin yksi haastattelu kesti noin tunnin.

Kvalitatiivinen aineisto ei ole samalla tavoin sidottu yksiselitteisesti rajattuun aineistoon kuin kvantitatiivinen tutkimus (Mäkelä 1990, 46). Aineiston kattavuutta ja kokoa pohdittaessa on syytä tuoda esille, se ettei aineistoni tuo kaikenkattavaa kuvaa siitä miten sosiaalityössä kohdataan lähisuhdeväkivaltaa ja millaisin sosiaalityön menetelmin lähisuhdeväkivaltatyötä tehdään. Aineistoni kattaa pienen joukon, eikä tämän vuoksi tavoitteena ole, että tutkimus olisi laajasti yleistettävissä. En koe saavuttaneeni täydellistä kylläntymispistettä aineistonkeruun aikana. En toisaalta uskokaan, että se on tutkimusongelmaani selvitettäessä täysin mahdollistakaan, vaikka haastateltavia olisi monenkertaisesti. Koen kuitenkin aineistoni olevan monipuolinen ja tässä tutkimusyhteydessä kattava sekä tarpeeksi laaja. Kattavuus tarkoittaa sitä, että tutkija ei perusta tulkintojaan satunnaisiin poimintoihin (Mäkelä 1990, 53). Tutkimukseni tuloksia ei voi kuitenkaan yleistää laajalle joukolle ja edustamaan kaikenlaista sosiaalityötä. Sen sijaan aineistoni edustaa pientä joukkoa sosiaalityön asiantuntijoita, jotka ovat kertoneet omista ammatillisista lähtökohdistaan ja näkemyksistään tehdä lähisuhdeväkivaltatyötä kunnallisen sosiaalityön kentällä. Eskola ja Suoranta mainitsevat tutkimuksen yleistettävyyden kriteeriksi nousevan järkevä aineiston kokoamisen. Tämä koostuu heidän mukaansa haastateltavien samanlaisesta kokemusmaailmasta, haastateltavien tutkimusongelmaan

liittyvästä tiedosta sekä haastateltavien kiinnostuksesta tutkimusta kohtaan (Eskola & Suoranta 1998, 66). Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin. Niissä pyritään kuvaamaan jotakin ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 87-88.) Aineiston kokoon on vaikuttanut myös, että tietyssä vaiheessa halusin yksinkertaisesti päästä tutkimuksen tekemisessä konkreettisesti eteenpäin. Haastateltavia oli tässä vaiheessa kahdeksan ja aineistoa myös sivumäärällisesti kohtuullisen hyvin tähän tutkimustarkoitukseen.

Tutkimuksen luotettavuuden puolesta puhuu se, että henkilöt joilta tietoa kerätään, tietävät tutkittavasta aiheesta mahdollisimman paljon tai heillä on kokemusta aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2003, 88). Oman aineistoni luotettavuuden puolesta puhuu se, että kaikilla haastateltavillani oli samankaltainen työympäristö ja samanlainen ammatillinen asema, kaikki olivat asiakastyötä tekeviä sosiaalityöntekijöitä ja kaikki työskentelivät kunnallisessa sosiaalityössä. Kaupunkien nimien paljastamisella ei mielestäni ole tutkimukseni sisällön kannalta olennaista merkitystä, olennaisempaa on tuoda esille että haastateltavat sosiaalityöntekijät työskentelivät keskisuurissa ja suurissa kaupungeissa, eivät maaseudulla. Kummassakaan kaupungissa ei ollut aineistonkeruu hetkellä käynnissä lähisuhdeväkivaltaan liittyvää hanketta, tosin osa työntekijöistä mainitsi joskus olleen lähisuhdeväkivaltaan liittyvässä hankkeessa mukana.

Haastateltavista sosiaalityöntekijöistä seitsemän oli muodollisesti päteviä sosiaalityöntekijöitä. Yhdeltä puuttui kelpoisuusehdot täyttävä pätevyys, mutta hän oli pian valmistumassa ja hänellä oli työkokemusta useammalta vuodelta. Työkokemusta haastattelemillani sosiaalityöntekijöillä oli vaihtelevasti. Osa haastateltavista sosiaalityöntekijöistä olivat työuransa alkupuolella ja työkokemusta heillä oli muutaman vuoden ajalta, osa haastateltavista oli tehnyt sosiaalityötä monen kymmenen vuoden ajan. Kaikki haastattelemani sosiaalityöntekijät olivat naisia. Koen, että haastattelemini sosiaalityöntekijöiden erilaiset työtaustat ja työurat ovat aineistoani rikastuttava tekijä.

Lähisuhdeväkivaltatyöhön vaikuttaa varmasti paljon työntekijän oma ammatillinen kiinnostus aihetta kohtaan, mahdolliset alueelliset lähisuhdeväkivaltaan liittyvät hankkeet, yhteistyöverkostot ja työntekijän mahdolliset erikoistumisopinnot ja lisäkoulutukset.

Toisille sosiaalityöntekijöille kiinnostus aiheeseen on mahdollisesti suurempi kuin toisella. Myös se on otettava huomioon, että henkilöt, jotka suostuivat tutkimukseen haastateltaviksi ovat mahdollisesti enemmän kiinnostuneita aiheesta ja pohtineet lähisuhdeväkivaltatyön lähtökohtia enemmän, kuin ne työntekijät, jotka kieltäytyivät haastatteluista. Useat haastateltavistani totesivat haastattelua ennen tai sen jälkeen olevansa ammatillisesti hyvin kiinnostuneita aiheesta ja mahdollisesti erityisen kiinnostuksensa vuoksi osallistuivat tutkimukseeni. Tämän voi kuitenkin nähdä aineiston monipuolisuutta lisäävänä tekijänä, joka kuitenkin tulee huomioida tuloksia pohdittaessa.

4.2 Teemahaastattelu aineistonkeruu menetelmänä

Haastattelumenetelmä on joustava tapa kerätä aineistoa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 193). Olen valinnut teemahaastattelun aineistonkeruu menetelmäksi. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit, tema-alueet, on etukäteen määritelty. Menetelmästä puuttuu kuitenkin strukturoidulle haastattelulle tyypillinen kysymysten tarkka muoto ja järjestys. Haastattelija varmistaa, että kaikki etukäteen päätetyt tema-alueet käydään haastateltavan kanssa läpi, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelevat haastattelusta toiseen. (Eskola & Vastamäki 2001, 26–27.) Teemahaastattelussa etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehukseen eli tutkittavasta aiheesta jo tiedettyyn (Tuomi & Sarajärvi 2003, 78). Tutkimuksen haastattelurungon olin jaotellut viiteen teeman. Nämä olivat: 1. Lähisuhdeväkivallan kohtaaminen perussosiaalityössä, 2. Asiakkaan kohtaaminen, 3. Erilaiset asiakasryhmät, 4. Auttamisjärjestelmä sosiaalityön näkökulmasta, 5. Työntekijän suhde väkivaltatyöhön. Viiden teeman lisäksi käytiin tukenani kysymysrunkoa, joka rakentui teemoista ja tarkentavista kysymyksistä. Haastattelukysymykset ovat liitteenä tutkimuksen lopussa.

Haastatteluissa kävin haastateltavien kanssa läpi kaikki tema-alueet. Teemat painoutuivat vaihtelevasti eri haastatteluissa. Teemojen järjestys ei juuri vaihdellut, mutta kysymysten järjestys ja läpikäyminen vaihtelivat. Useassa haastattelussa haastateltava halusi vielä lopuksi palata johonkin kysymykseen ja tarkentaa kertomaansa.

Jari Eskola ja Jaana Vastamäki kirjoittavat haastattelun olevan eräänlainen keskustelu, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja tutkijan ehdoilla, mutta jossa tutkija pyrkii vuorovaikutuksessa saamaan selville haastateltavilta häntä kiinnostavat asiat (Eskola &

Vastamäki 2001, 24). Valitessani haastattelun aineistonkeruu menetelmäkseni olen siis tehnyt valinnan käyttäen valtaa, siinä millaisiin kysymyksiin etsin vastausta. Haastattelukysymyksillä olen valinnut oman tutkimuksellisen näkökulmani sekä rajannut tutkimusalueeni. Johanna Ruusuvuori ja Liisa Tiittula (2005) kirjoittavat haastattelun vuorovaikutuksellisesta rakentumisesta. Haastattelulla on tietty päämäärä, johon haastattelun kautta pyritään: haastattelijalla on tiedon intressi, jonka vuoksi hän tekee kysymyksiä ja aloitteita, kannustaa haastateltavaa vastaamaan, ohjaa keskustelua, fokusoi sitä tiettyihin teemoihin jne. Tutkimushaastattelua ohjaa tutkimuksen tavoite. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 23.) Osa suorittamistani haastatteluista sujui kuin itsestään ja haastattelijan roolini oli ajoittain vain nyökytellä päätä ja tarkkailla milloin käänän kasetin puolta. Toiset haastattelutilanteet puolestaan vaativat minulta enemmän haastattelijana aktiivista kysymysten esittäjän roolia, tällöin tukeuduin tarkemmin kysymysrunkoon teemoja läpikäydessäni.

Ruusuvuori ja Tiittula kirjoittavat haastattelusta vuorovaikutustilanteena. Olivatpa haastattelut kuinka strukturoituja ja suunnitelmallisia tahansa tai sitten avoimia, ne ovat aina vuorovaikutustilanteita. Haastattelija ja haastateltava toimivat suhteessa toisiinsa, ja kaikki haastatteluaineisto on osallistujien välisessä vuorovaikutuksessa tuotettua verbaalista materiaalia. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 29.)

Eskolan ja Vastamäen (2001, 33) mukaan olennaista teemoja miettiessä on muistaa tutkimusongelma, johon on hakemassa vastausta, sillä juuri tutkimusongelma sitoo kokonaisuuden yhteen ja oikeuttaa erilaisten kysymysten esittämiseen. Kohtasin itsekin saman ongelman, josta lähes kaikissa tutkimuksen tekemistä käsittelevissä kirjoissa varoitellaan. Tutkimusongelman rajaaminen osoittautui olevan itselleni aluksi vaikeaa ja tämä näkyy myös siinä, että ensimmäiset haastatteluni olivat hyvin laajoja. Tarkempi tutkimuskysymyksen rajaaminen jo alkuvaiheessa olisi tehnyt haastattelurungosta tiiviimmän ja tarkennetumman. Myöhemmin suorittamani haastattelut olivat rakenteeltaan rajatumpia. Haastattelun teemat olen jäsentänyt viiteen teemaan. Kokoavana teemana aineistossa on lähisuhdeväkivaltatyö sosiaalityössä.

Haastatteluiden jälkeisen työvaiheen litteroinnin suoritin purkamalla nauhoitetut haastattelut tekstiksi. Kirjasin nauhoitetut pitkät harkintatauot, äänityksen katkeamiset ulkopuolisen

häiriötekijän vuoksi ja kasetin kääntämiset, mutta yksittäisiä täytesanoja ja äänenpainotuksia en erikseen kirjannut ylös. Kirjoitettuna tekstinä haastattelut ovat yhteensä 45 sivua (1 rivivälillä, 12 fontilla). Haastateltavat henkilöt olen koodannut tunnisteilla ST1-ST8.

4.4 Aineiston analyysi

Teoreettinen viitekehys määrää sen, millainen aineisto kannattaa kerätä ja millaista menetelmää sen analyysissä käyttää tai päinvastoin aineiston luonne asettaa rajat sille, millainen tutkimuksen teoreettinen viitekehys voi olla (Alasuutari 1993, 66). Tutkimuksen aineiston keräämisessä ja analyysimenetelmän valinnassa tutkija käyttää myös omaa valinnan vapauttansa. Laadullisen tutkimuksen kentällä on olemassa lukuisia erilaisia aineiston keräämisen vaihtoehtoja ja analyysivaihtoehtojen kirjo. (Coffey & Atkinson 1996, 3.)

Tutkimuksellinen lähtökohtani on sosiaalitieteellinen. Myös oma henkilökohtainen kiinnostukseni aiheeseen on vaikuttanut tutkimuksen tekemiseen. Hirsjärvi ja Hurme huomauttavat, että tutkijalla on tietty näkökulma tutkittavaan asiaan ja hän tulkitsee haastattelua tästä näkökulmasta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 137). Kirjoittajien mukaan haastatteluaineistoihin perustuvissa kvalitatiivisesti suuntautuneissa analyyseissa tutkijan pyrkimyksenä on päätyä onnistuneisiin tulkintoihin. Samaa haastattelutekstiä voidaan tulkita monin tavoin ja monesta eri näkökulmasta (mt. 151.) Myös Hanna-Mari Ikonen ja Hanna Ojala käsittelevät tutkijan omia lähtökohtia ja niiden vaikutusta tutkimuksen tekemiseen. Tutkimuksen tekeminen ei ole koskaan neutraalia, vaan muun muassa tutkimuskysymykset, menetelmät ja tutkijan henkilökohtaiset taustatekijät tietynlaistavat tietoa. Ikonen ja Ojala pohtivat, että tutkijan tulisi miettiä, miten tutkijan paikka vaikuttaa kokonaisvaltaisesti tutkimuksella saavutettuun tietoon. (Ikonen & Ojala 2005, 17.) He tuovat esille, että refleksiivisyydessä ei pitäisi olla kyse niinkään tutkijan position kuvailusta, vaan pikemminkin siitä, että tutkija pyrkisi erojen huomioimisen kautta tietoon omasta tietämisestään ja siitä kontekstista, jossa tutkimustuloksissaan puhuu (mt. 19).

Alasuutari (1993, 64) kirjoittaa tutkimusmetodin koostuvan niistä käytännöistä ja operaatioista, joiden avulla tutkija tuottaa havaintoja, sekä niistä säännöistä, joiden mukaan näitä havaintoja voi edelleen muokata ja tulkita. Tutkimukselliset lähestymistavat voidaan

jaotella induktiiviseen, deduktiiviseen ja abduktiiviseen lähestymistapaan. Induktiivisessa tutkimuksessa tutkimuksen logiikka kulkee aineistolähtöisesti yksittäisestä yleiseen, kun taas deduktiivisessa tutkimuksessa liikutaan teorialähtöisesti yleisestä yksittäiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 95-97). Kolmannessa näkökulmassa, abduktiivisessa päättelyssä tutkijalla on valmiina joitakin teoreettisia johtoideoita, joita hän pyrkii todentamaan aineistonsa avulla (Hirsjärvi & Hurme 2000, 136). Määrittelen oman tutkimukseni olevan abduktiivista päättelyä. Teoriatieto ja ennakkotiedot liittyen tutkimusaiheeseen ovat suunnanneet tutkimuksen kulkua ja vaikuttaneet esimerkiksi teemojen valintaan, nämä tiedot ovat muodostaneet johtoajatuksen tutkimukselle. Olen kuitenkin pyrkinyt säilyttämään avoimuuden aineistolleni ja tavoitteenani on ollut löytää aineistosta jotakin uutta ja löytämisen arvoista. Tutkimukseni on aineistolähtöistä, mutta olen etukäteen valinnut tietyt tutkimukselliset tarkastelunäkökulmat. Teoriatieto ja määrittelemäni tutkimuskysymys ovat ohjanneet analyysia. Teoriatausta ja aineiston analyysi muodostavat tutkimuksen kokonaisuuden, niitä ei tule ymmärtää vain erillisinä tutkimuksen osina (Coffey & Atkinson 1996, 139). Aineistonanalyysissa aineistolta kysytään tutkimusongelman mukaisia kysymyksiä. Aineistosta tunnistetaan asiat, joista tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneista. (Kyngäs & Vanhanen 1999; Tuomi & Sarajärvi 2003, 102,103.)

Aloitin tutkimukseni analysointivaiheen lukemalla haastatteluaineistoni useaan kertaan läpi ja tekemällä omia merkintöjä toistuvista teemoista. Teemoittelu on aineiston jäsentämistä teemojen mukaisesti ja sitten sen pelkistämistä (Eskola & Vastamäki 2001, 41). Hirsjärvi & Hurme tarkoittavat teemoittelulla sitä, että analyysivaiheessa tarkastellaan sellaisia aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle. Ne saattavat pohjautua teemahaastattelun teemoihin, ja odotettavaa onkin, että ainakin lähtökohtateemat nousevat esille. Analyysista esiin nostetut teemat pohjautuvat tutkijan tulkintoihin haastateltavien sanomisista. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 173.) Teemoittelu on aineiston jäsentämistä ja teemoittelussa painotetaan sitä, mitä kustakin teemasta on sanottu (Tuomi & Sarajärvi 2003, 95). Aineiston pelkistäminen ja ryhmittely ovat aineiston kuvausta eli merkityskokonaisuuksien jäsentämistä, tämä on valmistelemaa tulkintaa (mt. 104-105).

Teemat, joiden avulla pyrin löytämään merkityksellistä tietoa aineistostani ovat toisaalta valikoituneet aihepiireistä, jotka aineistossa toistuvat ja jotka tuovat jotakin uutta sekä mielenkiintoista esille. Toisaalta teemojen valikoitumiseen ovat vaikuttaneet omat

tutkimukselliset näkökulmani, tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimukselliset valinnat. Myös taustatiedot aihepiiristä sekä aiempi tutkimus ovat vaikuttaneet siihen millaiset teemat valikoituivat tutkimukseni analyysissa keskeisiksi.

Olen jakanut aineistostani keskeiseksi muodostuneet teemat pääluokkaan ja alaluokkiin. Pääluokat ovat: Lähisuhdeväkivalta sosiaalitoimiston sosiaalityössä, Asiakkaan auttamiskeinot ja mahdollisuudet, Sukupuolen määrittäminen lähisuhdeväkivaltatyössä, Auttamisjärjestelmä, Ammattieettinen näkökulma lähisuhdeväkivaltatyöhön sekä Työssäjaksamista tukevat tekijät. Yhteensä pääluokkia on kuusi (6), olen jakanut ne omiksi kappaleiksi.

Aineiston analyysi ei ole vain aineiston keräämistä ja raportointia, vaan sosiaalisen elämän kuvaamista, sosiaalisten ilmiöiden havainnointia (Coffey & Atkinson 1996, 108). Tutkimuksen aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä ja analyysin tarkoitus on tuoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2003, 110).

Aineiston analyysimenetelmää kuvatessani tukeudun Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven kuvaukseen teoriasidonnaisesta analyysistä. Tässä analyysimenetelmässä on tiettyjä teoreettisia kytkentöjä, jotka eivät pohjaudu suoraan teoriaan. Teoria voi toimia apuna analyysin etenemisessä. Teoriasidonnaisessa analyysissä analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta siinä aikaisempi tieto ohjaa tai auttaa analyysia. Kaikkiaan analyysistä on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaava vaan pikemminkin uusia ajatusuria aukova. (mt. 98.) Tutkimuksen lähtökohtiin ovat vaikuttaneet aiempi tutkimustieto ilmiön laajuudesta ja eri muodoista. Tutkimusta tehdessäni olen tukeutunut tiettyihin teoreettisiin lähtökohtiin ja oletuksiin, jotka ovat suunnanneet tutkimuksen kulkua. Olen kuitenkin ollut avoin löytämään myös uusia tuloksia ja tutkimuksen aineistoin analyysivaiheessa ja määrittelen näin tutkimukseni osittain aineistolähtöiseksi.

Teoriasidonnaisen analyysin päättelyn logiikassa on usein kyse abduktiivisesta päättelystä. Tutkijan ajatteluprosessissa vaihtelevat aineistolähtöisyys ja valmiit mallit. (mt.99.) Tutkimukseni empiirisen aineiston teemoittelussa olen tukeutunut teoreettiseen viitekehukseen. Viitekehys rakentuu aiempien aiheesta tehtyjen kotimaisten tutkimusten

tuloksista. Lähisuhdeväkivaltatyön käytäntöjen tutkiminen perussosiaalityössä on kuitenkin toistaiseksi vähän tutkittu alue, joten ei ole olemassa yksittäistä ylitse muiden nousevaa teoriaa tai mallia, johon tutkimukseni nojautuisi. Oletukset ilmiön yleisyydestä ja tieto sosiaalityön käytännöistä ovat kuitenkin suunnanneet tutkimukseni kulkua tutkimussuunnitelmasta lähtien. Tutkimuksen kokonaisuus rakentuu kolmesta osasta: tutkimustiedosta koskien lähisuhdeväkivaltaa, analyysin kautta löytyvistä uusista näkökulmista, lisäksi omat ennakkotietoni ovat vaikuttaneet tutkimuksen lähtökohtiin.

Aineiston analyysi kappaleissa esittelen tutkimuksen tuloksia, olen käyttänyt sitaatteja haastatteluista. Suorien lainauksien käyttöä ei tule mieltää itsestäänselvyytenä. Esimerkiksi Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi esittävät, että kaikkiaan laadullisen tutkimuksen tekijän kannattaa pohtia tarkkaan, liittääkö hän tutkimusraporttiinsa haastattelujen alkuperäisiä ilmauksia laisinkaan (Tuomi & Sarajärvi 2003, 22). Perustelen lainauksien käyttämistä tutkimuksessasi luotettavuuden lisäämisellä ja oletan lainauksien tekevän myös tekstistä monipuolisemman ja elävämmän.

4.5 Tutkimusetiikka

Tutkimuseettiset valinnat liittyvät moniin eri tutkimuksen vaiheisiin. Tutkimuseettiset kysymykset liittyvät tutkimusaiheen valintaan, tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden kohteluun sekä tutkimustyön rehellisyyteen. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2004, 26-27). Steiner Kvale tuo esille, että eettiset valinnat ovat osa koko tutkimusprosessia. Tutkimuseettiset kysymykset tulee ottaa huomioon tutkimuksen alkuvaiheista raportintekoon saakka (Kvale 1996, 110).

Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme listaavat tutkimustyön eettisiin periaatteisiin informointiin perustuvan suostumuksen, luottamuksellisuuden, seuraukset ja yksityisyyden (Hirsjärvi & Hurme, 2001, 20). Haastattelijan on kerrottava haastateltavilleen totuudenmukaisesti haastattelun tarkoituksesta, pidettävä saamiaan tietoja luottamuksellisina ja varjeltava haastateltavien anonyymiteettia (Ruusuvoori & Tiittula, 2005, 41). Annettava informaatio on monessa mielessä tärkeä, se ratkaisee haluavatko ihmiset osallistua tutkimukseen (Kuula 2006, 101).

Aineistonkeruuvaiheessa pyrin huomioimaan tutkimuseettiset kysymykset. Kerroin haastateltaville etukäteen tutkimukseni aiheesta ja pyysin heiltä lupaa saada nauhoittaa haastattelut. Jari Eskola ja Juha Suoranta (1998, 57) ovat kirjoittaneet tutkimuseettisistä periaatteista, heidän mukaansa tietojen käsittelyssä kaksi keskeistä käsitettä ovat luottamuksellisuus ja anonymiteetti. Olen säilyttänyt haastateltavien nimettömyyden litteroidessani haastattelut. Haastateltavat sosiaalityöntekijät vastasivat kysymyksiin kertomalla omista kokemuksistaan ja käyttivät asiakastapauksia esimerkkeinä. Pidän tämän vuoksi perusteltuna jättää mainitsematta nimeltä kaupungit, joissa haastateltavat sosiaalityöntekijät työskentelevät.

Terhi Laine tuo esille, että tutkija vaikuttaa aineiston sisältöön. Tutkija tekee omat valintansa millaista aineistoa hän kerää ja mihin aineistosta löytyviin teemoihin hän keskittyy. Laine kirjoittaa myös sukupuolen merkityksestä tutkimuksen teossa (Laine 2005, 62). Nainen puhuu naiselle eri tavoin kuin miehet miehelle. Kaikki haastateltavani olivat naisia. Olisin saanut tutkimukseeni erilaisen aineiston, jos osa haastatteleistani sosiaalityöntekijöistä olisi ollut miehiä. Myös aineiston analyysivaiheessa tutkija käyttää valtaa. Kvale tuo esille, että tutkimuseettiset kysymykset tulee tuoda myös esille, pohdittaessa kuinka syvällisesti ja kriittisesti haastatteluja voidaan analysoida ja olisiko haastateltavilla oltava mahdollisuus vaikuttaa siihen miten heidän vastauksiaan tulkitaan (Kvale 1996, 111).

Tutkimusetiikkaa käsittelevässä kirjallisuudessa käsitellään ihmisarvoon sekä tutkijan ja tutkittavan keskinäiseen riippuvuussuhteeseen liittyvää problematiikkaa (esim. Kuula 2006). Omassa tutkimuksessani en joutunut varsinaisesti pohtimaan tämänkaltaisia eettisiä kysymyksiä. Asetelma haastatteluissa olisi ollut erilainen jos olisin haastatellut esimerkiksi väkivallan uhreja tai väkivallan tekijöitä arkaluontoisista kokemuksista. Haastattelin sosiaalityön ammattilaisia. Voin olettaa, että heidän lupautumisensa haastatteluun oli vapaaehtoisuuteen perustuvaa. Arja Kuula tuo esille, että vapaaehtoisuuden tulee olla ehdotonta. Tutkittavalla tulee olla aito mahdollisuus valita osallistumisen ja osallistumattomuuden välillä. (Kuula 2006, 87.) Lähisuhdeväkivallan teema ja työkenttä ovat raskaita aihealueita. Koen kuitenkin, että on erilaista kysyä työntekijöiltä hänen lähisuhdeväkivaltatyössä käyttämistään ammatillisista menetelmistään, kuin esimerkiksi väkivaltaa kokeneelta uhrilta hänen väkivallan kokemuksistaan. Sosiaalityön opiskelijana

koin olevani neutraalilla kentällä käydessäni haastattelemassa sosiaalityöntekijöitä heidän työhuoneissaan.

Hirsjärven & Hurmeen (2001, 19) mukaan ihmistieteissä joudutaan eettisten kysymysten eteen tutkimuksen joka vaiheessa. Yksi tutkimukseni teemoista käsittelee sosiaalityöntekijän ammatillisuutta ja ammattieettisiä kysymyksiä. Ammattieettisyyttä ja etikkaa sivuavia kysymyksiä esittäessä tulee olla erityisen tarkkaavainen (Yow 1994, 84, Hirsjärven & Hurmeen 2001, 19 mukaan). Ammattietiikka on jatkuvaa reflektointia ja pohdintaa. Ammattietiikkaan liittyvissä kysymyksissä työntekijät vastaavat henkilökohtaisilla mielipiteillä. On eri asia vastata mitkä ovat yleisimmät yhteistyötahot viranomaissektorilla, kuin kertoa mikä on omasta mielestä työntekijänä oikeudenmukaista pohdittaessa lapsen asemaa väkivaltaisessa perheessä. Olen hyvin kiitollinen haastattemilleni sosiaalityöntekijöille, jotka avoimesti kertoivat minulle omista ammatillisista näkemyksistään ja pohtivat työtään myös ammattieettisestä näkökulmasta.

Selvitin haastateltaville etukäteen, että he voivat halutessaan jättää vastaamatta kysymyksiin, joihin eivät jostain syystä halua vastata ja pyysin heitä pyytämään tarkennusta kysymyksiin, jotka mahdollisesti olisivat epäselviä heille. En kysynyt työntekijöiltä heidän omista henkilökohtaisista väkivallan kokemuksista. Tästä huolimatta muutamassa haastattelussa tuli esille työntekijän omat väkivallan kokemukset.

Kirjoittaessani olen tehnyt käsitteellisiä valintoja, jotka ovat ohjanneet tutkimukseni suuntaa. Lähisuhdeväkivalta aiheena on herkkä ja herättää monissa lukijoissa tunteita ja muistoja omista, ehkä kipeistäkin kokemuksista. Olen kuitenkin liikkunut neutraalilla kentällä käsitellessäni aihetta ammatillisesta näkökulmasta. Neutraalius ei kuitenkaan tarvitse tarkoittaa tunteiden poissulkemista. Riitta Granfeltin mukaan sosiaalityöstä ja sen kohteena olevasta ilmiöistä kirjoitettaessa on löydettävä sanoja vaikeasti ilmaistaville asioille, heikosti tiedostetuille tunteille ja ajatuksille. On uskallettava kertoa kärsimyksestä ja vihasta, kammottavista, rumista, pahoista tapahtumista ja teoista. (Granfelt 2002, 127.)

Tutkimukselliset valinnat tulee olla myös tutkimuseettisesti kestäviä. Erityisesti eettistä vastuuta pohdittaessa tulee kiinnittää huomiota oman aineiston keräämiseen ja sen käyttöön. Olen kerännyt tutkimusaineistossani kahdenlaista tietoa. Olen pyrkinyt selvittämään

millaista työstä sosiaalityöntekijät kuvaavat tekevänsä lähisuhteiden välillä. Olen myös tavoitellut tietoa asiakkuuksista. En kysellyt yksittäisiä asiakastapauksia esimerkiksi haastatteluissa. Sain kuitenkin kuulla tarinanpätkiä erilaisten perheiden ja yksinasuvien ihmisten elämästä sosiaalityöntekijöiden kertomana. Aineistoa käsitellessäni ja tuodessani tutkimustuloksia esille on olennaista tuoda esille, että nämä asiakastapaukset eivät ole henkilöiden omia kertomuksia. tarinat olisivat aivan varmasti erilaisia asiakkaiden itsensä kertomina. Tässä yhteydessä käytän kertomuksia osana sosiaalityöntekijöiden kuvausta omasta työstään. Pysähdyn välillä miettimään onko oikein käyttää näitä tarinoita oman tutkimukseni materiaalina. Litteroituna paperilla tarinat näyttävät asiakaskertomuksina, yksinkertaistettuina kuvauksina miten asiat etenevät. Muutamalle riville tiivistetään se, mitä joku on elänyt ja kestänyt monta kymmentä vuotta. Tarkoitukseni ei ole saada tutkimuksestani huomiota herättävää tai dramaattista käyttämällä asiakaskertomuksia tehokeinoina. Tämä ei olisi oikein näille väkivallan uhreille. Riitta Granfelt kirjoittaa, että taistelu avuttomiin ja heikkoihin kohdistuvaa pahuutta vastaan on sosiaalityön tärkeimpiä, jos ei peräti tärkein, moraalinen tehtävä. Kirjoittamalla pienen ryhmän, tai vaikkapa yhden ihmisen kokemuksesta teksti, tehdään näkyväksi ilmiö, joka enemmän tai vähemmän samankaltaisesti koskettaa montaa muutakin. (mt. 137). Toivon tutkimukseni omalta osaltaan valottavan ja tuovan todenmukaisen kuvan siitä arkisesta ja raskaasta työstä, jota sosiaalityöntekijät tekevät kohdatessaan näitä joskus jopa lohduttomia elämäntarinoita. Henkilöitä ei voi tunnistaa kertomuksista, joten olen käyttänyt joitakin työntekijöiden kertomia asiakaskuvauksia aineiston analyysissä.

5 LÄHISUHDEVÄKIVALTA SOSIAALITOIMISTON SOSIAALITYÖSSÄ

5.1 Asiakkaan kohtaaminen ja väkivallan tunnistaminen

Väkivallan tunnistaminen ja sen eri muotojen erottaminen toisistaan on hankalaa. Kuten Lindqvist tuo esille, ei ole olemassa sellaista fyysistä väkivaltaa, joka ei olisi myös henkistä väkivaltaa. Pelkkä fyysisen väkivallan uhka on äärimmäistä henkistä väkivaltaa. (Lindqvist 2005, 96.) Sosiaalityöntekijät kohtaavat työssään asiakkaita erilaisissa elämäntilanteissa ja lähisuhdeväkivaltaa eri muodoissa. Lähisuhdeväkivaltatapaukset työllistävät sosiaalityöntekijöitä, vaikka akuutteja tapauksia tulee sosiaalityöntekijöiden mukaan esille harvemmin. Yleensä asiakkuudet väkivaltatapauksissa kestävät pitkään, tilanteet saattavat välillä näennäisesti rauhoittua kunnes taas aktivoituvat uudelleen. Vaikeiden, erityisesti lastensuojeluun liittyvien tapausten hoitaminen kestää kuukausia ja jopa vuosia.

Viime viikolla on aktivoitunut ihan semmonen tosi iso ja vanha perheväkivaltaperhe missä on tosi paljon työskentelyä. Sillai et se ainakin mut henkilökohtaisesti yllättänyt, et miten paljon sitä on. Määrällisesti on vaikea sanoa miten paljon väkivaltaa on, mutta just tällä hetkellä elän sellaisessa aallossa, että suurin osa akuutista työstä mitä mä tällä hetkellä teen liittyy nimenomaan parisuhdeväkivaltaan. ST6.

Sosiaalityöntekijät määrittivät kohtaamaansa väkivaltaa eri tavoin, jotkut kertoivat kohtaavansa väkivaltaa jopa päivittäin, jossain muodossa. Toiset taas määrittivät kohtaamansa väkivallan vain eniten työllistävien asiakastapausten mukaan, jotka muodostivat selkeän pitkäaikaisen asiakkuuden. Tällöin tapauksia arvioitiin olevan tietty määrä vuodessa, esimerkiksi noin viisi asiakasta vuodessa tai alle kymmenen tapausta vuodessa. Haastatteleman sosiaalityöntekijät kertoivat väkivallan kietoutuvan usein osaksi muita ongelmia. Fyysiseen väkivaltaan liittyy myös psyykkistä väkivaltaa. Haastateltavat kertoivat myös taloudellisen väkivallan yleisyydestä. Sosiaalityöntekijät pohtivat väkivallan eri muotoja ja määrittivät väkivallan tulevan esille usein jonkun muun ongelman myötä. Yksi haastatteleman sosiaalityöntekijä pohti ilmiön laajuutta ja tunnistamisen vaikeutta. Hän rajasi lähisuhdeväkivallan määritelmän siten, että uhrin tuntiessa pelkoa on kyseessä aina väkivalta.

Sukupuoli liitettiin usein määrittelyyn ja sosiaalityöntekijät kertoivat useimmiten kohtaavansa väkivaltaa joka oli miesten naiseen kohdistamaa. Raija Lindqvistin tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät toivat esille, että parisuhdeväkivalta on vahvemman – miehen – vääristynyttä vallankäyttöä, naisiin kohdistuvaa ja miehen tekemää. Mies oli yleensä vallankäyttäjä, mutta haastateltavat toivat esille myös kokemuksena, että naisetkin voivat olla väkivaltaisista. Myös tyttöjen lisääntyvä aggressiivinen käyttäytyminen huolestutti. (Lindqvist 2005, 84.) Haastattelemani sosiaalityöntekijät kertoivat, että he ovat tavanneet vain harvoin tilanteita, jossa lähisuhdeväkivallan uhrina oli mies, mutta tapauksia esiintyi joskus. Naisten miehiin kohdistamaa väkivaltaa on sosiaalityöntekijöiden mukaan tuotu kuitenkin enemmän esille ja naisten käyttämä väkivalta miehiä ja lapsia kohtaan on lisääntynyt. Työntekijät toivat myös esille, että naisten väkivaltaisuuden puuttuttiin yhä useammin. Naisten väkivaltaisuus oli sosiaalityöntekijöiden mukaan kuitenkin vielä vaikea asia käsiteltäväksi. Naisten väkivalta on ”tabu”, josta on vaikea keskustella. Naisen käyttämästä väkivallasta miestä tai lasta kohtaan tulee olla vahvat perustelut, ennen kuin siihen voi puuttua.

Suvi Keskinen on tutkimuksessaan määritellyt väkivaltatyön perheammattilaisten asiakastyössä rakentuvan kahdelle erilaiselle työskentelytavalle. Ensimmäisessä määrittelyssä ”väkivalta vallankäyttönä”, työntekijällä on aktiivinen asema selvittäessä mahdollista väkivaltaa. Työntekijät näkevät tällöin tärkeänä tekijän vastuuttamisen, turvallisuustilanteen kartoittamisen ja trauman käsittelyn. Työskentelyssä korostetaan, että tekijää ja uhria on hyvä tavata erikseen. (Keskinen 2005, 174–175.) Toinen työskentelytapa ”väkivalta oireena ” lähestyy väkivaltaongelmaa perheen ongelmana ja pahan olon purkautumisena. Erottelu väkivallantekijän ja sen kohteeksi joutuneen välillä tai vallankäytön näkökulma eivät muodostu merkitykselliseksi ilmiön selittämisen kannalta. Väkivalta ymmärretään tällöin olevan ilmentymä jostain muusta perustavammasta ongelmasta perheessä, eikä itsenäinen ongelma. (mt. 202–203.) Haastattelemani sosiaalityöntekijät toivat kyllä esille, että lähisuhdeväkivaltaperheet ovat usein moniongelmaisia. Sosiaalityöntekijät toivat kuitenkin esille, että väkivaltaongelmaan tuli myös erikseen puuttua ja joskus pelkkä aavistus tilanteesta sai työntekijän kyselemään väkivallasta enemmän ja aktiivisesti. Haastattelemani sosiaalityöntekijät määrittelivät lähisuhdeväkivaltaa Keskinen käsitteellä ”väkivalta vallankäyttönä”. Lähisuhdeväkivalta ei

määrittynyt vain perheen ongelmana vaan työntekijöiden puheesta erottui tekijä ja uhri sekä osapuolien sukupuolet. Sosiaalityöntekijöiden kokemuksen mukaan tekijä oli useimmiten mies ja uhrina naiset ja lapset.

Sosiaalityöntekijät eivät määritelleet väkivaltaa neutraalisti ja perhekeskeisesti vaan toivat puheessaan esille väkivallan osapuolet myös yksilöinä, tekijöinä ja uhreina. Väkivallasta puhuttaessa ei käsitteitä käytetty sukupuolineutraalisti vaan eri toimijat ja osapuolet erottuivat puheessa miehiä ja naisina ja lapsina. Sosiaalityöntekijät käyttivät myös perheen määritelmää, mutta tarkensivat usein perheen toimijoita ja sitä mitä perheessä tapahtuu. Tulkitsen niin, että sosiaalityöntekijöiden erityisesti lastensuojeluun liittyvissä tapauksissa puhuessa perheestä ei kuitenkaan tarkoitettu sitä etteivätkö työntekijät olisi hahmottaneet perheen sisällä vallitsevia väkivallan rakenteita ja valtasuhteita. Perheestä puhuttaessa käsite ei jäänyt vain määrittelemättömäksi neutraaliksi käsitteeksi. Sosiaalityöntekijöiden puheessa vältettiin väkivallantekijän syylistämistä, mutta sen sijaan väkivallanteosta vastuutettiin tekijä. Se miten sukupuolesta keskustellaan ja puhutaan vaikuttaa myös käytäntöihin. Sosiaalityöntekijöiden työkäytännöissä näkyi heidän oman kertomansa mukaan myös eri sukupuolten toimijuus.

No mun mielestä se on ainakin jos ei helppoa niin helpompaa tunnistaa jos tulee pariskuntana. Jos tänne tulee isä ja äiti niin kyllä tässä helposti näkee ne valtasuhteet et tavallaan siinä se kontrolli pelaa yleensä tän miehen puolelta tähän naiseen. Niin kyllä siitä aika hyvän hajun saa, et jos pariskunta tulee yhdessä, et miten ne hoitaa asioita ja yleensä se et jos joudutaan jotain aikoja peruuttamaan niin kuka hoitaa asioita ja sellaista, mut silloin tietysti jos tulee, aika paljon enemmän meillä täällä kyllä äidit käy asioidessa niinkun lastensa asioissa, niin niin se aina vähän tietysti riippuu siitä asiastakin et milloin tulee ne vanhempien väliset suhteet esille. ST6.

Uhrit tulevat harvoin sosiaalitoimistoon hakemaan apua juuri parisuhdeväkivaltaan tai ottavat aiheen itse puheeksi. Väkivallan ulkoisia jälkiä voi olla vaikea havaita. Monesti tilanne on mennyt ohi ja vammat parantuneet, kun nainen tapaa sosiaalityöntekijän. Pahoinpitelijä voi kohdistaa lyönnit paikkoihin, jotka eivät ole näkyvissä tai joihin ei jälkiä juuri synny (Lindqvist 2005, 119). On tärkeää, että väkivalta nimetään sen jälkeen kun väkivalta on tunnistettu. Catherine Humphreys tuo esille artikkelissaan, että väkivalta saattoi esiintyä mainintana sosiaalityöntekijöiden muistilapuissa, mutta väkivaltaa ei mainittu virallisissa raporteissa (Humphreys 1999, 80). Tapauksissa, jossa oli selkeästi kyse väkivallasta dokumentoidaan ja raportoidaan herkemmin, kuin tapauksista, jossa kyse on

vain epäilystä (mt. 83). Väkivallan tunnistamisen vaikeus ja määrittelemisen ongelma tuli esille myös sosiaalityöntekijöiden puheessa. Sellaiseen asiaan, josta ei ole konkreettista todistusta ja josta asiakkaan on itsensäkin vaikea puhua on työntekijänä hankala puuttua.

Nyt kyllä kun ollut enemmän lapsiperheiden kanssa tehnyt sosiaalityötä niin on tullut esille enemmän. Ehkä ne ei sitten ennen ole tullut esille lapsettomissa perheissä, en osaa määriä sanoa kun ei se niin kauheen helposti tule esille. ST1

Sirkka Pertun tutkimusraportissa tuodaan esille, että lähisuhdeväkivalta tulee eri tavoin esille asiakastilanteissa. Tutkimukseen vastasivat sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset. Vastausten mukaan noin 10 prosenttia lähisuhdeväkivaltaan liittyvistä asiakastapauksista oli sellaisia, ettei väkivallasta keskusteltu asiakkaan kanssa suoraan. Näissä tapauksissa työntekijä päätteli asiakkaan käyttäytymisestä tai muista merkeistä tämän olleen väkivallan kohteena. Asiakkaat saattoivat puhua vihjailevasti väkivallasta, käyttäytyä alakuloisesti, masentuneesti, ahdistuneesti, pelokkaasti ja alistuvasti. Myös muut omaiset saattoivat puhua alistuvasti perheen elämäntilanteesta. Lapsen oireina mainittiin tilanteina, joissa lapsi tuli kouluun nälkäisenä ja väsyneenä. (Perttu 1999, 14.)

Haastattelemani sosiaalityöntekijät kertoivat samankaltaisista kokemuksista. Asiakas saattaa joskus ottaa itse asian aktiivisesti puheeksi, mutta usein tilanne lähtee purkaantumaan siitä, että työntekijälle syntyy aavistus väkivallan mahdollisuudesta. Työntekijä tarvitsee herkkyyttä, pitkät tuntosarvet, havaita pieniäkin merkkejä asiakkaan kertomuksessa, käyttäytymisessä ja olemuksessa (Lindqvist 2005, 121). Sosiaalityöntekijät kertoivat merkeistä ja pienistä asioista, jotka saavat työntekijän pohtimaan onko taustalla mahdollisesti väkivaltaa. Asiakas saattoi olla masentunut, jättää asiat hoitamatta tai käyttäytyä poissaolevasti.

Mut onhan se ehkä semmoinen yleinen masentuneisuus ja näin. Ehkä se on ensisijainen et asiat jää hoitamatta ja jos on niin et raha-asiat on hoitamatta tai vuokrat maksamatta tai lasten jutut..niin miksi, sit alkaa enemmän selvittää. Mut ne voi olla pieniä asioita siinä asiakastilanteessa, et mä en niinku voi määrittää niitä. ST3.

No jos mä nyt ajattelen tällaista perhettä, jonka kanssa kauan tehtiin töitä, niin mun edeltäjä sanoi että tässä saattais olla väkivaltaa, mutta se oli vaan pelkkä kysymysmerkki. Silloin ne kävi usein tässä kummatkin yhdessä, se nainen oli aina kauheen hiljanen, mies aina määräs mistä tässä puhutaan. Ja kauheesti painotti et kaikki oli niin hyvin niin hyvin. Sit kun hän tuli erikseen niin sit kaikki ei kotona ollutkaan niin hyvin. ST1.

Väkivalta ei liity yhteiskunnalliseen asemaan. Lähisuhdeväkivalta ei ole tietyn ikäpolven ja sosiaalisen luokan ilmiö, vaan laajasti yhteiskunnassa esiintyvä ongelma. Raija Lindqvist tuo tutkimuksessaan esiin haastattelemiensa sosiaalityöntekijöiden kokemuksen siitä, että väkivaltaa kokeneet naiset olivat sosiaalityöntekijöiden mielestä hyvin tavallisia naisia. He ovat eri-ikäisiä, heillä on erilainen tausta ja sosioekonominen asema, heitä on monenlaisissa ammateissa, heidän joukossaan voi olla maahanmuuttajia. Kysymys ei ole vain sosiaalisesti huono-osaisista. (Lindqvist 2005, 116.) Tilanteita kohdataan laidasta laitaan. Sosiaalityöntekijöiden kuvaukset kertovat millaiset merkit ja vihjeet herättävät työntekijän pohtimaan väkivallan mahdollisuutta. Työntekijän voi olla toisaalta myös mahdotonta havaita ulkoisista merkeistä, että taustalla on väkivaltaa. Tapaukset saattavat jopa yllättää täysin kokeneemmankin työntekijän.

On niitä jotka on täällä hyvin asiallisia ja hyvin koulutettuja, joilla syy ei ole raha vaan joku muu ja he käyttäytyvät hirveen hyvin ja asiallisesti täällä ja sitten kuitenkin jälkeensä tulee se tieto et ovat hyvin väkivaltaisia. Et mä en usko et sitä näkee jos on väkivallan tekijä koska sitä on niin laidasta laitaan, et se ei oo mikään keski-ikäinen suomalainen mies joka ryyppää. ST4.

Sosiaalityöntekijät kertoivat omista keinoistaan ja tavoistaan ottaa asia puheeksi. He korostivat, että tärkeää on ottaa asia rohkeasti suoraan puheeksi, mutta hienovaraisesti. Sosiaalityöntekijät kertoivat hyvänä välineenä olevan esitteet ja muunlaisen aihepiirin kirjallisuuden. Asiakasta voi esimerkiksi neuvoa lukemaan aiheesta kirjoitettua kirjallisuutta. Joillekin tämä on helpompaa kuin asiasta puhuminen työntekijän kanssa. Esitteet nähtiin hyvänä keinona ja välineenä ottaa asia puheeksi. Esitteiden selaaminen ja lueskelu saattaa madaltaa myös asiakkaan kynnystä tuoda asiaa esille. Aihepiiriä käsittelevät esitteet ja julisteet aulatioissa ja toimistoissa viestivät, että aiheesta saa ja tulee puhua, eikä väkivaltaa tarvitse salaila (vertaa Mullender 1997, 63).

Sen mä olen havainnut tosi hyvänä, et kun on nää esitteet. Mulla on ne yleensä aina tässä esillä. Itte siitä hämmästyin, et asiakkaat rupes selaamaan niitä ja sitten voi kysyä et ai sä oot kiinnostunut näistä, onks sulla jotain tällaista perheessä ja sit saatto tulla kaikki et joo. ST1.

No aika pitkälle ihan juttelen että lukeeko nainen ite kirjoja ja miten on niinku aiheeseen tutustunut. Kun hirveen usein sen uhrin ajatus on se, että tää on vaan mun ongelma ja tää on vaan mun maailma. Väkivallan uhrin asema on häpeällinen, sä et puhu siitä kavereittesi kaa ja se ei oo sellainen asia mihin saisi tukea. Tosi usein ohjaan näitä äitejä lukemaan

jotain kirjaa, missä pääsee ehkä vähän käsiksi siihen, että moni muukin on siinä samassa jamassa. ST6.

Työ parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten kanssa on pitkäjänteistä ja aikaa vievää työtä. Tapaamiseen pitää varata riittävästi aikaa ensimmäisille kerroille, tunnin aika ei riitä, pitää olla aikaa istua ja puhua, tarvitaan kokemusta kiireettömyydestä. (Lindqvist 2005, 134.) Haastattelemani sosiaalityöntekijät korostivat samankaltaisesti kiireettömyyden merkitystä. Vaikka työntekijällä olisi kuinka kiire ja kalenteri täynnä täytyy asiakkaalle luoda oma aika ja tila. Työntekijä kuvaa miten ajanvaraukset ja neuvottelut rytmittävät sosiaalityöntekijän päivää. Vaikka haluaisi antaa asiakkaalle aikaa on aina muistettava myös muu työ ja muut asiakkaat.

Sitten on monia ketkä on niin väsyneitä, että ne voisi alkaa vaan itkemään ja kertomaan ihan hirveesti siitä mikä se tilanne on. Ja se on pahinta jos sä tiedät et sun aikas just loppuu ja sitten ne on alkanut vihjailemaan jotain väkivallasta ja sä alat kyselemään siitä ja tietenkin otat puheeksi kun ne on vähän vihjaissut. Sit ne murtuu ja itkee ja haluaisi kertoa siitä ja sä itse tiedät, että sulla pitäisi just alkaa joku neuvottelu jossain ja kaikki istuu siellä ja odottaa sua. Se on sellainen paha, sitä ollaan tos just puhuttu et moni just jos on vaik 45 minuuttia ja on raha-asioista kyse niin sit jotenkin siellä lopussa tulee sitten kuitenkin se että haluavat puhua jostain. ST4.

Väkivallan osapuolet kertovat ja kokevat väkivallan eri tavoin. Naiset selittelevät asiaa monisanaisesti, piilottelevat väkivaltaa ja kiistävät väkivallan olemassaolon sekä vähättelevät itseään parisuhteessa. Väkivallalle pyritään löytämään jokin ulkoinen syy. (Lindqvist 2005, 88). Nyqvistin tutkimuksessa ilmenee, että naiset kokevat väkivallan usein emotionaalisenä ja henkisenä, kun taas miehillä korostuu fyysisen väkivallan ja tekojen merkitys. Sukupuolten väkivaltakäsitykset ovat erilaiset. Nyqvist esittää, että tämän sukupuolten välisen kuilun kaventaminen on yksi auttamistyön suuria haasteita (Nyqvist 2001, 232). Eija Paavilainen ja Tarja Pösö tuovat esille, että auttamistyön kannalta on tärkeää huomioida se, että eri osapuolet voivat kokea ja kuvata perhesuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa eri tavoin. Lapset saattavat leikkiä väkivaltaisilla leikkeillä, nuoret vaieta ja karata, nainen syyllistää itseään ja mies eritellä väkivaltaan johtaneita syitä. (Paavilainen & Pösö 2003, 37.) Pojille sanotaan olevan tavallista ulospäin oirehtiminen kun taas tytöille on tavanomaisempaa sisäänpäin kääntyvä oireilu (Forsberg 2002, 23).

Väkivallan osapuolien kuvausten ja kokemusten ero on ominaisuus, joka tekee ilmiön parissa työskentelystä vaativan (Lindqvist 2005, 89). Auttamiskäytännöissä tulisi

huomioida väkivallan eri osapuolien omat tulkinnat ja oma kokemus tilanteesta ja tapahtumista. On hedelmällistä kuunnella molempien osapuolien näkökulmia, liikkua niiden välillä ja tarkastella ilmiötä laajemmasta perspektiivistä (Flinck 2006, 13). Haastattelemani sosiaalityöntekijät kuvasivat työtään väkivallan osapuolien kanssa ja kertoivat pyrkivänsä ottamaan huomioon kaikki näkemykset tapahtuneista. He toivat esille olevansa kaikkien osapuolien työntekijöitä, joten kaikkien kanssa piti työskennellä ja kuunnella kaikkia tasapuolisesti. Periaatteessa oli mahdollista, että väkivallan osapuolilla oli nimetty omat sosiaalityöntekijät, mutta käytännössä useimmiten sama sosiaalityöntekijä tapasi usein kaikkia osapuolia. Sosiaalityöntekijät toivat esille, että he olivat pohtineet miten tärkeää olisi, jos lapsille olisi oma työntekijä ja aikuisille omansa. Sosiaalityöntekijät toivat esille, että väkivallan osapuolia oli tärkeää tavata erikseen. Jos tapaamisessa oli mukana lapsia, jotka saattoi ohjata hetkeksi yksin leikkimään toiseen huoneeseen oli hyvä puhua tapahtumista ilman lasten läsnäoloa aikuisten kesken.

5.2 Asiakasryhmät

Parisuhdeväkivalta ja lapsiin kohdistuva väkivalta ovat sosiaalityössä yleisimmät lähisuhdeväkivallan osa-alueet joiden parissa työskennellään. On lisäksi huomioitava että lähisuhdeväkivallan erilaiset muodot ja asiakasryhmät vaativat oman lähestymistapansa ja työskentelytavat eroavat osittain toisistaan. Väkivallalla on omat erityispiirteensä, kun kyseessä on maahanmuuttajien ja eri kulttuuritaustoista tulevien henkilöiden, vanhusten tai vammaisten parissa tehtävä lähisuhdeväkivaltatyö.

Sosiaalityöntekijät kertoivat kohdanneensa myös vanhuksiin kohdistuvaa väkivaltaa. Marianne Notkon mukaan, kun kyse on marginaalisimmista perheessä esiintyvistä väkivallan muodoista, kuten lapsen vanhempaansa tai sisaruksien toisiinsa kohdistamasta väkivallasta voi väkivallan hahmottaminen olla vielä vaikeampaa. Tämä johtuu erilaisten sukulaisuussuhteiden ja niihin kietoutuneiden valta-asetelmien monimutkaisuudesta. Miten esimerkiksi jäsentää aikamiespojan vanhaan äitiinsä kohdistamaa väkivaltaa tai sisaren väkivaltaisuuutta nuorempaa veljeään kohtaan. (Notko 2000, 25.)

Vanhuksiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyy omia erityispiirteitä. Iäkäs ihmisen saattaa olla fyysisesti heikommassa kunnossa tai iäkkäällä henkilöllä saattaa olla fyysistä jaksamista heikentävä lääkitys. Iäkäs henkilö voi olla riippuvainen hoidosta ja huolenpidosta, kun

väkivallaksi määritellään myös hoidon laiminlyönti on iäkkään henkilön hoitamatta jättäminenkin lähisuhdeväkivaltaa. Sirkka Perttu mainitsee esimerkiksi vanhuksiin kohdistuvan väkivallan muodoksi pakkosyöttämisen (Perttu 1998, 24). Perttu esittää, että iäkäs henkilö saattaa hyväksyä helpommin hänen oikeuksiaan rajoittavan toiminnan ja jopa kaltoinkohtelun tai väkivaltaisen käyttäytymisen, sillä hän saattaa kokea olevansa hoidostaan kiitollisuudenvelassa hoitajalleen, joka voi hyvin olla oma lapsi. Sosiaali – ja terveydenhuollon henkilöstön tulisikin seurata hoitosuhteita ja tukea vanhusta, että häntä hoitavia omaisia. Vanhukset eivät kovin helposti kerro itseensä kohdistuvasta kaltoinkohtelusta ja väkivallasta. Sen vuoksi, kun vanhus on väkivallan kohteena on korostettava viranomaisten ja muun ympäristön aktiivista puuttumista ja vastuuta tilanteen hoitamisesta. (Perttu 1998, 25.)

Vanhuksiin kohdistuvia väkivaltatapauksia tuli haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden mukaan esille silloin tällöin. Ilmoituksia saattoi tulla esimerkiksi kotipalvelun kautta tai joku osapuolista saattoi olla toimeentulotukiasiakas. Väkiältä josta ilmoitettiin oli useimmiten fyysistä väkivaltaa, mutta vanhuksiin kohdistuvan väkivallan yhteydessä taloudellinen ja henkinen väkiältä olivat myös väkivallan välineitä. Sosiaalityöntekijöiden kuvauksen perusteella oli yleistä, että väkivallan tekijä on uhrin oma lapsi, yleensä keski-ikäinen mies ja uhrina oli iäkkäämpi nainen. Työntekijät pohtivat asiakastapaustensa kautta, kuinka vaikeita ja monimutkaisia asiakkaiden elämäntilanteet ovat kun kyseessä on oman lapsen vanhempaansa kohdistama väkiältä. Väkiällan uhri on tällöin myös vanhemman roolissa ja uhri joutuu tämän seurauksena ristiriitaiseen tilanteeseen. Työntekijät kertoivat esimerkkejä aikuisten lasten vanhempiaan kohtaan kohdistamasta väkiällasta ja taloudellisesta kiristyksestä. Esimerkiksi iäkkäällä äidillä on jatkuvasta pelosta huolimatta suuri kynnys hakea lähestymiskieltoa, kun kyseessä on kaikesta huolimatta oma lapsi.

Et yleenä jos meillä on asiakkaana perhe, niin se on sitten niin, että on iäkäs äiti ja semmonen 40-50 vuotias poika, jolla usein on sitten päihde- ja mielenterveysongelmaa ja joka sitten pahoinpitelee tätä äitiään.ST7.

Sosiaalityöntekijät kertoivat kokemuksistaan lähisuhdeväkivaltatyöntekijällä eri kulttuuritaustoista tulevien asiakkaiden kanssa. Kieliongelmat, kulttuurierot ja uskonto vaikuttivat olevan haasteena sosiaalityöntekijöiden työssä.

Mä uskon et se kynnys on jotenkin korkeempi puuttua näihin ulkomaalaisiin perheisiin ja tiedetään et niiden kulttuurissa voi olla sallittua lyöminen ja se on vaikeampi tietää millä tavoin työskennellä heidän kanssaan. ST3.

Sosiaalityöntekijät toivat esille, että maahanmuuttajien kanssa saattoi olla vaikea työskennellä väkivaltakysymysten parissa, sillä esimerkiksi joissakin kulttuureissa lapsen kasvatuksessa on hyväksyttävää käyttää fyysistä kuristusta. Lapseen kohdistuvaan väkivaltaan on vaikea puuttua jos vanhemmat ja koko perhe tai sukuyhteisö hyväksyy fyysisen kurituksen kasvatuksellisenä keinona, joka sosiaalityöntekijän ja Suomen lainsäädännön näkökulmasta on lapsen pahoinpitelyä. Kuten Auli Ojuri toteaa kirjoittaessaan maahanmuuttajanaisten parissa tehtävästä lähisuhdeväkivaltatyöstä, perinteiset arvot, normit ja roolit eivät enää päde - ainakin ne kyseenalaistuvat (Ojuri 2006, 23). Suomalaisessa yhteiskunnassa ei hyväksytä kasvatukseen keinoja, jotka ovat päteet aiemmassa kotimaassa. Sosiaalityöntekijät joutuvat kohtaamaan vaikeita tilanteita ja pohtimaan keinoja, joiden avulla väkivaltaongelmaan päästään puuttumaan. Sosiaalityöntekijät toivat esille, että Suomen laki antaa heille valtuudet puuttua erityisesti lapseen kohdistuvaan väkivaltaan. Tilanteet eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä jos kulttuurin hyväksymät normit ovat erilaiset kuin laki.

Tietysti siin on uskonto ja kaikki nää muut seikat mitkä vaikuttavat, mut toisaalta tääl on sama laki kaikille et ehkä se on se perheen kans työskentely hankalampaa. ST1.

Se on jotenkin ihan käsittämättömän hankala kuvio, kun he eivät kumpikaan näe että siinä on mitään ongelmaa. Kun se on heidän kulttuuri ja kaikki kasvatetaan väkivallalla niin he ei pysty ymmärtämään sitä mitenkään päin, että me nähdään se ongelmana. Sitten tää äiti ainakin lyö näitä lapsia eikä hän nää siinäkään mitään ongelmaa, koska se on hänen mielestään kasvatukseen keino. ST6.

Sosiaalityöntekijän kertoma esimerkki kuvastaa hyvin sitä, miten vaikeita tilanteita voidaan joutua ratkaisemaan. Puntariin joudutaan asettamaan lapsen turvallisuudesta huolehtiminen ja toisaalta lapsen siteet vanhempiinsa ja perheeseensä.

Mutta siinä on se, että heidän kulttuuriin kuuluu myös, että jos lapsi huostaanotetaan, niin monet kokevat sen niin ettei heillä enää ole lasta ja he katkaisevat kaikki välit, eli mikä on silloin sen lapsen etu? Miten pahaa sen väkivallan pitää olla, kun ei ne sitten enää pidä yhteyttä. ST4.

Kansainvälistymisen myötä on noussut tärkeäksi kiinnittää huomiota maahanmuuttajanaisten asemaan ja hyvinvointiin. Maahanmuuttajanaisten kokema väkivalta ei eroa suomalaisten naisten kokemusta, mutta maahanmuuttajuus tuo perheväkivaltaongelman hoitoon omat haasteensa. Maahanmuuttajanaiset ovat taustoiltaan hyvin erilaisia. Suomeen tulossyyt ja perhe-elämän ongelmat vaihtelevat paljon. Maahanmuuttaja-asiakas on yleisnimitys. Asiakkaina voi olla kahden kulttuurin perheitä, joissa jompikumpi puolisoista on suomalainen, ja perheitä joissa molemmat puoliset ovat maahanmuuttajia. (Ojuri 2006, 22.) Naisiin kohdistuvassa väkivallassa yhtenä ongelmana on se, että naiset pelkäävät tuoda asiaa esille.

No naisen asema on ihan erilainen. Näille naisille se on heille niin suuri häpeä ja kaikki tällöinen ja sitten ne on yleensä eri tavalla riippuvaisia tästä miehestä, heillä ei ole ammattia ja koulutusta ja he ei osaa kieltä, et niitten on vaikee lähteä pois tällaisesta väkivaltaisesta suhteesta. ST5.

Sosiaalityöntekijät toivat esille kuinka maahanmuuttajanaisella voi olla hyvin kapea sosiaalinen verkosto ja pahoinpitelevä mies voi olla jopa ainoa läheinen henkilö naiselle ja nainen voi olla usein täysin taloudellisesti riippuvaisesta miehestä. Tällöin on todella vaikeaa puhua väkivallasta kenellekään ulkopuoliselle. Ilman kielitaitoa, koulutusta ja sosiaalista verkostoa vaatii rohkeutta lähteä pois parisuhteesta. Vaikka mies olisi kuinka väkivaltainen voi nainen silti kokea parisuhteen turvaa antavaksi tekijäksi vieraassa kulttuurissa. Auli Ojurin mukaan, niin sanottu rakenteellinen epätasa-arvo korostuu liitoissa, joissa nainen on ulkomaalainen ja mies suomalainen. Suomalainen mies on kumppaniinsa nähden omalla maaperällä, on sitten kysymys kielestä, tavoista tai taloudellista resursseista. (Ojuri 2006, 23.) Monet maahanmuuttajanaiset pelkäävät myös maasta karkottamista ja lasten huoltajuuden menettämistä. Näillä naisilla on usein huono suomen kielen taito, heikot sosiaaliset verkostot ja puutteelliset tiedot yhteiskunnan palvelujärjestelmästä. (mt. 30.)

Heidän kanssaan työ on vaikeeta tietenkäin sen kielen takia ja sit tuntuu et he ei oo niinkään valmiita ajattelemaan, kuin suomalaiset naiset et se väkivalta on aina väärin. Muista kulttuureista tulleet naiset on ehkä vielä enemmän kuin suomalaiset naiset valmiita sietämään ja selittelemään sitä väkivaltaa. Ja sitten perheiden kanssa on se, että heillä on semmoinen käsitys et väkivalta naisia ja lapsia kohtaan jossain määrin kuuluu siihen kulttuuriin ja heillä maan tapaan. Tällöin heidän kanssaan on vaikee keskustella ja tietää mikä oikeesti on se todellisuus. ST2.

Vammaisiin kohdistuvaan lähisuhdeväkivaltaan liittyy omat vaikeutensa. Lähisuhdeväkivaltaa joka kohdistuu vammaiseen henkilöön voi olla vieläkin vaikeampi tunnistaa, kun uhrilla ei ole välttämättä edes mahdollisuutta kertoa väkivallasta ulkopuolisille. Audrey Mullender tuo esille kuinka ongelmallinen on tilanne kun vammaisen henkilön huoltaja on samanaikaisesti väkivallankäyttäjä (Mullender 1997, 56). Vammaisiin kohdistuvaa väkivaltaa sosiaalityöntekijät olivat kohdanneet hyvin harvoin. He kertoivat muutamista tapauksista. Työntekijät mainitsivat muutamista yksittäisistä tapauksista vuosien aikana. Tämä selittynee sillä, että kaupungeissa oli eriytetty vammaispalveluiden toimipiste, jonne asiakkuudet on keskitetty. Tapauksia oli harvoja, mutta työntekijät muistivat ne hyvin ja kertomansa mukaan niiden selvittelyyn saattoi mennä todella pitkä aika.

Sit on ollu yks vaikeestivammaisen tyttö ja inestiepäily, mitä on sitten tietysti todella vaikeaa selvittää. Et on nää gynekologiset tutkimukset, mut jos niistä ei näy mitään, et silloin on hyvin vaikeaa selvittää asiaa. Sit täytyy vaan miettii itse et jos lapsi on niin vammaisen, ettei häneltä itseltään saa niitä tietoja eikä lääkrillä ole näyttöä, niin sit on vaan pakko miettii faktat, et mitkä on ne faktat. Et ei voi vaan...et onks näyttöä.. vielä ei oo näyttöä. Tietysti vammaiselta lapselta, jos on lapsesta kyse niin lapsihan reagoi ja sit on ne olemassa ne henkilöt ketkä hoitaa häntä, et jos on sellasii et ei enää asu kotona vaan asuu muualla, mut et on käynyt kotona säännöllisesti tai muuta tällaista. ST4.

Haastatteluiden perusteella on todettavissa, että sosiaalitoimiston sosiaalityössä kohdataan myös paljon muunlaista väkivaltaa parisuhdeväkivallan lisäksi. Keinot ja resurssit puuttumiseen ovat kuitenkin osittain puutteelliset. Erilaisilla asiakasryhmillä korostuu lähisuhdeväkivaltatyössä omat haasteensa ja puuttumisen kynnyks vaikuttaa olevan korkea erityisesti maahanmuuttajien parissa tehtävässä lähisuhdeväkivaltatyössä.

5.3 Väki­valta­ongelma vai lastensuojelullinen huoli

Sosiaalityöntekijät puhuivat lähisuhdeväkivallan lisäksi perheväkivallasta, parisuhdeväkivallasta, naiseen kohdistuvasta väkivallasta ja lapsiin kohdistuvasta väkivallasta. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät käyttivät pääsääntöisesti perheväkivallan käsitettä ja lapsiin kohdistuvan väkivallan käsitettä. Lisäksi he toivat esille, että kohtaavat työssään usein tilanteita, jossa kyse on aikuisten välisestä parisuhdeväkivallasta, mutta joka välillisesti kohdistuu myös lapseen. Tällöin aikuisten välisestä väkivallasta muodostuu myös lastensuojelullinen asia. Raija Lindqvist kirjoittaa, että lapset eivät voi

vahingoittumatta elää väkivaltaisissa oloissa. Vaikka lapsi ei suoranaisesti olisikaan väkivallan kohteena, hän näkee ja kuulee, ja vaikka ei olisi läsnä, hän vaistoaa, ymmärtää ja tietää väkivallasta. (Lindqvist 2005, 151.) Vanhempien välinen väkivalta voi välillisesti aiheuttaa lapselle yhtä vakavia seurauksia kuin suoraan lapseen kohdistettu väkivalta (Stanley 1997, 136).

Kun lähisuhdeväkivalta koskettaa perhettä, jossa on alaikäisiä lapsia on sosiaalityöntekijällä tarvetta pohtia perheen tilannetta lapsen edun ja turvallisuuden kannalta. Tällöin tarkastellaan perheen tilannetta, hyvinvointia ja äidin sekä isän kyvykkyyttä hyvään vanhemmuuteen. Väkivalta rikkoo myös hyvän vanhemmuuden normeja ja oikeanlaisen vanhemmuuden määritteitä (vertaa Keskinen 2005, 304). Sosiaalityöntekijän yleisenä tehtävänä lastensuojelussa on lasten terveyttä ja kehitystä vaarantavien tekijöiden vähentäminen ja poistaminen, jotka sosiaalityöntekijän ensimmäisenä tehtävänä on identifioida ja tulkita. Sosiaalityöntekijä joutuu havainnoimaan ja ottamaan kantaa siihen, mikä vaarantaa normaalin kehityksen ja mikä johtaa lapsen terveyttä ja kehitystä vaarantavaan poikkeavuuteen. (Heino 1997, 38.) Vanhemmuuden kautta aikuisten välinen väkivalta muuttuu myös lastensuojelulliseksi ongelmaksi. Lastensuojelussa asioivat perheet voivat olla moniongelmaisia ja väkivallan lisäksi huolta saattaa herättää myös vanhempien alkoholinkäyttö ja esimerkiksi perheen taloudellinen tilanne. On olemassa riski, että itse väkivalta jää huomioimatta jos lastensuojelun nimissä kiinnitetään huomio vain esimerkiksi lapsen äidin alkoholinkäyttöön ja jätetään väkivalta ongelmana mainitsematta ja huomiotta (Humphreys 1999, 81). Tilanteissa tulee myös huomioida se, että kun kyseessä on lapseen kohdistuva väkivalta, on taustalla usein tämän lisäksi myös parisuhdeväkivaltaa (Stanley 1997, 136).

On myös esitetty, että isän rooli lastensuojelutilanteissa jää näkymättömäksi (Humphreys 1999, 84). Vaikka isä olisi väkivallankäyttäjä voi käytännössä asiakkuus keskittyä äidin ja lasten kanssa tapaamiseen sekä työskentelyyn (Stanley 1997, 139). Naisen eli äidin kanssa työskentely tarkoittaa myös sitä, että nainen vastuutetaan tilanteessa, vaikka väkivallankäyttäjä olisikin mies (mt. 140). Haastatteleman sosiaalityöntekijät kertoivat vaihtelevista kokemuksistaan. Toisinaan jos kyseessä oli perheessä mies eli isä väkivallankäyttäjänä saattoi hän ottaa aktiivisesti vastuun teoistaan ja olla halukas yhteistyöhön. Tällöin isä oli mukana tapaamisissa ja häntä saatettiin tavata erikseen

sosiaalitoimistossa. Toisinaan mies saattoi olla hyvin haluton yhteistyöhön ja pelkästään sosiaalitoimistoon tuleminen saattoi olla vaikeaa ja jopa mahdotonta. Tällöin sosiaalityöntekijä joutuu velvoittamaan ja vastuuttamaan miestä isän roolissa selvittämään asiaa.

Aikuissosiaalityöntekijät puhuivat parisuhdeväkivallasta tai kuvasivat väkivallan olevan täysi-ikäisen lapsen iäkkääseen vanhempansa kohdistamaa väkivaltaa. Väkivaltaongelma määrittyi puolestaan lastensuojelutyöntekijöiden puheessa lastensuojelulliseksi ongelmaksi. Puheessa korostui lastensuojelullinen näkökulma, kun taas aikuissosiaalityöntekijöiden puheessa korostui väkivaltaongelma.

Perhelainsäädäntö korostaa perheen yksityisyyttä, siten että puolisoitten välistä suhdetta ei säännellä, yhteiskunnan mahdollisuus puuttua perheen tilanteeseen on lapsilainsäädännön velvoittamaa (Björnberg & Bäck-Wiklundin 1990, 48; Nyqvist 2001, 13). Sirkka Pertun tutkimuksessa ilmenee, että väkivaltaan puuttumiseen vaikuttaa se keneen väkivalta kohdistuu. Sosiaalityöntekijät puuttuivat herkimmin lapsiin ja vanhuksiin kohdistuvaan väkivaltaan. Lapsiin kohdistuvassa väkivaltatapauksessa puuttumisherkyys oli kaikista matalin, pelkkä epäilyskin riitti lähes aina siihen, että tilanteeseen puututtiin. (Perttu 1999, 35.)

Ja se tulee enemmän lastensuojelussa, että jos on väkivaltaa niin silloin on välttämätöntä, että väkivallasta puhutaan silloin suoraan, ja että perhe lähtee myös hoitamaan sitä asiaa. ST2.

Kun kyse on lapsen suoraan tai välillisesti kohdistuvasta väkivallasta on sosiaalityöntekijällä velvollisuus puuttua lapsen edun puolustajana tilanteeseen. Tilanteeseen reagointi nähtiin välttämättömänä. Lastensuojelutyöntekijöillä oli selkeät toimintamallit miten toimitaan ja keneen otetaan yhteyttä, jos epäillään lapsen kohdistuvan suoraa fyysistä väkivaltaa. Selkeät käytännöt toivat työntekijöille vaikeassakin tilanteessa varmuutta toimia tilanteissa, jossa oli kyseessä lapsen kohdistuva väkivalta. Työntekijän tukena oli työläimmissä tapauksissa työpari tai esimies. Toisessa kaupungissa, jossa suoritin haastattelut oli käytössä oma toimintamalli, jonka mukaan työskenneltiin kun epäiltiin lapsen kohdistuvan väkivaltaa. Jos kyseessä on aikuisten välinen väkivaltatilanne tai parisuhdeväkivalta, on väkivaltaan puuttuminen enemmän ammattieettinen kysymys ja

velvoite kuin lain määrittämä velvoite. Parisuhdeväkivaltilanteessa avun saamiseen vaikuttaa paljon enemmän asiakkaan oma aktiivisuus, kun taas lastensuojelussa työntekijällä on paljon radikaalimmat keinot käytössä, jotta tilanteeseen voidaan puuttua.

Lapseen kohdistuva väkivalta määritellään sosiaalityössä lastensuojelulliseksi asiaksi. Lastensuojelulaissa lastensuojelukäsite on määritelty väljästi ja sitä voidaan tulkita laajasti (Heino 1997, 24). Se missä menee rikoksen raja riippuu paljon työntekijän harkinnasta tilanteessa. Sosiaalityöntekijä käyttää asemassaan sekä asiantuntijavaltaa että päätöksentekovaltaa (mt. 369). Sosiaalityöntekijä määrittelee millaista väkivalta on ollut ja millaisessa tapauksessa rikosilmoitus tehdään. Usein sosiaalityöntekijä teki päätökset rikosilmoituksen tekemisestä esimiehen kanssa ja tilanteessa konsultoitin usein myös lakimiestä. Rikosilmoituksen tekeminen ei kuitenkaan ole itsestänselvyys vaan tilannetekijät vaikuttavat paljon päätöksentekoon. Sosiaalityöntekijän kuvauksen mukaan tilanne perheen kanssa voi jopa hankaloitua ja yhteistyö olla hyvin vaikeaa jos asiasta tehdään rikosilmoitus. Sosiaalityöntekijät pohtivat millaisia seurauksia rikosilmoituksen tekemisestä seuraa ja kenen etua rikosilmoituksen tekeminen palvelee.

Meil on aika paljon mietitty esimerkiksi sitä et jos tulee lapsen pahoinpitely, et miten me toimitaan täällä. Et sitten on ihan et tehdäänkö rikosilmoitus vai ei ja sit mietitään yhdessä lakimiehen ja sosiaalisihteerin kanssa et tehdäänkö rikosilmoitus et se ei oo niin et se jää vaan unohduksiin vaan siitähän kirjoitetaan paljon ja on sellainen aika vaikee kysymys. Mut se et tekeekö rikosilmoituksen vai ei niin sehän ei aina välttämättä auta sitä perheen tilannetta vaan se yleensä voi jopa vaikeuttaa työtä sen perheen kanssa. ST3.

Näkemyksissä ja käytännöissä oli eroja sosiaalityöntekijöiden välillä. Toiset näkivät rikosilmoituksen tekemisen ehdottomana velvollisuutena, kun taas toisille rikosilmoituksen tekeminen oli enemmän tilannesidonnaista ja riippui teon vakavuudesta.

Sitten jos on taas tilanne jossa isä on lyönyt lastaan tai äiti niin siihen on olemassa ihan selkeet systeemit että miten me toimitaan. Kun ensin tilannetta selvitetään täällä ja sitten jos siinä tehdään rikosilmoitus niin siinä on omat systeemit ja näin. Siinä on selvempi ja jos on kyse lapsen kohdistuvasta väkivallasta niin me ollaan aktiivisesti tekemisissä koko perheen kanssa kun taas jos on parisuhdeväkivallasta kyse eikä mies halua tulla...no toiset kyllä onhan meillä ollut niitäkin että miehet on käyneet täällä ja haluaa tulla jutteleen, on niitäkin jotka itse soittavat. ST4.

No se riippuu aika paljon siitä asteesta millaista se väkivalta on ollut, et kyllähän kun meille se tieto tulee niin otetaan poliisi siihen mukaan ja poliisin prosessit menee omia

reittejään ja lastensuojeluprosessi menee omia reittejään. Ja sitten se on aina vähän eri asia että onko se ensimmäinen kerta vai onko se viides kerta. ST6.

Lastensuojelun väkivaltatyössä puuttumisen välineet tilanteeseen ovat erilaiset kun kyseessä on parisuhdeväkivalta tilanne tai muunlainen aikuisten välinen väkivalta. Sosiaalityöntekijät puhuivat interventioista ja huostaanotosta ulkoisena puuttumiskeinona. Lastensuojelussa väkivaltatilanteeseen voitiin puuttua konkreettisesti ja pakotuskeinoin, jos tilanne oli lapsen turvallisuuden kannalta huolestuttava ja vakava. Huostaanotto kuvattiin sosiaalityöntekijöiden puheessa pakkokeinona ja välineenä, jolla tilanne saatiin pysäytettyä, jos mikään muu ei auta. Pelko huostaanotosta aiheuttaa jännitteitä myös vanhempien ja sosiaalityöntekijän välille. Huostaanoton pelko aiheuttaa syyllisyyttä vanhemmassa (Stanley 1997, 139). Monipuolisen tukivalikoiman lisäksi sosiaalityöhön liittyy valtaa ja kontrollia ja pakkotoimien uhkaa (Lindqvist 2005, 153). Lastensuojelun sosiaalityöntekijät kuvasivat itsensä ensisijaisesti lapsen tai lapsien työntekijäksi, vaikka koko perheen kanssa työskenneltiin.

Meillä tässä lastensuojelussa on se etu, että kun aina, kun ne aikuiset ovat meidän asiakkaita, kun niitä alaikäisiä asuu niiden perheessä niin meillä on mahdollisuudet uhkailulla ja kiristykselläkin tavallaan ...no uhkailua ja kiristystähän se on tai vaihtoehtojen antamista jos hienosti nyt sanotaan, että joko nyt lähdet hoitoon ja selvittämään tätä asiaa tai sitten täytyy miettiä onko se lasten paikka asua siellä kotona jos teillä on siellä sitä väkivaltaa. Se on keino tavallaan meillä vastuuttaa sitä väkivaltaista vanhempaa teoistaan, mutta se on kuitenkin sellainen ulkoinen pakotuskeino et sun on tälle asialle jotain pakko tehtävä. Aika harvoin ne ihmiset jotka käyttävät väkivaltaa parisuhteessaan niin aika harvoin ne näkee sitä ongelmallisena, aika usein ne näkee että se syy on jossain muussa ulkopuolisessa joko siinä vaimossa tai mun huonossa duunissa tai missä tahansa, mutta siinä ei ole sitä omaa ajatusta että mä olen tehnyt väärin. Myös se lapsien kotona asumisella uhkaaminen on sellainen ulkoinen juttu. ST6.

Sosiaalityöntekijän kuvaus asiakastyöstä, kun perheessä on väkivaltaa kuvaa vahvaa lastensuojelullista näkökulmaa. Kun perheessä on väkivaltaa ja lapsia niin työntekijän lastensuojelullinen huoli kasvaa.

Kyl jos lapsia on kuvioissa niin kerrotaan et jos perheessä on väkivaltaa niin lastensuojelun huoli kasvaa ja sanotaan mitä suositeltais, että tässä tehtäis näin.. Että tietenkin asiakas tekee sen viimeisen päätöksen, me voidaan yrittää täältä tukea ja neuvoa minne voit mennä. Ja sitten jos on lapsia ja pitkään jatkuu niin huoli kasvaa. ST1.

Inkeri Eskonen tuo esille, että perheväkivalta on lastensuojelullisessa mielessä vakava ongelma ja velvoittaa viranomaisia toimenpiteisiin. Ongelman vakavuudesta huolimatta lasten perheväkivaltakokemukset jäävät usein monella tapaa näkymättömäksi lastensuojelutyössä. (Eskonen 2005, 22.) Tutkimukseni aineisto tukee väitettä, että ongelma on vakava ja velvoittaa viranomaistoimiin. Sosiaalityöntekijöiden kertomukset kuitenkin toivat esille, että lastensuojelullisena kysymyksenä on väkivaltaan mahdollisesti helpompi ja konkreettisesti mahdollisempi puuttua lastensuojelulain turvin, kun taas aikuisiin kohdistuvaan väkivaltaan ei niinkään ole mahdollista puuttua ilman asiakkaan omaa tahtoa. Lastensuojelussa korostuu sosiaalityöntekijöiden velvollisuus puuttua kotona tapahtuvaan väkivaltaan. Aikuissosiaalityössä taas painottuu asiakkaan oma halukkuus ja aktiivisuus avunsaamiseen.

Siinä (aikuissosiaalityössä lisäys K.N) on työntekijänä todella vaikea auttaa. Jos on lapsi mukana niin siinä on vielä jotkut keinot käytettävissä, ääritapauksessa se lapsi joudutaan ottamaan pois kodista. ST1.

Merkittävää oli se, että sukupuolen määrittäminen ja asiakkaan rooli määrittäivät haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden puheessa vahvasti sen kautta minkälaisessa organisaatiossa tai ammatillisessa asemassa sosiaalityöntekijä työskenteli. Lastensuojelutyöntekijöiden puheessa oli läsnä vanhemmuuden määrittely ja arviointi, äitiyteen, isyyteen ja vanhemmuuteen kiinnitettiin paljon huomiota. (vertaa Keskinen 2005, 290.) Aikuissosiaalityön piirissä asiakkuus oli miesten ja naisten asiakkuutta. Suvi Keskinen tuo esille, että perheammattilaiset käsittelivät sukupuolta ja valtaa pääsääntöisesti yksilötasoisena ja yksilöiden välisiä suhteita kuvaavina käsitteinä. Sukupuoli tuotiin myös esille käyttämällä kuvauksessa sukupuolitettuja sanoja, kuten mies ja vaimo (Keskinen 2005). Päädyin samankaltaiseen tulokseen käydessäni läpi aineistoani.

Kyllä sen joittenkin vanhempien puheesta, puheestahan sen huomaa ne alistussuhteet on yleensä ensimmäiset mitkä huomaa ja mitkä tulee esille. ST6.

Sitten jos on taas tilanne jossa isä on lyönyt lastaan tai äiti niin siihen on olemassa ihan selkeet systeemit että miten me toimitaan. ST4.

Nainen määrittyy sosiaalityöntekijän puheessa äitiyden roolin kautta. Vaikka nainen olisi uhri ja pahoinpidelty on hänellä myös äitiys ja äitiyden vastuu.

Yleensä on se äiti, joka on se uhri niin myös se äidin vastuu niistä lapsista... hän äitinä on tavallaan vastuussa siitä, miten hän äitinä suojelee lapsiaan. ST6.

Naiselle määritty lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden puheessa kaksi roolia, jotka ovat nainen vaimona/avopuolisena ja nainen äitinä. Työntekijät kuvasivat usein sitä miten nainen kokee tilanteen raskaana, kun on voimaton uhri ja toisaalta äiti, jonka täytyy jaksaa ja suojella lastaan.

5.4 Väkivallan vyyhti

Suurimpia syitä väkivaltaiseen kotiin jäämiseen on pelko: pelko väkivallan tekijää kohtaan, pelko kustosta ja siitä, ettei väkivalta koskaan lopu, pelko omasta selviytymisestäään yksin tai lasten kanssa. Pelossaan ihminen käpertyy yhä pienempään tilaan, suojautuakseen uhkilta, joita ennakoi tulevan joka taholta. Väkivallan tekijä aiheuttaa ja vahvistaa näitä pelkoja käyttäytymisellään ja uhkauksillaan, itsemurhalla uhkaamalla. (Lindqvist 2005, 107.) Väkivallasta muodostuu kierre ja väkivalta ilmenee usein sykleittäin. Hyvät ajat suhteessa antavat toivoa väkivallan loppumisesta ja huonot väkivallan ja uhan ajat, tuovat pettymyksen ja toivottomuuden tunteet (mt. 107). Sosiaalityöntekijät kuvasivat, että samat perheet jatkavat asiakkaina, välillä tilanteet rauhoittuvat ja taas aktivoituvat. Työntekijät olivat nähneet työssään, että väkivalta voi olla aluksi pienimuotoista, mutta tavanomaisesti se jatkuu ja raaistuu. Sosiaalityöntekijät kuvasivat miten väkivallan kaava etenee ja miten joidenkin kohdalla voi ennustaa väkivallan jatkuvan ja raaistuvan.

Se on niin kiinni siit miehestä et näkeeks hän ees et hän toimii väärin, ymmärtääks hän mitä hän on tehnyt ja haluks hän muutosta. Joskus on niin et ainoa vaihtoehto on melkein niin et se nainen muuttaa siitä, monta kertaa ne on elänyt niin kauan siinä et irtautuminen, lopullinen lähteminen on tosi hankalaa. Sit kun niitä hyviä kausia, ainakin näiden itsensä mukaan. ST1.

Lindqvistin haastattelemat sosiaalityöntekijät olivat kokeneet, että naiset perustelevat jäämistään väkivaltaiseen suhteeseen lasten parhaalla, lapsi tarvitsee isää. Väkivaltainen isä nähdään parempana kuin isättömyys tai avioerolapsen osa. Myös pelko siitä, että lapset otetaan huostaan estää monia hakemasta apua sosiaalitoimistosta. (Lindqvist 2005, 109.) Myös kulttuuriset ja yhteiskunnalliset tekijät nähdään syynä siihen miksi perhe halutaan pitää koossa ja väkivallasta vaietaan. Oletettavasti myös väsyminen, turtuminen ja voimattomuus vaikuttavat siihen miksi väkivallasta on niin vaikeaa irrottautua.

Lindqvistin haastattelemat sosiaalityöntekijät selittivät ja analysoivat parisuhdeväkivallan seurauksia traumaan liittyvien teoretisointien avulla. Heidän käsityksensä mukaan parisuhdeväkivalta on traumaattinen kokemus ja he selittivät väkivallan seurauksia osittain uhriutumisen ja traumatisoitumisen avulla. Traumatisoitumisesta oli tullut työntekijöille selitysmalli, jonka avulla he pystyivät paremmin auttamaan ja ymmärtämään miten väkivalta vaikuttaa naiseen ja miksi nainen toimii niin kuin toimii. (Lindqvist 2005, 105). Myös haastattelemani sosiaalityöntekijät kuvasivat ja selittivät asiakkaiden käytöstä traumateorialla. Sosiaalityöntekijät käyttivät puheessaan käsitteitä traumatisoituminen, voimasuhteet ja valtasuhteet, työntekijät olivat perehtyneet väkivallan moninaisuuteen ja seurauksiin. He kuvasivat, että uhrin tuntevat pelkoa ja häpeää tapahtuneesta. Työntekijät myös kuvasivat, että vaikeassa tilanteessa saattoi olla hankalaa hahmottaa, milloin uhri käyttäytyi trauman vuoksi tietyllä tavalla ja kuinka asioihin tulisi reagoida. Työntekijät kertoivat asiakkaista, jotka palasivat kerta toisensa jälkeen turvakodista kotiin, vaikka väkivalta jatkui ja tilanne oli naiselle ja lapsille hengenvaarallinen. Työntekijät olivat tietoisia syistä jotka johtivat naisen epärationaaliseen käytökseen. Välillä tämä kaikista huolimatta turhautti työntekijöitä ja työntekijä saattoi tuntea itsensä keinottomaksi. Myös Lindqvist kirjoittaa, että joskus voi olla vaikeaa nähdä asiakkaan ratkaisu oikeana, kun se poikkeaa omasta käsityksestä. Työntekijälle voi olla turhauttavaa, kun nainen palaa väkivaltaisen miehen luo, varsinkin jos perheessä on lapsia. Yleensä tarvitaan monta irtiottoa ennen kuin tapahtuu yhtään mitään, kyseessä on useimmiten hidaskäyttöprosessi, joka perustuu väkivallan ilmiöön ja sen vaikutuksiin. (mt. 149.) Sosiaalityöntekijät kohtaavat työssään myös tosiasian, että väkivalta saattaa jatkua yli sukupolvien.

Jos ajattelee vaikka nuoria jotka on eläneet perheväkivaltaperheessä niin ettei näe nuoret tytöt tai pojat edes suostuisi sellaiseen suhteeseen jossa on väkivaltaa, ettei tää väkivalta jatkuisi ja kierre loppuisi siihen. ST4.

Ennaltaehkäisevän työn yhtenä haasteena on pyrkiä katkaisemaan väkivallan jatkuminen. Sosiaalityöntekijät kuvasivat työnsä vaativuutta ja arjen todellisuutta. Työ keskittyy vain vaativimpiin tapauksiin, eikä aikaa todellisuudessa riitä ennaltaehkäisevään työhön. Työntekijät toivat kuitenkin esille, että ennaltaehkäisevää työtä voi pyrkiä tekemään yksilöiden kohdalla ja pyrkiä katkaisemaan väkivallan sukupolvien yli jatkuva kierre.

6 SOSIAALITOIMISTO APUA KOORDINOIVANA TAHONA

6.1 "Selvät systeemit" - menetelmät ja jatkotoimenpiteet

Sirkka Perttu (1999) on kirjoittanut ohjeistuksia sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöille lähisuhdeväkivallan kohtaamiseen. Väkivalta tulee ottaa aktiivisesti puheeksi asiakkaan kanssa, asiakkaalle tulee antaa aiheesta yleistä tietoa, on tärkeää ottaa turvallisuuskysymykset huomioon ja arvioida tilanteen vaarallisuus asiakkaalle, asiakas tulee ohjata tarvittaessa lääkärille, asiakkaalle on tärkeää antaa tarvittavat tiedot liittyen juridisiin kysymyksiin ja liittyen muihin saataviin palveluihin. (Perttu 1999, 77–79.) Lähisuhdeväkivalta on edelleenkin arka ja vaikea aihe uhrien lisäksi myös työntekijälle. Juha Kääriäinen esittää pohtiessaan auttamisjärjestelmän toimivuutta kysymyksen: tulisiko viranomaisten nähdä herkemmin väkivallan merkit ja tarvittaessa ottaa asia puheeksi rohkeammin? (Kääriäinen 2006, 114).

Sosiaalityöntekijät käyttävät erilaisia lähestymistapoja lähisuhdeväkivaltatyössä. Lindqvistin tutkimuksessa haastateltavat sosiaalityöntekijät esittivät, että sosiaalityöntekijälle kuuluu aktiivinen puheeksi ottaminen ja asian kysyminen suoraan, avoimesti ja reilusti. Sosiaalityöntekijällä nähtiin olevan tilanteessa vastuu, sillä kyse voi olla jopa ihmishengestä. Ilmiön tunnistamisen ja auttamisprosessin kannalta on tärkeää, että työntekijä osaa ja uskaltaa kysyä. (Lindqvist 2003, 122.) Osa asiakkaista ottaa asian itse aktiivisesti esille ja hakeutuu omasta aloitteestaan hakemaan apua. Asiakkaat voivat olla hyvin eri vaiheessa väkivallan kierteessä ja avun tarvekin on silloin erilainen (mt. 126). Sosiaalityöntekijät korostivat vuorovaikutuksen merkitystä parisuhdeväkivaltaa kokeneen naisen kohtaamisessa. Asiakkaan ja työntekijän kohtaaminen on kuuntelua, keskustelua, refleктоimista. Vuorovaikutus on paljon persoonakohtaista ja asiakaskohtaista. Auttamistyö vaatii luottamuksellisen suhteen, jossa voidaan kohdata avoimesti ja aidosti. (mt. 131.)

Haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden kuvauksen perusteella muodostuu kuva, että lähisuhdeväkivaltatyö sosiaalitoimistossa on kuuntelemista, ohjausta, neuvontaa, asiakkaan tukemista, tilanteeseen puuttumista, kartoittamista ja tiedon antamista. Sosiaalityöntekijät toivat jopa korostetusti esille, että he eivät ole erikoistuneet antamaan

lähisuhdeväkivaltakysymyksissä apua. Sosiaalityöntekijöiden kuvauksen mukaan muualla ollaan enemmän erikoistuttu ongelmaan ja menetelmäpainotteinen auttaminen tapahtuu muualla. Haastateltavat kertoivat, etteivät he tee varsinaista väkivaltatyötä vaan todellinen auttaminen tapahtuu muualla. Sosiaalitoimiston sosiaalityössä ei käytetty erityisiä menetelmiä väkivaltatyössä. Muutamat haastateltavat kuvasivat työtään voimavaralähtöiseksi ja voimauttavaksi, mutta määrittelivät tämän olevan ennemmin työn lähtökohta, ei menetelmä.

Sitä haluaisi aina työskennellä niin et on eri menetelmiä. Mutta kyllä se on niin et kun tekee tätä arjen työtä niin kyl ne sit menee näin ristiin. Meilhän on semmonen hieno sininen mappi mistä ollaan puhuttu, et jos on vaikeeta ottaa puheeksi just esimerkiksi perheväkivaltatilanteessa niin voi käyttää sitä, siinä on ne eri kysymykset, mut täytyy sanoa etten mä ole ikinä käyttänyt sitä. Se on kuitenkin se ihmisen kohtaaminen ja se mikä sen ihmisen tilanne on, koska kaikki ihmiset, tilanteet ja perheet on erilaisia. Tää toimintamalli et tietää keneen ottaa yhteyttä on kyl hyvä. ST3.

Kyllä siinäkin jo keskustellaan siitä mistä olis apua saatavilla, on mahdollista, että käy mun luona, mutta on semmosia paikkoja joissa ollaan erikoistuttu enemmän näihin niin kuin ongelmiin. ST1.

Vaikea sanoa mitään erityistä menetelmää. Ehkä tämmönen voimavaraistaminen, uhrin auttaminen ja omien voimavarojen tukeminen on ainoa sellanen mitä voisin menetelmäksi kutsua. Muuten se on eteenpäin ohjaamista ja käytännön asioiden selvittämistä. ST8.

Sosiaalityöntekijän erityisosaamista vaikuttaa olevan asiakkaan kohtaaminen ja tieto siitä minne asiakas tulee ohjata ja neuvoa. Sosiaalityöntekijän osaamisessa keskeistä on tieto toimintamalleista ja auttamisjärjestelmästä sekä esimerkiksi tietous juridisista kysymyksistä. Tätä voi kutsua sosiaalityöntekijän väkivaltaspesifiksi osaamiseksi. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on kartoittaa asiakkaan tilanne sekä toimia arvion vaatimalla tavalla. Asiakkaan kanssa käydään läpi erilaisia toiminnan vaihtoehtoja, sosiaalityöntekijä neuvoa ja tukee asiakasta päätöksissä.

Et periaatteessa tärkein asia, miksi ylipäänsä sosiaalitoimistoon varataan se aika on se, et halutaan tulla juttelemaan siitä tapahtuneesta mut just myös siitä et mitä eri vaihtoehtoja on siinä tilanteessa, et se on sitä tilanteen kartoittamista ja mitä olisi sitten jatkossa tehtävissä ja mihin vois ottaa yhteyttä, et sais sitä varsinaista apua siihen tilanteeseen, esimerkiksi jotain lähestymiskielion hakemista tai terapiajuttuja tai tukipalveluita. ST7.

Työntekijät määrittelivät lähisuhdeväkivaltatyön merkitystä erilaisilla kuvauksilla. Tilanteen pysäyttäminen ja viranomaisen väliintulo nähtiin tärkeänä. Sosiaalityöntekijän

rooli nähtiin viranomaisena, joka puuttuu tarvittaessa tilanteeseen. Nähtiin tärkeänä, että väkivalta tuomitaan ja se tuodaan esille ja siihen tulee rohkeasti puuttua.

Kukaan haastattelemistani sosiaalityöntekijöistä ei puhunut byrokratian merkityksestä työssään käyttämällä byrokratia sanaa. Sosiaalityöntekijöiden työn kuvauksen myötä hahmottui kuitenkin väistämättä kuva siitä, että byrokratialla on vahva vaikutus siihen millaisin keinoin ja menetelmin sosiaalityöntekijät tekevät lähisuhdeväkivaltatyötä. Julkisen sektorin muutosprosesseista huolimatta byrokratia elää sitkeästi ja elävästi sosiaali- ja terveydenhuollon työpaikoilla (Caven 1999, 131). Jorma Sipilän mukaan byrokratian tarkoituksena on tuottaa tasapuolista ja oikeudenmukaista kohtelua kansalaisille. Niiden ongelmana on kuitenkin se, että säännöillä ei voida kattaa aukottomasti kaikkia yksilöiden elämän eri tilanteita, vaan säännöistä tulee joko liian kankeita tai sitten niitä on mahdoton luoda ja noudattaa tietyissä tilanteissa. (Sipilä 1998, 214.) Muodolliset säännöt ovat tärkeitä toiminnan ohjauksen ja valvonnan välineitä. Byrokratia on pitkälle teorisoitu käsite, ymmärrän kuitenkin tässä yhteydessä byrokratian käytäntöjen kautta määrittäväksi käsitteeksi. Kuten Sipilä (1996) esittää sosiaalityötä ei ole mahdollista perustaa pelkkien formaalien sääntöjen ja organisaatioiden varaan. Byrokratiatyö ei riitä sosiaalityöksi (Sipilä 1996, 215.) Toinen puoli sosiaalityöntekijöiden tekemästä lähisuhdeväkivaltatyöstä näyttää painottuvan byrokratiatyölle ominaiselle järjestelmäkeskeiselle työlle, jossa korostuu asiantuntijuus ja tietous auttamisjärjestelmästä. Toinen puoli työnkuvaa ja osaamista on auttamistyö, jossa merkityksellistä on asiakkaan empaattinen kohtaaminen ja ymmärtäminen. Byrokraattisuudella pyritään selkeään hallintoon, jolla taas voidaan pyrkiä asiakkaiden tasapuoliseen palveluun. Kuten Outi Caven (1999, 132) huomauttaa byrokratia saattaa johtaa palveluiden joustamattomuuteen. Tämä saattaa olla yksi syy, miksi sosiaalitoimiston lähisuhdeväkivaltatyötä kohtaan on esitetty kritiikkiä sen toimimattomuutta sekä hitautta kohtaan. Apua ei saada niin tehokkaasti kuin oletetaan kun esteenä ovat pitkät odotusajat ja vastassa on monitahoinen ja jopa monimutkainen auttamisjärjestelmä.

Sosiaalitoimiston lähisuhdeväkivaltatyössä on hallinnollisen byrokratiakeskeisen työn lisäksi toisaalta merkityksellistä aito inhimillinen kohtaaminen, asiakkaan tilanteen näkeminen yksilön tasolla, auttaminen ja turvallisuuden varmistaminen. Aune Flinckin mukaan väkivaltatyötä tekevät tarvitsevat aitoa ihmisen suvaitsemista ja hyväksymistä,

tämän teoista huolimatta, voidakseen tarkastella myös inhimillisyyden vaarallisia ja moraalittomia ulottuvuuksia ahdistumatta (Flinck 2006, 124).

Sosiaalityöntekijät korostivat, että asiakkaalle on tärkeää antaa aikaa ja työntekijällä on merkityksellinen rooli kuuntelijana. Kuitenkin sosiaalityöntekijät painottivat, etteivät he tee varsinaista ja oikeaa auttamistyötä, vaan todellinen auttaminen tapahtuu jossain muualla, siellä minne asiakas ohjataan. Sosiaalityöntekijät kertoivat hoitavansa käytännön asiat ja käytännön puolen. Sosiaalityöntekijöiden lähisuhdeväkivaltatyön kuvauksessa korostuu auttamistyön lisäksi byrokratian merkitys. Sosiaalityöntekijöiden lähisuhdeväkivaltatyö on järjestelmässä eteenpäin ohjaamista, neuvontaa, tiedon antamista palveluista ja yhteydenpitoa muiden viranomaisten kanssa. Sosiaalityöntekijät tapaavat asiakkaansa ennakkoon sovitulla tapaamisella ja tapaamiset on kirjattu ajanvaraukseen. Tapaamiselle on sovittu jokin tietty aika, yleisimmin 45 minuuttia. Tapaamisen kulku on siis osittain jo ennalta rajattu ja määritelty.

Byrokratia on hallintoa, joka noudattaa huolellisesti, tehokkaasti ja johdonmukaisesti lainsäädäntöä. Toiminnan perustelut erotetaan toiminnan toteutuksesta. (Sipilä 1998, 98.) Outi Cavenin mukaan, sosiaalityöntekijä kuljettaa aina byrokratiaa mukanaan. Se on hänen keskeisin työvälineensä. Ohjeet ja niiden sovellukset muodostavat rungon sosiaalityölle. (Caven 1999, 120). Byrokraattisuus liittyy myös dokumentointiin, erilaisten raporttien ja tilastojen tekemiseen (mt. 128). Sosiaalityöntekijät toivat esille, että väkivalta-asiakkuudet tulisi tilastoida selkeämmin. Lastensuojeluun liittyvät väkivaltatapaukset tilastoitiin selkeämmin kuin muu lähisuhdeväkivalta. Sosiaalityöntekijöiden kuvauksen mukaan osa lähisuhdeväkivaltatyötä on myös ilmiön laajuuden hahmottaminen erilaisten tilastojen ja rekisterien avulla.

Toi on aika vaikee vastata, meillähän on tilastoja et lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan on aika helppo vastata, sanoisin et keskimäärin viisi jos on lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa , sit jos on muuta parisuhteessa ja näin niin se on vaikeeta kun samat perheet pyörii, välillä ne on poissa ja sit ne on takasin. Et jos saisi tilaston. ST4.

Sosiaalityöntekijöillä oli omat toimintamallinsa kohdata lähisuhdeväkivaltaa. Yhdessä sosiaalitoimistossa oli kehitelty omat ”sapluunat” työntekijän apuvälineeksi parisuhdeväkivallalle ja lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan. Sapluuna sisälsi kysymyslomakkeet, joiden avulla asiakkaan tilanne voitiin kartoittaa ja lisäksi mallissa oli

erilaisten auttamistahojen yhteystiedot. Työntekijät kertoivat olevan tärkeää, että oli olemassa selkeä runko, jota työntekijä voi käyttää tarvittaessa apuvälineenä työssään. Tällöin tulee kysytyä varmasti kaikesta, eikä jokin osa-alue jää huomioimatta. Työntekijät korostivat sitä, että oli tärkeää uskaltaa kysyä suoraan ja myös yksityiskohtaisia asioita väkivallasta ja tapahtuneesta. Tilanteet tuli käydä tarkasti läpi kun asiakas oli valmis puhumaan tapahtumista. Monet työntekijät kuvasivat toimintamallejaan lähisuhdeväkivaltatyössä systeemeinä, joiden mukaan toimitaan ja minne asiakas ohjataan. Tämä kuvaa hyvin järjestelmää, jossa on ongelmille olemassa omat auttamisjärjestelmänsä eli omat selvät systeemit.

Sosiaalityön vahvuus on ymmärtää ongelmaa ja ilmiötä asiakkaan, yksilön tasolla, mutta sosiaalityöntekijällä on myös valmiudet hahmottaa tilanteen laajempi merkitys. Sosiaalityöntekijät määrittivät kohtaamaansa väkivaltaa yksittäisten asiakastapausten kautta, mutta myös puhuivat myös lähisuhdeväkivallasta ilmiönä ja pohtivat muutosta yhteiskunnallisessa keskustelussa. Yksittäisten ihmisten elämää jäsennetään laajemmassa yhteydessä. Sosiaalityöntekijät toivat esille, kuinka aiheesta puhuminen ja esiintuominen on lisääntynyt. Erityisesti lapsiin kohdistuva omien vanhempien aiheuttama väkivalta on ennen ollut vaiettu kysymys, mutta siihen puuttuminen on paljon lisääntynyt ja lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan on kehitetty omat auttamismallit. Sosiaalityöntekijä pohtii näin väkivaltaa laajana ilmiönä ja yksilön kokemuksena.

Kyllä mä koen, että omaan ihan hyvät valmiudet kohdata väkivaltaa, että voi katsoo eripuolilta sillä tavalla laaja-alaisesti. Et se ei oo vaan se, et hänet on pahoinpidelty, vaikka se onkin iso ja vakava asia, vaan et se liittyy suurempaan ja se ei ole vaan se yks tekijä et hänet pitää saada pelastettua. ST3.

Auttaminen on erilaista jos kyseessä on akuutti kriisitilanne. Tällöin varmistetaan asiakkaan fyysinen turvallisuus ja käytännön asioiden järjestely korostuu työssä. Turvakoti tai kriisipisteet tai turvallinen lähiomainen, perheenjäsen tai ystävä olivat ensisijaisia tahoja, jonne asiakas tai asiakasperhe ohjattiin. Lisäksi hoidetaan yhdessä tilanteen vaativuuden mukaan rikosilmoituksen tekeminen ja tarvittaessa lähestymiskiellon hakeminen ja lääkärissä käynti. Sosiaalityöntekijä auttaa ja tukee asiakasta tässä tilanteessa ja voi esimerkiksi konkreettisesti lähteä mukaan tutustumaan turvakotiin tai varata lääkäriajan asiakkaan puolesta.

Sosiaalityöntekijällä on valtaa ja mahdollisuuksia järjestää erilaisia tukimuotoja, enemmän kuin monilla muilla ammattilaisilla. Lindqvistin haastattelemat sosiaalityöntekijät pitivät tärkeimpinä tehtävinään auttaa käytännön asioissa. (Lindqvist 2005, 145.) Joidenkin asiakkaiden kanssa on tärkeää huolehtia käytännön asioista, kuten selvittää taloudellinen tilanne ja oikeudet etuisuuksiin ja avustaa asunnonhankkimisessa. Tilanteet ovat taloudelliselta kannalta usein monimutkaisia kun väkivallantekijän kanssa on yhteistä lainaa ja yhteistä omaisuutta. Uhri saattaa myös taloudellisesti riippuvainen tekijästään, jolloin toimeentuloon liittyvät kysymykset vaikuttavat tilanteeseen. Jos asiakkuus siirtyi johonkin muuhun tahoon, kuten turvakotiin saattoi sosiaalityöntekijän työssä korostua taloudellisten asioiden selvittäminen ja taloudellisesta toimeentulosta huolehtiminen. Tärkeintä on kuitenkin ensisijaisesti varmistaa turvallisuus ja sen jälkeen lähteä työstämään itse tilannetta.

Jos on kriisi päällä niin varmistaa sen, et kaikilla on turvallista ja sit jos on lapsia niin kehoittaa ihan minne mennä, käy läpi nämä käytännön jutut heidän kanssaan ja sitten selvittää mikä on se lähiverkosto ja minne voi ottaa yhteyttä ja miten toimia. Aika semmoista käytännönläheistä sellaisen kohdalla joka on kriisissä. Yrittää selviytyä seuraavalle päivälle. Ja sit jos on näin et tietää, et on ollu väkivaltaa perheessä, et on ollut esimerkiksi turvakodissa ja sit muuttaa takaisin sen perheen kanssa niin sit se työ on vähän erilaista et sit varmistaa sen et he on hoidossa jossakin ja että heillä on tukiverkosta ympärillä. ST3.

Väkivallalle voi olla monenlaisia juonteita, samaan aikaan väkivallan uhri voi olla myös väkivallan tekijä. Työntekijät huomioivat sen, että jos asiakkaana on esimerkiksi äiti, joka on pahoinpidelty lastaan voi nainen samalla olla itse väkivallan uhri. Tilanteita tulee ymmärtää aina yksilön kannalta ja tilanteen ymmärtäminen vaatii aina kokonaistilanteen kartoittamista.

Ja sitten se on vaikeeta, kun on tutkittu myös sitä, että jos on miehiä ketkä lyövät naista niin sitten on niitä naisia ketkä lyövät lapsiaan, niin sit se et miten sä kyselet ja selvität sitä asiaa, kun tää nainen on myös uhri, ettei vain syyllistäis ja näin sillä hän on voinut elää vaikka kuinka kauheassa tilanteessa monia vuosia. Niin sitä mä oon usein miettinyt. ST4.

Erilaiset pienryhmät ja vertaisryhmät koettiin tärkeiksi tahoiksi, jonne asiakas voitiin ohjata. Kuten Auli Ojuri kirjoittaa, ryhmän tarjoama vertaistuki on arvokasta. Asioiden normalisointi mahdollistuu peilaamalla omaa itseään muihin. (Ojuri 2006, 37.)

Sosiaalityöntekijät mainitsivat naisten ryhmistä, lapsien ryhmistä, nuorten ryhmästä sekä väkivallan tekijöiden miesryhmästä. Nämä ryhmät olivat hyvin erilaisten tahojen järjestämiä, ryhmätoiminta saattoi olla perheasiainneuvottelukeskuksen, seurakunnan, kriisipisteen tai turvakodin organisoimaa. Ryhmissä väkivallan osapuolet saivat sosiaalityöntekijöiden mukaan apua. Vertaisryhmätoiminta vaikutti sosiaalityöntekijöiden mukaan toimivalta menetelmältä. Sosiaalityöntekijät toivat esille, että asiakkailta on usein korkea kynnys lähteä mukaan ryhmätoimintaan, mutta asiakkaat ovat kertoneet hyvistä kokemuksista vertaisryhmistä.

Sosiaalityöntekijät kuvasivat auttamistyötä prosessina, jossa asiakas etenee askeleittain. Jotkut askeleet ovat suurempia ja vaativat enemmän työntekijän tukea. Sosiaalityöntekijä kuvasi lähisuhdeväkivaltatyötä siten, että asiakkaan tilannetta lähdetään rakentamaan uudestaan.

Asiakkaalle täytyy antaa aikaa ja tärkeä rooli sosiaalityöntekijälle on usein kuuntelijan osa. Audrey Mullender tuo esille kuinka tärkeää on, että sosiaalityöntekijällä on aikaa kuunnella ja uskoa asiakasta (Mullender 1997, 55). Työntekijät kertoivat, etteivät asiakkaat aina ole alkuvaiheessa vielä vastaanottavaisia kuuntelemaan ohjeita, tällöin on tärkeää kuunnella ja antaa asiakkaalle aikaa. Monille asiakkaille on helpotus, että pääsevät puhumaan omasta tilanteestaan ja kokemuksistaan, vaikka kynnys kertoa asiasta on aluksi korkea. Tilanteessa ei pidä tyrkyttää tietoa vaan antaa tilaa ja odottaa, että asiakas on valmis ottamaan tietoa vastaan. Monet määrittivät tiedon antamisen keskeiseksi sosiaalityöntekijän tehtäväksi.

Tiedon lisääminen siihen uhrin asemaan on tärkeää, siinä mielessä että eihän kukaan halua olla hakattavana, se nyt on ihan selvä. Väkivalta on niin monisyistä, ettei se oo niin yksinkertaista kuin se ulkopuolisille näyttää. Et minkätakia joku nainen on väkivaltaisessa parisuhteessa, et onko se ihan ääliö, mutta kun se ei mee ihan niin. Kun siinä on niin monta ulottuvuutta, siinä tarvii niin pitkän prosessin tehdä siinä uhrin voimauttamisessa ja siinä et hänen ei tarvii kärsiä siitä mitä hänelle tehdään, ja siinä on just yks avainasema et saa sen ymmärryksen et sinä et oo yksin ja sinä et oo ainoa jolle on käynyt näin, sieltä se lähtee se työ. ST6.

Tiedon antaminen on ensimmäinen asia, josta lähdetään liikkeelle. Asiakkaan vastuulle jää usein se, miten tieto otetaan vastaan ja miten asiakas tulee toimimaan. Työntekijä antaa tietoa erilaisista vaihtoehdoista ja asiakas valitsee miten ottaa tiedon vastaan. Työntekijät

toivat, esille että asiakkaalla on usein ajatus, että he ovat yksin ongelmansa kanssa. Työntekijä voi antaa tietoa ja tukea tällaisessa tilanteessa.

Sitten käyn keskustelua heidän kanssa siitä et miten tällä väkivallalla on tapana pahentua ja mitä siitä seuraa ja mikä on väkivallan peruskaava, mistä se lähtee liikkeelle. ST6.

Se on hyvin usein näillä uhreilla se, et ne huomaa sen et mä tiedän mistä mä puhun, kun mä löydän niitä, et onko teillä ollut tätä arvostelua ja tällaista, sit jotenkin alkaa aukeemaan ihan erilailta et osaa tavallaan puhua ja uskaltaa myös kertoa missä vaiheessa he on tässä väkivallankehityskaaressa. Se tiedon antaminen on ensimmäinen mistä lähdetään liikkeelle. ST6.

Sosiaalityöntekijät toivat esille sen, ettei heillä ole valmiuksia eikä koulutusta terapeutin työhön. Tämä tuotiin selkeästi esille ja näyttäytyi jonkinlaisena rajauksena sille minkälaista työtä sosiaalityöntekijä tekee. Sosiaalityöntekijä on auttaja, mutta ei terapeutti, jollei tähän ole erillistä koulutusta.

Siinä kyllä ottaa käyttöön kaikki nää lasten psykiatriset palvelut kun tietää ettei oo sellainen ammattilainen ettei ala terapoimaan mitään. Samalla tavalla, on sitten mies tai nainen, ei me pystytä antaa mitään terapiaa, se ei oo meidän tehtävä. ST3.

Meidän näkökanta on se että me pohditaan sitä lapsen arjen ja elämän kannalta ja se terapeutin työ tehdään jossain muualla. ST6.

Vaikea sanoa mitään yksittäistä menetelmää. Ei lähisuhdeväkivaltatyössä varsinaisesti tule käytettyä mitään yksittäistä menetelmää sosiaalityössä, sillä minulla ei ole terapeutin koulutusta, että kyllä se on lähinnä sitä eteenpäin ohjaamista ja tiedon antamista. Ehkä voisi sanoa että keskustelu on tärkeää ja sellainen voimavarakeskeisyys, että keskitytään siihen mitä sillä asiakkaalla on tilanteessa mahdollisuus tehdä itse. ST7.

Terhi Laineen tutkimuksessa haastatellut väkivaltatyöntekijät kuvasivat, että menetelmiä tarvitaan, mutta niitä sovelletaan ja yhdistellään joustavasti vastaamaan asiakkaan tarpeisiin. Työntekijät tuottavat asiantuntijuutta muutoin kuin painottamalla menetelmien tärkeyttä. Työn metodisuus on tärkeämpää kuin yksittäiset menetelmät. (Laine 2005, 105.) Ei ole olemassa yhtä menetelmää tai konstia, jolla väkivaltatilanteeseen puututaan ja autetaan. Asiakkaiden tilanteet ovat yksilöllisiä ja tilannekohtaisia. Mikä toimii yhdellä ei onnistu toisella.

Emmä pysty sanoa et se olis aina se sama menetelmä jokaisen kohdalla, mikä onnistuu yhden kanssa ei toisen kanssa oo yhtään hyvä. ST1.

Sosiaalityöntekijät korostivat ennaltaehkäisevän työn merkitystä, mutta toivat toisaalta esille, ettei siihen ole aikaa eikä voimavaroja. Mitä varhaisemmassa vaiheessa tilanteeseen päästään puuttumaan sitä enemmän siitä on apua. Ennaltaehkäisevä työ olisi tärkeää ja erilaisten ryhmien pitäminen ja asiasta tiedottaminen nähtiin tärkeänä, käytännössä työ painottuu kuitenkin työntekijöiden kuvauksen mukaan korjaavaan työhän ennaltaehkäisevän työn sijaan.

6.2 Ammatillista yhteistyötä vai ammatillisia jännitteitä

Viranomaisyhteistyö vaikutti toimivan kohtuullisen hyvin. Yhteiset koulutukset ja seminaarit koettiin tärkeiksi. Kun asioita käydään läpi yhdessä syntyy uusia näkemyksiä ja toimintamalleja, eri tahojen toiminta tulee näkyvämmäksi. Yhteiset tapaamiset ja koulutukset lisäsivät myös merkittäväksi tietoa toisista toimijoista ja tämän kuvattiin parantavan huomattavasti yhteistä toimintaa. Yhteisissä koulutuksissa oli tuotu esille ennaltaehkäisevän työn merkitys ja varhaisen puuttumisen malli. Sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan yhteisten tapaamisten myötä myös yhteistyö oli parantunut. Monet vakiintuneet toimintamallit, joita on yhteistyössä kehitelty, kuten neuvoloissa olevat valmiit kyselylomakkeet liittyen lähisuhdeväkivaltaan koettiin hyviksi ja toimiviksi käytännöiksi. Tämä nähtiin toimivana ennaltaehkäisevänä työnä. Yhteistyötä vaikeutti ajan puute, kiireellinen työ ja yhteisten tapaamisten hankala järjestäminen. Seuraava osuva kuvaus kertoo sosiaalityön realiteeteista, kun työtkin pitäisi ehtiä tekemään.

Vaikka itse haluaisi tavata useammin näitä viranomaistahoja niin ja vaikka ne tahtois tavata meitä niin se aika niin et meillä ei oo sitä aikaa. Ja se tulee aina vastaan. Et haluaisi aina kehittää, mut ei voi aina vaan kehittää vaan pitää tehdä sitä työtäkin. ST3.

Tärkeiksi yhteistyökumppaneiksi mainittiin yleisimmin koulut (koulukuraattorit), lääkärit ja päivystyspoliklinikka, psykiatriset palvelut, neuvolat, kriisikeskukset ja muut erityispisteet, kuten perheasianneuvottelukeskus ja turvakodit. Poliisi vaikutti olevan yksi yleisimmistä tai yleisin yhteistyötahoista. Kaikki haastattelemani sosiaalityöntekijät kertoivat neuvovansa ja ohjaavansa asiakkaan tekemään tarvittaessa rikosilmoituksen ja kaikki olivat neuvoneet tai olleet mukana hakemassa lähestymiskieltoa. Tämä vaikutti olevan yleistynyt toimintamalli sosiaalitoimistoissa, jossa suoritin haastattelut. Toimintatavoissa löytyy myös aina parannettavaa ja haastattelemani sosiaalityöntekijät näkivät toiminnassa ja järjestelmässä myös kehitettävää. Pääosin yhteistyötä kuvattiin poliisin kanssa kuitenkin toimivaksi.

Pitkään sosiaalityötä tehneet työntekijät toivat esille, että yhteistyö oli parantunut huomattavasti viimeisten vuosien aikana lähisuhdeväkivaltatapauksien kohdalla. Lähisuhdeväkivallasta on alettu puhumaan enemmän ja avoimemmin. Yhteisissä koulutuksissa oli esimerkiksi mietitty poliisin ja sosiaaliviranomaisten tehtävänkuvia ja rooleja kotikäynneillä sekä ilmoitusvelvollisuuden merkitystä. Yleisesti haastattemieni sosiaalityöntekijöiden kertomuksista sai hyvän kuvan viranomaisten yhteisistä koulutuksista, ne koettiin tarpeellisiksi ja hyödyllisiksi. Tässä kuvauksia viranomaisyhteistyön toimivuudesta ja toimimattomuudesta.

No poliisin kanssa semmoiset akuutit tilanteet on mennyt ihan hyvin, et poliisi ilmoittaa aika hyvin lastensuojeluun perheväkivallasta ja tota poliisit ottavat käsittääkseni vakavasti tän perheväkivallan siinä partiotyössään. Mut sit semmoinen et esimerkiksi jos vaikka nainen on turvakodissa ja mennään poliisille tekemään siitä rikosilmoitusta, niin siinä on monesti yllättänyt se ajattelutapa. Tuntuu että jälkeinpäin pahoinpitelyn jälkeen naisen on vaikea niinku saada oikeutta itselleen ja saada viranomaiset niinku ottamaan itsensä vakavasti, kun se akuutti tilanne on ohi. ST2.

No itse asiassa olen kerran ollut mukana asiakkaan kanssa hakemassa tätä lähestymiskieltoa tai kysymässä siitä. Ja saatiin tosi tyly vastaanotto siellä. En tiedä mistä se johtui, mutta siis tätä asiakasta vähäteltiin ja niinkun ylipäänsä hänen motiiviaan hakea lähestymiskieltoa. ST5.

No varmaan ihan senkin takia et on ollut yhteisiä koulutuksia niin tietää paremmin, me tiedetään mitä he tekee ja ne tietää mitä me tehdään lastensuojelussa ja tietää vähän miten me ajatellaan ja toimitaan. Ja enemmän mietitty yhteisiä kotikäyntejä, miten ne tehdään ja toimitaan, nää systeemit ja roolit siinä. Ja mitä heil on oikeus saada tietoja meiltä ja mitä tietoja meillä on oikeus sada heiltä, moni pääsääntöisesti tietää että me tarvitaan toisiamme, ja silloin on hyvä et auttaa toista kun taas tarvitsee toisen apua. ST4.

Salassapitosäädökset saattoivat yksittäisissä tapauksissa vaikeuttaa viranomaisyhteistyötä. Tällöin sosiaalityöntekijät kertoivat, että he tekevät usein kirjallisen pyynnön lakipykäliseen toiselle viranomaiselle, tällöin asia yleensä hoituu. Yleensä asiakas antaa itse luvan tietojen pyytämiseen. Pääsääntöisesti sosiaalityöntekijät kertoivat, etteivät salassapitosäädökset tee työtä hankalammaksi.

Vaikuttaa siltä, että ongelmia aiheuttaa yhteistyössä yksittäisten viranomaisten vähättelevä asenne lähisuhdeväkivallan uhria kohtaan, tietämättömyys velvollisuudesta tehdä lastensuojeluilmoitus ja työn kiireellisyys. Jotkut sosiaalityöntekijät näkivät ongelmallisena sen, ettei tieto, erityisesti lastensuojelutilanteissa kulkeutunut heille asti. Sosiaalityöntekijät näkivät, että suurin osa viranomaistahoista olivat tietoisia ilmoitusvelvollisuudesta, mutta

olivat myös huolestuneita siitä miten paljon asioita jää ilmoittamatta. Järjestelmän yhtenä ongelmana vaikuttaa haastattelemieni työntekijöiden kuvauksen perusteella olevan se, että moni jättää ilmoittamatta esimerkiksi lastensuojelullisesta huolesta sosiaaliviranomaiselle, sillä olettaa perheen jo olevan sosiaalityö asiakkaana. Ilmoituksissa tehtiin muilta viranomaistahoilta vakavista ja selkeästi väkivaltaan liittyvistä tilanteista lastensuojelutilanteissa. Haastatteluissa tuli esille, että usein pienemmät tapaukset, jossa ehkä oli vain aavistus väkivallasta tai kyseessä ollut lievä pahoinpitely jäi ilmoittamatta ja saattanut tulla sosiaalityöntekijän tietoon myöhemmin esimerkiksi asiakkaan kertomana. Tämä lastensuojelunsosiaalityöntekijä pohti lastensuojeluilmoituksen tekemistä ja ilmoitusvelvollisuutta väkivaltatilanteissa.

Just tää lastensuojeluilmoitusten tekeminen. Kun tuntuu et hirveen monella suunnalla lastensuojelulla on niin hirveän huono maine, tää kuulostaa jotenkin niin kauheelle, ja sit kun ei tiedetä näistä meidän palveluista et aatellaan et kun tekee lastensuojeluilmoituksen niin se tarkoittaa huostaanottoa välittömästi. Meidän imagon kohottaminen ulospäin tuottaisi ehkä samalla sen tuloksen, että meille pitäisi ilmoittaa vähän pienemmistäkin ihan viranomaiset kuin yksityishenkilötkin. Eihän me pystytä toimimaan tai lasta auttamaa ellei joku kerro meille, että on huolissaan tilanteesta. ST6.

Yhteistyötahot voivat olla myös yllättäviä, kuten seuraava tapaus kertoo.

Meil on ollut jopa niin, että on jouduttu menemään jonnekin tilataksilla ja yks kaks siellä on nainen, joka on väkivallan uhrina ja on koiria, jotka pitäsi saada sieltä mukaan. Kerran oli niin, et oliko ne rottweilereita, oliko niitä kaks vai peräti kolme ja sitten se taksikuski kyl otti ne mukaan ja sit me oltiin siel kaikki sekasin asiakas, pari sossuu ja koirat, usein asiat kyl järjestyy. ST3.

6.3 Väkivaltaisen henkilön auttaminen

Väkivallan tekijän auttaminen kuuluu myös sosiaalityöntekijälle. Väkivallan tekijät, jotka hakeutuvat avun piiriin ovat yleensä jo myöntäneet oman väkivaltaisuutensa (vrt. Nyqvist 2001, 148). Työntekijät kuvasivat, että väkivaltaisen henkilön tilanteeseen on vaikea puuttua ja päästä vaikuttamaan. Sosiaalityöntekijät toivat esille, että heidän tuli kuitenkin pyrkiä huolehtimaan siitä, että myös väkivallantekijällä on tukiverkosto kunnossa tai jokin taho, jonne hän voi mennä. Työntekijät kertoivat, että miehelläkin on usein tarve puhua sosiaalityöntekijän kanssa, mutta he korostivat etteivät he tee varsinaista auttamistyötä vaan ohjaavat väkivallantekijän eteenpäin sinne mistä saa enemmän apua. Monet toivat esille, että olisi tärkeää olla olemassa tahoja joista miehet saavat väkivaltaisuuteensa apua.

Työntekijät toivoivat, että olisi olemassa työntekijä tai työntekijöitä, jotka ottaisivat hoitaakseen väkivaltaisen tekijän tilanteen ja jatkotoimenpiteet, henkilön jolla olisi aikaa.

Et vaikka on tää miesten ryhmä niin olis ehkä hyvä, että olisi vielä miestyöntekijä joka sitten olisi enemmän tekemisissä tän miehen kanssa ja olisi aikaa tälle miehelle. ST4.

On tärkeää ottaa huomioon myös tämä väkivallantekijä. Joskus yhteistyö on vaikeaa, lähes mahdotonta. Jos on sellanen, et ei edes näe tekevänsä mitään väärää, vaikka on käyttänyt ihan sairaalloista väkivaltaa, niin tosiaan on aika surullinen tilanne. Mutta useimmiten kyllä miehet, ovat ottaneet vastaan ihan mielelläänkin ja niinku asiallisesti apua ja neuvoja mistä voi saada syvällisempää apua. Eli on tärkeää, että tasapuolisesti antaa tukea myös väkivallantekijälle, siis en tietenkään hyväksy niitä tekoja ja se on syytä tuoda esille, mutta kyllä tällä väkivallankäyttäjälläkin pitää olla mahdollisuus keskustella ja saada apua. Sehän vaan pahentaa tilannetta, jos apua ei tarjota ollenkaan.

Yksittäinen auttamisjärjestelmän ongelma, jonka lähes kaikki haastateltavat toivat esille, on väkivallan tekijän auttamisen vaikeus. Myös väkivallantekijällä on oikeus saada apua ja keskusteleminen myös väkivallantekijän kanssa on tärkeää. Sosiaalityöntekijöiden mukaan järjestelmä pystyy kohtuullisen hyvin auttamaan väkivallan uhreja, mutta väkivallantekijälle on vaikeampi löytää auttamistahoa. Auttamisjärjestelmä on enemmän keskittynyt naisuhrien ja lasten auttamiseen, mutta väkivaltaisen henkilön auttaminen ei ole järjestelmällistä eikä kokonaisvaltaista. Väkivaltaisesti käyttäytyvien miesten auttamisen lähestymistavat riippuvat siitä, millaisen selitysmallin mukaan väkivalta ymmärretään ja millaisen ihmiskäsityksen ja ihmiskuvan varaan auttamismenetelmät rakentuvat (Flinck 2006, 37).

Sosiaalityöntekijöiden kertoman mukaan ongelmallista oli se, että väkivallan tekijän auttaminen vaikutti olevan kunnissa yhden työntekijän vastuulla. Kun työntekijöiden vaihtuvuus sosiaalityössä on vilkasta, ei järjestelmä rakennu pysyväälle mallille. Leo Nyqvist huomioi, ettei väkivaltaisten miesten kanssa tehtävä työ ole vakiintunut osaksi auttamisjärjestelmää lisääntyneestä palvelutarjonnasta ja työn kehittämissyrkimyksistä huolimatta (Nyqvist 2004, 115). Sosiaalityöntekijät kohtasivat työssään useimmiten miesten naisiin tai lapsiin kohdistamaa fyysistä väkivaltaa. Useat toivat myös esille huomionsa miten naisten lapsiin tai mieheen kohdistama väkivalta on tullut enemmän esille. Pääosin työntekijät kertoivat kuitenkin miesten tekemästä väkivallasta ja puhuttaessa väkivallan tekijöistä he usein tarkensivat puhuvansa miehistä. Väkivaltaisille miehille perustetut ryhmät ja heitä varten oleva miestyöntekijä oli tärkeä auttamistaho. Toisessa kunnassa oli ollut miestyöntekijä väkivaltaisista miehistä varten, mutta haastatteluhetkellä miehille ollut olemassa omaa auttamistahoa. Tämä nähtiin epäkohtana. Monet toivat esille

miestyöntekijän merkityksen väkivaltaisille miehille. Sosiaalityöntekijät kertoivat kokemuksestaan, että miehen oli helpompi puhua toiselle miehelle kriisitilanteessa. Työntekijät pohtivat sitä, että työntekijän on naisena ehkä helpompi asettua naisasiakkaan asemaan ja miehelle saattaa naistyöntekijän kanssa tulla ennakkoluuloja, että työntekijä on naisen puolella.

Vaikka on tää miesten ryhmä niin olis ehkä hyvä, että olisi vielä miestyöntekijä joka sitten olisi enemmän tekemisissä tän miehen kanssa ja olisi aikaa tälle miehelle. ST3.

Mitä olen keskustellut esimerkiksi kriisikeskuksen työntekijöiden kanssa, niin siellä on miehille oma ryhmä ja naisille oma ryhmä, he ovat törmänneet samaan, että asioissa pääsee paljon syvemmälle, kun on miehille oma ryhmä jota vetää sitten mies. Jotenkin se on niin, että kun siinä on samaa sukupuolta olevat samassa tilassa, niin siinä sitten päästään syvemmälle kuin jos siinä olisi nainen sitten vetämässä sitä ryhmää. ST7.

Se olisi musta tärkeätä, että tässä järjestelmässä olisi myös näillä väkivallan tekijöillä mahdollisuus saada apua. Et siin on vähän semmonen aukko, et väkivallan uhria me kyl pystytään auttamaan jos hän niin haluaa, mut tekijä ei välttämättä saa apua. ST2.

Tosiasiana näyttäytyi kuitenkin se, että vaikka toimintamallit ja järjestelmä olisi kuinka pitkälle kehittynyt täytyy auttamisen lähteä väkivaltaisen henkilön omasta halusta. Väkivaltaisen henkilön auttaminen on mahdotonta jos ei henkilö itse halua itselleen apua. Esimerkiksi Hannu Säävälä ja Leo Nyqvist kirjoittavat, että huomattava osa erityisesti turvakodin kautta asiakkaaksi tulleista miehistä ei ole kovin motivoitunut tai valmis työskentelemään ongelmansa ratkaisemiseksi (Säävälä & Nyqvist 2006, 45).

Lastensuojelutyöntekijät tapasivat usein koko perhettä ja perheenjäseniä yhdessä ja erikseen. Vaikka väkivallantekijä ei olisi halunnut tulla sosiaalityöntekijän luokse, oli hänellä siihen velvollisuus, jos väkivallan suorana tai välillisenä kohteena lapsi. Aikuissosiaalityön puolella taas työntekijät tapasivat harvoin väkivallan tekijää. Yleensä asiakkaana oli vain uhri. Väkivallantekijää ei voitu velvoittaa tulemaan tapaamiseen ilman omaa halukkuutta.

Kyllä se aikalailta keskittyy siihen uhrien tapaamiseen, et monestihan se menee siihen, et näitä väkivaltaisia ihmisiä on ihan mahoton saada edes sosiaalitoimistoon käymään. Kyllä se hyvin vahvasti keskittyy siihen uhrien tapaamiseen ja lähinnä siihen heidän tilanteensa selvittelyyn. Et kyllä sitä aina käydään sitä väkivallantekijänkin tilannetta läpi, et mä aina kerron mitä mahdollisuuksia on saada apua väkivallan tekijälle, tämmöisistä tukivaihtoehdoista. Mutta en varmaan kertaakaan oo tavannut tätä toista väkivaltaista osapuolta. Monissa ainakin näissä omista tapauksissa on tilanne ollut se, että tekijällä on paha päihde-tai mielenterveysongelma ja et he kokee etteivät he tarvitse minkäänlaista

apua ja kun he ovat 18-vuotta täyttäneitä niin ei ole mitään millä heitä voisi pakottaa tulemaan sinne, se on sitten heidän oma näkemys siitä etteivät he tarvitse minkään näköistä apua. ST7.

Työntekijöiden kokemuksen mukaan väkivallantekijällä on suuri kynnys sitoutua auttamisprosessiin. Lisäksi yhtenä auttamisen esteenä sosiaalityöntekijät kertoivat olevan asiakkaiden moniongelmaisuuksien. Väkivaltaisella henkilöllä saattoi olla esimerkiksi vakaviakin mielenterveysongelmia, jotka vaikeuttivat auttamista.

Yrittää neuvoa niitä esimerkiksi perheasiainneuvottelukeskukseen, se on miehille semmoinen paikka. Se lähtee niin siitä, mä puhun nyt miehestä ja naisesta koko ajan, mut mä puhun nyt niistä mitä mä oon kohdannut. Se on niin kiinni siitä miehestä et näkeeks hän ees et hän toimii väärin, ymmärtääks hän mitä hän on tehnyt ja haluaks hän muutosta. ST1.

Se on mun mielestä asian ydin et jokainen mies häpeää sitä mitä ne on tehnyt, et vaikka kuinka se akka nalkuittais siellä niin silti se on häpeä sille miehelle, että se joutuu alentumaan siihen että se lyö sitä naista. Jotenkin sen häpeän läpikäyminen on monelle miehelle niin iso juttu että siihen ei hirveen moni kykene valitettavasti. Niin sen takia mä oon vähän silleen, en oo skeptinen sen väkivaltaisen miehen auttamisjärjestelmää kohtaan vaan oon skeptinen sen suhteen, et ne miehet ketkä sitä väkivaltaa käyttää ei pysty sitoutumaan siihen, et se on niinkun enemmän se ongelma. ST6.

Auttamisjärjestelmää on kritisoitu siitä, ettei se tunnista naisten miehiin kohdistamaa väkivaltaa eikä myöskään tarjoa auttamistahoja kun kyseessä on väkivaltainen mies. Mies jää heitteille naisvaltaisessa auttamisjärjestelmässä (ks. Flinck 2006, 61). Vaikka miehille on myös suunnattu omat palvelunsa järjestelmässä on auttamistahoja tarjolla vain hajanaisesti. Järjestelmä ei tarjoa tasapuolisesti koordinoituja palveluita lähisuhteiden väkivaltatyön kentällä.

Sosiaalityöntekijät kertoivat kohdanneensa harvemmin tai eivät koskaan väkivaltaisesti käyttäytyvää naista. Toisaalta sosiaalityöntekijät toivat esille, että heidän mukaansa naisten väkivaltaisuus on lisääntynyt tai siihen kiinnitetään nyt enemmän huomiota. Naisten väkivaltaisuus miehiä ja lapsia kohtaan vaikuttaa kuitenkin olevan toistaiseksi asia, jota on vaikea määrittellä, johon on hankala ottaa suoraan kantaa ja jota on lähes mahdotonta tunnistaa. Aune Flinckin mukaan väkivaltaisille naisille ja väkivaltaa kokeneille miehille tarvitaan auttamismenetelmiä ja tukimuotoja. Sukupuoli vaikuttaa väkivallan muotoihin, konteksteihin ja kokemiseen, joten sukupuolten erilaisuus tulee ottaa huomioon myös auttamismenetelmien kehittämisessä. (Flinck 2006 126.)

7 SOSIAALITYÖNTEKIJÄN ASiantuntijuus ja AMMATILLISUUS

7.1 Koulutuksen antamat valmiudet

Ilman koulutusta ja erityistietoa liittyen lähisuhdeväkivaltakysymyksiin ei sosiaalityössäkään voida auttaa asiakkaita tarpeellisella ja asianmukaisella tavalla. Väkivalta on uusi ilmiö sosiaalitoimistoissa. Asiasta ei ole puhuttu, väkivaltaa ei ole tunnustettu eikä siihen ole ollut olemassa mitään erillisiä auttamiskeinoja (Ks. Lindqvist 2005, 113). Asia on nostettu esille vasta viimeisen kymmenen vuoden aikana. Lähisuhdeväkivaltaan liittyvät projektit ja niihin liittyvät koulutukset ovat lisänneet ammattilaisten tietoa ja kiinnostusta aiheeseen. Kaikki haastatteleman sosiaalityöntekijät olivat osallistuneet vähintään yhteen lähisuhdeväkivaltaan liittyvään koulutustilaisuuteen tai seminaariin. Yksi haastatteleman työntekijä oli ollut sosiaalityön edustajina laajassa moniammatillisessa lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöhön liittyvässä projektissa. Moniammatillisten projektien ja koulutusten etuna nähtiin se, että ne usein sitouttavat eri tahoja yhteistyöhön. Yhteiset koulutukset lisäävät tietoa muiden tahojen osaamisesta ja erityisvalmiuksista. Lisäkoulutus nähtiin tarpeellisena, sillä ympäröivä yhteiskunta, työympäristö ja menetelmät muuttuvat jatkuvasti. Toiset työntekijät mainitsivat asiakasryhmiä, joiden kohtaamiseen ja joiden kanssa työskentelyyn he näkivät tarpeellisena saada lisäkoulutusta. Esimerkiksi lasten kohtaamiseen tai maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa tehtävään lähisuhdeväkivaltatyöhön kaivattiin lisää koulutusta.

Jos mä nyt ajattelen sosiaalityön koulutusta ei sitä nyt niin kauheesti, vähäsen sitä sivutaan mut kyllä sitä mun mielestä sais olla enemmän. Tietysti täällä kunnassa siitä asti, kun mä olen tullut tänne töihin tääl on ollut se projekti. Sitä kautta on ihan joka vuosi ollut jotain koulutusta tähän väkivaltaan liittyen. Se on kyl ollut tosi hyvä. Kylhän täs työssä on se et koko ajan tarvis koulutuksia kun koko ajan yhteiskunta muuttuu, siit on kyllä ollut hyötyä. ST1.

Koulutusta ei ole koskaan liikaa, aina sen asian päivittäminen ja uusien näkökulmien avaaminen.. et tämmösessa koulutuksessa missä oli monien ammattiryhmien edustajia niin se oli jännä miten omat silmät avautui sille, että kuinka eritavalla nää terapia ihmiset näkee kuin me nähdään. Et jos on näit koulutuksia on muillekin kuin meille lastensuojelun sosiaalityöntekijöille, vaan myös laajemmalla skaalalla niin jotenkin se avartaa ja näkee niitä asioita vähän eri tavalla. Koulutus on aina hyväksi. ST6.

Työntekijä on merkittävässä roolissa erityisosaamista ja erityisasiantuntijuutta määriteltäessä (Filppa 2002, 67). Haastattelemiini sosiaalityöntekijät määrittivät omia valmiuksiaan kohdata lähisuhdeväkivaltaa ja osaamistaan kohtuullisen hyväksi. Oma tutkinto ja koulutus antoivat työntekijälle perustiedot, mutta koulutuksista sai tarpeellista ja ajankohtaista tietoa aiheesta sekä ilmiöstä. Sosiaalityöntekijät kertoivat, että oli tärkeää olla itse kiinnostunut aiheesta ja hankkia ajankohtaista tietoa, tietojen päivittäminen koettiin tärkeäksi. Muutamat haastattelemiini sosiaalityöntekijät toivat vahvasti esille oman erityisen ammatillisen kiinnostuksensa lähisuhdeväkivaltakysymyksiin. He olivat hankkineet oma-aloitteisesti lisätietoa aiheesta ja kertoivat lukevansa paljon alan kirjallisuutta. Oma ammatillinen kiinnostus lisää myös halukkuutta hankkia aiheesta lisätietoa. Tieto lisäsi valmiuksia kohdata lähisuhdeväkivaltaa ja lisäsi tietoa auttamismahdollisuuksista.

Sosiaalityöntekijät kohtaavat myös erityisosaamista ja valmiuksia vaativia tilanteita. Esimerkiksi raiskatun henkilön kohtaaminen tai seksuaalista väkivaltaa kohdanneita henkilöitä autettaessa oli sosiaalityöntekijöiden mukaan tärkeää tietää mistä saa lisätietoa ja apua, jos oma tieto ja valmius ei riitä asian hoitamiseen.

Koulutuksen antamien valmiuksien lisäksi on kokemus ja sen tuoma kokemuksellinen tieto arvokasta. Terhi Laineen mukaan asiantuntijuutta voi tarkastella myös hiljaisen ja eksplisiittisen tiedon välisenä suhteena. Työkokemuksen kautta syntyy hiljaista tietoa, jonka avulla työntekijä tietää, milloin eksplisiittinen tieto on totta. Työntekijä tietää, mitä teorioita, malleja, menetelmiä tai niiden osia hän eri asiakkaiden tilanteissa soveltaa. (Laine 2005, 120.)

Kun kauan on tehnyt niin tulee sellainen tunne, et kun juttelee jonkun ihmisen kanssa niin tulee sellainen tunne, et nyt pitää vielä tarkemmin kysyä siitä väkivallasta. Siinä koen et olen vuosien aikana kehittynyt, et vielä tarkemmin tulee kysytyä väkivallasta. Jos joku sanoo et se pahoinpiteli mut tai se käyttää jotain yleistä ilmaisua siitä mitä on tapahtunut, niin käydään läpi mitä on todella tapahtunut, miten sä koit se ja miten uhkaavaa se oli, miten sait apua ja mitä tapahtui. ST4.

Sosiaalityöntekijät kertoivat, että asiakastapaukset opettavat aina ja tuovat kokemusta. Kokemuksellinen tieto ja osaaminen vaikuttivat olevan merkittävässä roolissa, kun

työntekijät kertoivat omista valmiuksistaan kohdata lähisuhdeväkivaltaa. Työkokemus toi näkemystä kysyä juuri niitä tiettyjä kysymyksiä oikeissa tilanteissa. Joskus työntekijälle tuli tunne, että tästä pitää kysyä lisää ja saada enemmän vastauksia. Nuoremmat työntekijät kertoivat, että vaikka omaa työkokemusta ei ollut vielä kertynyt oli työkaverilta mahdollisuus kysyä ja luottaa heidän kokemukseensa. Kokemuksellinen tieto tuo varmuutta kysyä oikeita kysymyksiä oikealla hetkellä.

7.2 Ammattieettinen näkökulma työn taustalla

Lähisuhdeväkivaltatyö on vaativaa sosiaalityötä, jossa kohdataan surullisia tarinoita, joilla ei välttämättä ole onnellista loppua. Työssä kohdataan pahaa ja sosiaalityöntekijät puolustavat lähisuhdeväkivaltatyössä oikeudenmukaisuutta ja ihmisarvoa. Raija Lindqvist tuo esille haastattelemiensa sosiaalityöntekijöiden näkemyksen, ettei perheissä tai parisuhteessa tapahtuva väkivalta ole hyväksyttävissä eikä puolustettavissa millään tasolla. Sitä ei pidä piilotella eikä vähätellä. Se on rikos. Kuitenkin parisuhde- ja perheväkivallan pitäminen vakavana rikoksena asenteiden tasolla näyttää muuttuvan hitaasti. (Lindqvist 2005, 89.) Suvi Keskinen tutkimuksen perheammattilaiset määrittelivät tehtäväkseen selkeän moraalisen kannanoton väkivallankäyttöä vastaan ja tekijän vastuun esiintuomisen (Keskinen 2005, 157). Myös haastattelemani sosiaalityöntekijät toivat selkeästi esille oman mielipiteensä ja kantansa liittyen lähisuhdeväkivaltaan. Väkivalta on väärin ja tuomittavaa. Monet haastateltavista, olivat sitä mieltä, että sosiaalityöntekijän tulee ammatissaan puolustaa väkivallattomuutta. He näkivät tärkeänä, että ilmiöstä keskustellaan ja, että se on nostettu esille julkiseen keskusteluun. Monissa vastauksissa tuli esille, että sosiaalityöntekijöiden mukaan yhtenä merkityksellisenä sosiaalityöntekijän tehtävänä on väkivallasta tiedottaminen asiakkaille, tiedon lisääminen ja asiasta avoimesti puhuminen.

Pyrin korostamaan sitä uhrille, että se väkivalta ei ole hänen syytään ja sitä ei pidä missään olosuhteissa suvaita. Ja että sen täytyy lähteä siitä tilanteesta pois, jotta asioita voidaan selvittää, eikä pelkästään itsensä takia vaan myös lastensa takia. ST2.

Tiedottamista pitäisi olla enemmän ja enemmän, et mihin voi ottaa yhteyttä ja ettei tarvii elää sellaisessa tilanteessa missä on väkivaltaa. ST3.

Tiedon lisääminen siihen uhrin asemaan, siinä mielessä että eihän kukaan halua olla hakattavana, se nyt on ihan selvä. Väkivalta on niin monisyistä, ettei se oo niin yksinkertaista, kuin se ulkopuolisille näyttää. Et minkätakia joku nainen on väkivaltaisessa parisuhteessa, et onko se ihan ääliö, mutta kun se ei mee ihan niin. Kun siinä on niin monta

ulottuvuutta, siinä tarvii niin pitkän prosessin tehdä siinä uhrin voimauttamisessa ja siinä et hänen ei tarvii kärsiä siitä mitä hänelle tehdään, ja siinä on just yks avainasema et saa sen ymmärryksen et sinä et oo yksin ja sinä et oo ainoa jolle on käynyt näin, sieltä se lähtee se työ. ST6.

Väkivalta tulee ottaa aktiivisesti esille ja siihen täytyy puuttua. Työssä tulee olla kuitenkin hienovarainen ja ottaa tilannetekijät huomioon. Toiset työntekijät toivat myös esille, sen että keskusteluissa he pyrkivät välttämään uhrin syyllistämistä. Kysyttäessä sosiaalityöntekijöiltä, miten he ottavat väkivallan puheeksi asiakkaan kanssa he kertovat, että erityistä huomiota pitää kiinnittää siihen, ettei syyllistä uhria.

Asiakastilanteessa huomaa puheessa tai käytöksessä tai siitä miten asiat on. Ihan kysymällä, mutta tietenkin hienovaraisesti. Pitää aina kunnioittaa sitä ihmistä ja perhettä. Pitää kysyä suoraan, eikä keksiä hienoja nimiä sille jolloin asiakas ei ymmärrä mitä tarkoittaa, vaan ihan suoria kysymyksiä. Esimerkiksi jos on lapsesta tai nuoresta kysymys niin voi ihan tarkkaan kysyä et onko sua lyöty tai potkittu ettei mikään jää epäselväksi. ST3.

Uuden asiakkaan kohdalla pitää huomioida, että ne asiat on hyvin vaikeita ja henkilökohtaisia. Usein sitten naisella on kaikki nämä tunteet, häpeä ja kaikki muu syyllisyys mitä voi olla. Pitää olla varovainen et kun kyselet niin et syyllistäisi sitä naista tyyliin et mitäs sä teit? ST4.

Sosiaalityössä työntekijät näyttävät joutuvan hankalaan tilanteeseen. Toisaalta heidän tulee ottaa kantaa väkivallattomuuden puolesta ja toisaalta työskennellä neutraalisti kaikkien väkivaltatilanteen osapuolien kanssa, myös väkivaltaisten henkilöiden.

Asiakas voi omalla valinnallaan päätyä erilaiseen ratkaisuun kuin työntekijä toivoisi. Työntekijänä tulee tehdä selväksi itselleen mihin asti yksilön elämään voi ammatillisessa asemassa puuttua. Parisuhdeväkivaltaa koskevassa neuvontatyössä on erityisesti korostettu, että asiakkaan tulee voida tehdä myös päätös suhteen jatkamisesta väkivallan vaarasta huolimatta (Kurri & Wahlström 2000, 187). Työntekijässä voi herätä kärsimättömyyden tunne tilanteissa, joissa nainen ei pysty lähtemään väkivaltaisesta parisuhteesta tai palaavat kerta toisensa jälkeen väkivaltaiseen kotiin. Tällöin työntekijän tulee olla tietoinen lähtemisen prosessista, nainen ei jätä vain kotiaan vaan joutuu mahdollisesti luopumaan, taloudellisesta asemastaan, sosiaalisesta asemastaan sekä läheisistään. Väkivalta ei myöskään aina lopu eroon vaan edessä voi olla uusia ongelmia ja riskejä. (Stanley 1997, 142.)

No se on ehkä kaikkein vaikeinta kun nainen lähtee väkivallan takia turvakotiin ja lähtee sitten takaisin kotiin. Eli se, että väkivallan uhrin tavallaan itse antaa sen tilanteen jatkua. Että tavallaan ei ole tarpeeksi kunnioitusta itseään ja lapsiaan kohtaan, et ei pysty katkaisemaan sitä tilannetta. ST2.

Asiakkaalla on aina itsellään vastuu valinnoistaan ja tekemisistään. Sosiaalityöntekijät pohtivat asiakkaidensa tekemiä ratkaisuja ja niiden vaikutuksia. He kertoivat kokemuksistaan siitä, miten asiakkaiden tilanteissa väkivalta raaistuu ja muuttuu vakavammaksi. Useat mainitsivat asiakkaistaan, jotka ovat käyneet monesti turvakodissa ja palanneet suhteeseen. Jotkut kertoivat asiakkaistaan, joiden hengen puolesta he pelkäsivät. Päätös on kuitenkin asiakkaalla eikä työntekijällä, erityisesti jos kyseessä ei ole lapsiperhe vaan täysi-ikäiset ihmiset. Seuraavaksi lainauksia haastateltavien vastauksista kysyttäessä, miten he voivat vaikuttaa väkivallan uhrin tai tekijän asemaan.

Kai se mun kuuluu tai ainakin kuuluu yrittää tehdä niin, että mun kuuluu neuvoa ja tää asiakas sitten valitsee itse mitä tekee, ei ketään ihmistä voi pakottaa mihinkään. ST5.

Se toimii monen kohdalla niin että väkivalta on aluksi aika pientä ja sitten sitä tapahtuu useammin ja se väkivalta raaistuu. Kyllä sitä ajattelee, että monet näistä tapauksista on sellaisia, että todellakin paras olisi ollut jättää jo alussa se mies, et kun on semmoista väkivaltaa et ajattelee et siltä naiselta lähtee henki. Ja et samat naiset käy hirveen moneen monta kertaa turvakodissa. ST4.

Sosiaalityöntekijät toivat, esille tietonsa väkivallan jatkuvuudesta ja prosessiomaisuudesta. On hyviä kausia, huonoja kausia ja hyvittelyjaksoja parisuhteessa. Totuus on kuitenkin hyvistä kausista huolimatta se, että useimmiten väkivalta raaistuu ja muuttuu vakavammaksi. Vastauksissa tuli esille kuitenkin selkeästi se, että joskus työntekijän on vaikea ymmärtää ja hyväksyä sitä, että nainen palaa takaisin väkivaltaiseen suhteeseen ja etenkin silloin kun perheessä on lapsia. Osa sosiaalityöntekijän työnkuvaa on hyväksyä se, että kaikkea voi muuttaa, eikä aina voi auttaa. Jokainen päättää omilla valinnoillaan lopulliset ratkaisunsa.

Sosiaalityöntekijät joutuvat usein määrittelemään työssään mikä on oikein ja mikä on väärin. Määrittelyyn vaikuttaa laki, teot, ihmiset kenen kanssa työskennellään, työntekijän oma ammattieettinen pohdinta ja myös työntekijän oma näkemys oikeasta ja väärästä. Haastattelemani sosiaalityöntekijät käyttivät useissa yhteyksissä oikeudenmukaisuuden määritelmää. He pohtivat erilaisissa yhteyksissään asiakkaiden kohtelemista ja

oikeudenmukaista asemaa. Sosiaalityöntekijät toivat esille, että väkivallan uhrit olivat usein parisuhteessaan tai perheessään epäoikeudenmukaisessa asemassa, mutta työntekijöinä heidän pyrkimyksenään ja velvoitteenaan oli toimia niin, että asiakasta, sekä uhria että tekijää kohdeltaisiin oikeudenmukaisesti. Sosiaalityöntekijät painottivat, että asiakas tuli kohdata yksilönä ja tasa-arvoisesti, asiakkaalle tulia antaa mahdollisuus puhua ja kertoa tilanteestaan. Oikeudenmukaisuutta oli kuulla kaikkia väkivallan osapuolia, sillä sosiaalityöntekijä oli kaikkien väkivallan osapuolien työntekijä.

Oon pyytänyt niitä (väkivallan osapuolia lisäys K.N) kans tänne erikseen, et ei niinku tänne yhdessä, kun silloin taas tää, joka on väkivallan kohteena ei uskalla sanoa mitään ja on se oikeudenmukaista sekin et saa ne kummatkin erikseen tänne. ST1.

Haastatteleman sosiaalityöntekijät toivat asiakastapausesimerkkien avulla esille tilanteita, joissa väkivalta oli heidän mukaansa lievempää tai ymmärrettävämpää. Kaikki tuomitsivat väkivallan käytön ja totesivat, ettei väkivaltaa minkäänlaisena keinona tule hyväksyä, mutta sitä voi joissain tilanteissa paremmin ymmärtää. Sosiaalityöntekijät tekevät usein työtä parisuhteen molempien osapuolien tai koko perheen kanssa, jolloin tilannetta tulee tarkastella objektiivisesti kaikkien osapuolien näkökulmista. Tämä saattaa vaikuttaa siihen, miten ymmärrystä riitti myös väkivallan tekijää kohtaan.

Sillei voi ajatella et, tässäkin työssä näkee et jos nainen käyttää rankkaa henkistä väkivaltaa, niin tota miehellä on silloin iso riski, että se vastaa siihen fyysisellä väkivallalla, vaikka se tietää että se on väärin, mut niinku pinna palaa. En tarkoita että se olisi oikeutettua missään tilanteessa, mutta se on ymmärrettävää. Myös se on hirveen surullista etteivät he oo saanut apua aikaisemmin. ST2.

No just jos se on lapsen kohdistuvaa ja mitä pienemmästä on kysymys. Jos se on suunnitelmallista niin se on julmempaa ja vielä kauheempaa, jos vertaa sellaiseen väkivaltaan mitä voi ymmärtää ja mitä voi sattua perheissä, että äiti tai isä lyö murrosikäistä tyttöä. Että on eri muotoja väkivallassa, joita voi ymmärtää, mutta ei tietenkään hyväksyä väkivaltaa missään muodossa. ST3.

Lastensuojelun työntekijät määrittivät roolinsa ensisijaisesti lapsen työntekijäksi ja lapsen edun puolustajiksi. Perheen tilanteisiin ja yksityisyyteen puuttumisen oikeutti lapsen oikeus saada turvaa ja ulkopuolista apua. Tämä haastateltava sosiaalityöntekijä näki vahvasti oman velvollisuutensa ja vastuunsa lapsen oikeuden ja edun puolustajana.

Mun mielestä mulla ei oo mitään rajaa siinä suhteessa siihen, että mä olen sen lapsen edun puolustaja, tavallaan et silloin ei ole olemassa sellaista perheen yksityisyyttä, vaikka se on

vaan vanhempien välistä se väkivalta niin se on mun tehtävä olla sen lapsen edun ja lapsen kasvun ja kehityksen takaaja, niin silloin mä en löydä siitä perheestä tai kotitilanteesta mitään niin pyhää etteikö se mulle kuuluis, se on eriasia kerrotaanko sitä mulle. ST6.

Sosiaalityöntekijä voi päätyä myös tilanteeseen, jossa resurssikysymykset eli rahan ja ajan puute estävät konkreettisen avun antamisen. Vaikka haluaisi auttaa ja tukea työntekijänä asiakasta tulevat taloudelliset kysymykset nopeasti vastaan. Tällaisissa tilanteissa sosiaalityöntekijä joutuu miettimään, mitä yksilön turvallisuus maksaa, millä puolustaa asiakkaan oikeutta tiettyyn tukeen.

Määrärahat tulee aina vastaan niiden suhteen, että tälle naiselle olisi esimerkiksi nyt hyvä päästä ensi- ja turvakodille ja aikaa saada hengähdystaukoa siihen tilanteeseen, mutta sitten tulee ne määrärahat vastaan ettei voida yksinäisille tai lapsettomalle pariskunnalle myöntää maksusitoumusta. ST7.

Rahat ja resurssit asettavat realiteetit sosiaalityöntekijöiden tekemälle lähisuhdeväkivaltatyölle. Erityisesti aikuissosiaalityötä tekevien sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa tuli esille, se miten kielteisiä maksusitoumuspäätöksiä esimerkiksi turvakotijaksolle tehdään perustuen siihen, että kyseessä on lapseton henkilö. Työntekijät kokivat ja toivat esille, että yksinelävät henkilöt olivat usein epäoikeudenmukaisessa asemassa verrattuna perheellisiin asiakkaisiin. Haastatteluiden perusteella sain kuvan, että lähisuhdeväkivallan tulee olla todella raakaa ja henkeä uhkaavaa, jotta lapseton henkilö saa turvapaikan.

7.3 Sukupuolen merkityksestä

Sosiaalityön ammattihistoria osoittaa, että sosiaalityö on jo sadan vuoden ajan ollut ensisijaisesti naisten ammatti niin Suomessa kuin muissakin länsimaissa (Petrelius 2005, 40). Sosiaalityöllä ja niin sanotulla naisisilla hoiva-ammateilla on paljon yhteistä. Niitä yhdistävät sellaiset naisammateille ominaiset yhteiskunnalliset rakennetekijät kuten ajanpuute, liian suuret asiakasmäärät, heikko palkka, ammattikuntien selkeä naisvaltaisuus, sekä ammattien naistoimijoiden hoiva- tai vastuurationaalisuus. (Satka 1990; Petrelius 2005, 40.) Päivi Petrelius esittää, että ajatus naiseudesta hoivan ja huolenpidon subjektiutena jäsentää osaltaan myös osaltaan sosiaalityön kulttuurista paikkaa ylläpitäen ammatin naisvaltaisuutta (mt. 40).

Naiseuden ja hoivan yhteys mielletään itsestään selvänä ja luonnollisena asiana. Naisia pidetään miehiä herkempinä ja empaattisina ja tämän seurauksena miehiä kyvykkäämpiä emotionaalisen tuen antajina. Sosiaalityö on naisten palkkatyönä tekemää huolenpityötä, työssä jaksamisen ja kestämissen sekä uhrautuvan huolenpidon ihanteet kerrostuvat sosiaalityöntekijöiden kokemuksissa altistaen juuri naistyöntekijöitä työuupumukselle. (Petrelius 2005, 41). Kaikki haastattelemiini sosiaalityöntekijät olivat naisia. Aineistosta ei suoranaisesti nouse erikseen esille vastauksia siihen kokivatko sosiaalityöntekijät oman sukupuolensa vaikuttavan työssäjaksamiseen. Työntekijät eivät tuoneet esille oman sukupuolensa tai mahdollisen äitiyden merkitystä työssäjaksamiseen. Sen sijaan he pohtivat oman sukupuolen merkitystä kohdatessa naisasiakkaan naistyöntekijänä.

Mutta ihan jos ajattelee näitä sukupuolten välisiä eroja niin ehkä jos uhrina on nainen, niin ehkä se keskustelu naisen kanssa tästä aiheesta on luontevampaa kuin sitten, jos se uhri on mies. Että huomaa, että naiset osaa ehkä paremmin pukea sanoiksi niitä tunteita kuin mies. että miehellä se on vaikeampaa, mä veikkaan vahvasti että se, että työntekijänä olen nainen ja asiakas on nainen, niin se jotenkin luo sitä, yhteenkuuluvuuden tunnetta siinä, ja sitten musta tuntuu että miehillä on sekä että sosiaalitoimistoon tuleminen ja se että sosiaalitoimistoon liitetään niin paljon sellaista stereotypistä ajattelua, että se on jollakin tapaa hävettävää, että kyllä mä luulen että naisten on jotenkin helpompi asioida sosiaalitoimistossa. Kyllä mä uskon, että se sukupuoli tekee sen, että se keskustelu on jotenkin syvemmälle menevää kun siinä on kaksi naista, kuin että siinä olisi mies ja nainen käymässä sitä keskustelua. ST7.

Sukupuolta tuotetaan puheessa ja käytännöissä, lisäksi myös työntekijän sukupuolella on merkitystä. Terhi Laine kirjoittaa, kuinka työntekijä on reflektiivisessä suhteessa omaan sukupuoleensa. Työntekijä tuottaa oman subjektiviteettinsä naiseuden kautta ja myös asiakkuus on naiseutta. Kun ollaan tekemisissä sukupuoleen liittyvien erojen kanssa samalla tuotetaan, muutetaan ja ylläpidetään näitä eroja (Laine 2005, 140). Nicky Stanley esittää, että on mahdollisesti helpompaa ja vähemmän uhkaavaa työskennellä tilanteessa, jossa asiakas edustaa samaa sukupuolta kuin työntekijä. Tällöin voidaan jakaa naiseuden ja mahdollisesti äitiyden kokemukset. (Stanley 1997, 140.)

Itse naisena naisen kohtaaminen, en mä koe sitä niin vaikeena, en oo itse kokenut väkivaltaa mut pystyy ehkä samastumaan hänen tilanteeseensa. ST1.

Aika nopeastihan sitä nousee sellaiset syyllisyyskysymykset eteen, varsinkin jos mies on väkivallantekijänä, niin helposti tulee sitten sellainen ajatus, että naissosiaalityöntekijä on heti syyllistämässä häntä siitä mitä hän on tehnyt. vaikka tässä kyllä toimitaan

periaatteessa puolueettomalta kannalta, mutta se helposti ihmisten mielissä kääntyy niin. ST7.

7.4 Työssäjaksamista tulevat tekijät

Jokainen haastateltava kertoi jaksamisen edellytykseksi työyhteisön tai kollegan tuen. Vaikka en kysynyt työtovereiden tai työyhteisön merkityksestä erikseen, tuli asia esille kaikissa vastauksissa. Toimiva työyhteisö ja kollegan antama tuki oli ensisijaisen tärkeää, kun kyseessä oli vaativa asiakastapaus. Monet toivat myös esille oman työparin tärkeyden. Lastensuojeluasioissa oli jokaisella käytössä tarvittaessa työpari ja tämä nähtiin työssäjaksamista edesauttavana tekijänä.

Työparilta ja tiimiltä saatiin apua ja konkreettisia neuvoja. Työtoverilta saatua tukea nimitettiin kollegan tueksi ja epäviralliseksi avuksi. Merkityksellistä vaikutti olevan se, että asiat jaettiin jonkun toisen työntekijän kanssa, eivätkä asiat jääneet vain työntekijän ajatuksiin pyörimään. Tuesta huolimatta tilanteet ja tunteet näyttävät palautuvan mieleen myös kotona työpäivän jälkeen. Työyhteisön merkitys näkyi myös siinä, että työtoverilta saatiin palautetta, jos omat tunteet olivat liian vahvasti mukana. Seuraavat lainaukset kertovat esimerkkejä siitä, miten sosiaalityöntekijät kertoivat käsittelevänsä vaikeita tilanteita työyhteisössä:

Työparin ja tiimin kanssa keskustelemalla ja sitten jos on, niin rankkoja niin kotona yöunissa, joskus tulee jutut kotiin. ST1.

Kyllähän me tässä työyhteisössä puhutaan niistä tavallaan sitten tuoreeltaan ja sitten vaikeemmista tapauksista puhutaan työnohjauksessa. Must on tosi tärkeitä et ne purkaa ne tunnot päivittäin ettei ne jää sit päälle. ST2.

Ja kyllä meillä on semmoinen tiimi et kyllä sitä sitten huomauttaa kaverille, et kuule nyt toi ei oikeen oo, et ehkä pitäis olla joku toinen, et jos huomaa et on liian paljon aggressioita toista kohtaan. Usein sen sitten itse huomaa, et mä en nyt voi hoitaa tätä, harvemmin niinpäin et toinen huomauttaisi. Koska niin avoimesti puhutaan niistä, ja se on tärkeää, että saa ne asiat ulos ja puhuttua ääneen niistä tunteista joita on. ST4.

Toivoisi että olisi jokin sellainen konkreettinen keino, jolla voisi mennä siihen väliin ja pistämään poikki sen väkivallan siellä kotona. Että tulee kyllä sellaisia tosi rankkojakin tilanteita, jotka nostaa tosi inhottavia tunteita pintaan, mutta nää on sellaisia asioita joista sitten jutellaan meidän sosiaalityöntekijöiden kesken omissa ryhmissä. Voidaan vähän purkaa sitä tilannetta ja mieltä yhdessä, että olisiko siinä jotain mitä pystyisi tekemään. Että kyllä mä sanoisin, että ne on just niitä asioita, että jos jotain töitä kotiin tuo niin nää on just sellasia asioita, jotka saattaa sitten jäädä illalla kotona päässä pyörimään. ST7.

Haastattelemanani sosiaalityöntekijät työskentelivät keskisuurissa kaupungeissa, joten sosiaalitoimistotkin olivat keskisuuria. Työyhteisön antama tuki nousi merkitykselliseksi jaksamista edesauttavaksi tekijäksi. Tilanteita voitiin purkaa työhuoneessa tai kahvipöydässä. Tämä herätti pohtimaan millaista tukea pienempien kuntien ja toimistojen sosiaalityöntekijät saavat kohdatessaan vaikeita tilanteita. Pienissä kunnissa saattaa sosiaalityöntekijä olla ainoa oman ammattikuntansa edustaja. Myös ulkopuolisen työnohjauksen rooli tuotiin esille. Työnohjaus koettiin tärkeäksi. Kaikilla haastateltavillani oli ollut mahdollisuus saada työnohjausta vaikeissa asiakastapauksissa.

Sosiaalityössä ollaan tekemisissä vaikeiden asioiden kanssa ja asiat nähdään usein kun tilanteet ovat menneet liian pitkälle. Lähisuhdeväkivaltatyö on raskas kenttä myös työntekijälle. Marianne Notkon sanoin, kuva parisuhteesta ja perheestä tummenee, kun tarkasteluun otetaan mukaan väkivalta (Notko 2000, 17). Miten sosiaalityöntekijät sitten jaksavat työskennellä näin raskaiden asioiden parissa ja millaisia tunteita väkivaltatyö saa aikaan työntekijässä?

Väkivalta herättää auttajissa ristiriitaisia ja polarisoituvia tunteita. Auttajan omien vastatunteiden kohtaaminen saattaa johtaa siihen, että tosiasioita pyritään ratkomaan yleisellä nopealla ymmärtämisellä tai oletuksilla, jotka eivät perustu asiakkaan kuuntelemiseen. Vaarana voi olla, että työntekijä ottaa asiakkaan ohjaukseensa ennen kuin tällä on mahdollisuutta kertoa tarinaansa sellaisena kuin hän on sen kokenut. (Flinck 2006, 124.) Pahan kohtaaminen vaikuttaa työssä jaksamiseen, sosiaalityöntekijät kantavat harteillaan monta surullista inhimillistä tarinaa. Yksi keino jaksamiseen voi olla omien tunteiden rationalisointi ja turruttaminen.

Jaksamista edesauttavana keinona vaikuttaa olevan neutraalius ja ammattimainen suhtautuminen tilanteisiin. Yksi sosiaalityöntekijöistä toi esille, että tilanteisiin ”ei pidä mennä liikaa mukaan”. Jaksaminen edellyttää pientä eron ottamista tilanteeseen. Työntekijä tarkastelee asiakkaan tilannetta kokonaisuutena ja ilmiönä. Jaksamiseen näyttää vaikuttavan se, että omat henkilökohtaiset tunteet pidetään erossa ja hoidetaan asiakastilanne tapauksena. Sosiaalityöntekijän jaksamista auttaa se, että työntekijä tietää ilmiön laajuuden ja on perillä väkivallan sysistä ja seurauksista. Tämä ei tarkoita sitä, että työntekijä

suhtautuu kyynisesti tapahtumiin, mutta asioihin suhtaudutaan tapahtumina ja tapauksina ei henkilökohtaisella tasolla. Tilanteita käsitellään rationaalisella tasolla. Sosiaalityöntekijä joutuu asettumaan monenlaisiin rooleihin työntekijänä, toisaalta sosiaalityöntekijänä tulee osoittaa se, että välittää ja tukee, toisaalta työnkuvaan kuuluu, että tilanteita arvioidaan, punnitaan ja tehdään päätöksiä. Erilaiset roolit saattavat tuntua joskus ristiriitaisilta ja tämä voi osaltaan aiheuttaa uupumusta ja vaikuttaa työn raskauteen.

Erään haastateltavan sosiaalityöntekijän sanoin ”pitäs yrittää pistää ne tunteet sivuun”. Sosiaalityöntekijän pitää olla ammattilainen, joka jaksaa ja kuuntelee. Omien tunteiden poissiirtäminen ei kuitenkaan aina onnistu, onhan kyse aina inhimillisestä kohtaamisesta. Haastatteluissa tuli esille, että neutraalin ymmärtämisen lisäksi, sosiaalityöntekijät kokivat turhautumista, hämmästyksiä, surua ja vihaa kohdatessaan lähisuhdeväkivaltaa. Seuraavat sosiaalityöntekijöiden kuvaukset kertovat väsymisen ja voimattomuuden tunteista.

Mutta se on kyllä se mistä moni työntekijä kokee huonoa omaatuntoa ja kokee itsensä voimattomaksi, on se, että ei oo mitään sellaista konkreettista jolla tilanteeseen voisi puuttua. ST7.

No sellaisten konkreettisten keinojen puuttuminen välillä turhauttaa aika lailla. Haluaisi tehdä enemmän, mutta jokainen aikuinen päättää omilla valinnoillaan elämästään. Eikä aina ole keinoja puuttua vaikka tiedän, että toinen kokee vääryyttä ja on voinut vuosia todella piinaavaa elämää. ST8.

Parisuhdeväkivallan yleisyys sai Lindqvistin haastattelemat sosiaalityöntekijät pohtimaan, että naisvaltaisten sosiaalityöntekijöiden joukossa on myös parisuhdeväkivaltaa kokeneita naisia – kuka tahansa meistä. Jos työntekijällä on omia kokemuksia parisuhdeväkivallasta ne tulisi olla työstetty, jotta jaksaisi ja pystyisi näkemään, ymmärtämään ja auttamaan parisuhdeväkivaltaa kokeneita asiakkaita. (Lindqvist 2005, 119.) Haastattelemani sosiaalityöntekijät kiinnittivät huomion samaan asiaan.

Haastattelun lopuksi eräs sosiaalityöntekijä pohti asiaa järjestelmän ja työntekijän näkökulmasta. Miten työntekijänä itse hakea väkivallan uhrina apua kaupungissa, jossa työntekijät tuntevat toisensa ja työntekijä on osa auttamisjärjestelmää.

Yks mikä mua vähän vaivaa on se, et kun yritetään olla niin avoimia ja puhua väkivallasta niin avoimesti on se, et kun on vaikka joku koulutus ja auditoriossa istuu vaikka kaksi tai kolmesataa ihmistä, kuuntelee ja puhuu. Siellä on päiväkotia ja sairaala ja sossut ja

turvakodista ja mistä vaan ihmisiä. Niin jos aattelee niin ei nyt ihan puolet mut ehkä nelkyt prosenttia on itse kokenut poikaystävän tai miehen tai jonkinsorttista väkivaltaa, et miten se oma kokemus siinä ja oma henkilökohtainen tausta siinä tai se tilanne missä elää tällähetkellä, monet elää väkivaltaisessa suhteessa, et miten se vaikuttaa sun tapaan kohdata väkivaltaa, jos sä oot niinku töissä ja sun pitää kohdata näitä asiakkaita ja hoitaa näitä asioita. Ja se, että miten sä haet apua itse tässä kunnassa, et menisinkmä..menisinkö itse turvakotiin tai oikeusaputoimistoon, no se varmaan menis, et mun pitäis soittaa poliisille ja ne tekisi lastensuojeluilmoituksen, jos olisi kyseessä perheväkivalta ja kyseessä olisi lapsia, niin mä oon samassa systeemissä kuin kaikki muut. ST4.

Hannele Forsberg tuo esille, että olemme tottuneet ajattelemaan, että ammattiauttajan kuuluu olla tunteissaan neutraali. Auttajan omien tunteiden julkinen kuvaaminen ei myöskään kuulu ammattiauttamisesta kertomisen konventioihin. (Forsberg 2001, 3). Sosiaalityö mielletään olevan objektiivista ja järkipäristä asiantuntijatietoon pohjautuvaa työtä (Satka 1995; Forsberg 2001, 4).

Pitää vaan sit yrittää toimii siin ammattilaisena, ettei omat tunteet ole siin mukana. ST1.

Forsbergin mukaan vihan avulla tuodaan esiin lähisuhdeväkivaltatyön käytännöllistä ja moraalista vaikeutta. Siihen kietoutuu työntekijän epätoivo, voimattomuus ja turhautuneisuus, jolloin jäljelle jää vain ehkä säälinsekainen ymmärtäminen. (Forsberg 2001, 18.)

No väkivallan kohtaaminen herättää aina niitä tunteita. Ne on kauheita asioita ja tota varsinkin kun on lapsista kyse, siis aikuisillakin, totta kai se on aina inhottavaa väkivaltaa, sitä ei voi missään muodossa hyväksyä, mutta pitää aina muistaa, että on ammattilainen ettei mee mukaan siihen täysillä, vaan muistaa todellakin sen, et hän joka on tullut vastaanotolle niin se, on se joka on tullut mun luokse ja mun pitää olla se ammattilainen. Mut kyl sen huomaa, et joissakin tapauksissa, esimerkiksi jos kyse on hyväksikäytöstä niin ne on niitä kaikista kauheimpia, et todella pitää tehdä töitä itsensä kanssa ettei mee siihen mukaan liikaa. ST3

Haastattelemani sosiaalityöntekijät kertoivat omasta jaksamisestaan ja tunteista, jota väkivallan kohtaaminen ja epäinhimillisyyden näkeminen herättää. Sosiaalityöntekijät kertoivat tunteiden hallinnasta, omien tunteiden käsittelystä ja siitä ettei sekoita omia kokemuksia ja asiakkaiden elämäntilanteita keskenään. Työntekijän piti tuntea omat rajansa, jotta voi työskennellä vaikeiden asioiden parissa. Terhi Laine kirjoittaa asiakastyön etäisyyden ja läheisyyden rakentumisesta. Asiakkaan kanssa pyritään luottamukselliseen suhteeseen ja läheisyyttä tuotetaan eläytymällä asiakkaan tilanteeseen. Toisaalta työntekijät tiedostavat ja kuvaavat työntekijän ja asiakkaan roolien erilaisuutta. Ammatillisuutta on

kokonaisuuden näkeminen. Asiakkaan tilanteeseen täytyy osata eläytyä, samalla asiakastyö on kuitenkin myös etäisyyden ottamista ja rajan vetoa. (Laine 2005, 103–104.)

No ihan alkuun se herätti sellaisen ihan käsittämättömän hämmästyksen siihen, että miten paljon sitä (väkivaltaa lisäys K.N) on. Et se oli varmaan semmoinen ensimmäinen tunne mihin päätyi ja sitten oli tää perus ihmettelyn aihe mihin törmään edelleenkin että miksi joku nainen on siinä suhteessa ja miksi siihen alistuu vaikka tiedän miten siihen ajautuu ja tiedän mitkä ne syyt on niin sitä ei vaan ymmärrä miten sä oot 26 vuotta jossain hakattavana jossain parisuhteessa. Kuitenkin se parisuhde ja perhe pitäisi olla se mistä sä saat rakkauden, lämmön ja turvan. Kyllä mä siis edelleen sitä hämmästelen, mutta hämmästelen toki mielessäni. Kyllä se aina vaan silti pääsee joskus yllättämään. ST6.

Forsberg pohtii voitaisiinko lähisuhdeväkivaltaa kohtaavien työntekijöiden vihan ilmaisu tulkita väkivallalle alistuneiden aseman huomioimiseksi ja voitaisiinko tämä määritellä päämäärätietoisena ja kantaaottavana toimintana. (Forsberg 2001, 20.) Yksi sosiaalityöntekijöistä pohti omia vihan tuntemuksiaan ja rajojaan kohdata väkivallan tekijää.

Kylhän se herättää vihan tunteita väkivallan tekijää kohtaan, ainakin vielä pahemmin jos kyseessä on lapsiin kohdistuvaa raakaa väkivaltaa. Silloin joutuu itse miettimään et minkälainen se tilanne on ja että pystynkö minä...sitten meil on aina mahdollisuus et toinen hoitaa yhteistyön sen tekijän kanssa jos itse kokee ettei pysty olemaan objektiivinen ja asiallinen, et omat tunteet on niin vahvat, et mulla itsellä on niin et kun on hoitanut jotain inhottavia inesti asioita, niin ne on oikeestaan henkilökohtaisesti mulle ne vaikeimmat. Jos on ihan hirveistä teoista kyse, niin silloin mä tiedän itse omat rajat siinä. Et jos mä itse hoidan pedofiilin uhreja lapsia ja heidän vanhempiaan niin mä tiedän et mulla menee siinä se mun raja, et sen pedofiilin toimeentulotukea mä en pystyis hoitamaan. ST4.

Osa ammatillisuutta on tunnistaa itsessään tilanteet joissa on parempi antaa tilanne toisen työntekijän hoidettavaksi tai konsultoida kollegaa. Ammatillisuuteen kuuluu kyky tarkastella tilannetta kokonaisuutena ja kaikkien osapuolien näkökulmasta. Asiakkaiden näkökulmien tarpeiden lisäksi tulisi muistaa myös työntekijän voimavarat. Sosiaalityöntekijä on tukemassa ja auttamassa asiakasta, mutta sosiaalityöntekijän tulee myös tunnistaa omat jaksamisen ja ymmärtämisen rajansa. Jotta pahalle ei turtuisi ja kyynistyisi täytyy muistaa oman työnsä lähtökohdat ja tarkoitus sekä myös onnistumisen hetket.

8 YHTEENVETO

Tässä tutkimuksessa olen käsitellyt sosiaalitoimistossa tehtävää lähisuhdeväkivaltatyötä. Olen pyrkinyt hahmottamaan millaista lähisuhdeväkivaltatyötä sosiaalitoimiston sosiaalityössä tehdään ja määrittelemään mikä työssä on keskeistä. Se miten lähisuhdeväkivaltaan suhtaudutaan ja miten sitä kohdataan sosiaalityössä ja sosiaalivirastossa heijastaa myös yhteiskunnallisesta suhtautumisesta ilmiöön. Sosiaalityö edustaa yhtä yhteiskunnan virallista tahoja, jossa tehdään lähisuhdeväkivaltatyötä.

Käytin tutkimuksessani lähisuhdeväkivallan käsitettä. Käsitteen etuna oli se, että laajuudessaan se kattaa kaikki läheissuhteissa tapahtuvan väkivallan. On kuitenkin todettavissa, että lähisuhdeväkivallan tutkimuksen kenttä keskittyy lähinnä parisuhdeväkivallan tutkimiseen. Tosin myös lapsiin kohdistuvasta väkivallasta on jo olemassa lisääntyvässä määrin tutkimusta. Sen sijaan esimerkiksi vammaisiin ja vanhuksiin kohdistuva sekä sisarusten välinen väkivalta on vielä vähäisen huomion kohteena. Tämän vuoksi myös tutkimukseni suuntautui tarkastelemaan sosiaalitoimistossa kohdattavaa lähisuhdeväkivaltaa lähinnä parisuhdeväkivallan ja lapsiin kohdistuvan väkivallan osilta. Tarkastelunäkökulmani ajautui usein käsittelemään vain parisuhdeväkivaltaan liittyviä kysymyksiä, sillä aineistossani tämä muodostui keskeiseksi lähisuhdeväkivallan osa-alueeksi, jota sosiaalityöntekijät työssään kertoivat kohtaavansa. Tämä kertoo omalta osaltaan myös auttamisjärjestelmän ongelmasta. Tällä hetkellä tunnustetaan jo melko hyvin miesten naisiin kohdistama parisuhdeväkivalta. Sen sijaan naisten väkivaltaisuutta ja muunlaista lähisuhdeväkivaltaa on vielä toistaiseksi hankala tunnustaa. Auttamisjärjestelmä ei vastaa kokonaisvaltaisesti avuntarpeeseen. Ainakaan toistaiseksi yhteiskunnallisen auttamistyön kentällä ole tarjolla tasapuolisesti auttamistahoja, joissa keskityttäisiin väkivallan uhrien lisäksi väkivallan tekijöiden auttamiseen.

Sosiaalityötä tehdään joko yhdenmukaisesti, jolloin kaikki sosiaalityön palvelut on saatavilla samasta toimipaikasta. Sosiaalityö voi myös olla suuremmissa kunnissa eriytettyä aikuissosiaalityöhön, lastensuojeluun, vammaispalveluihin ja maahanmuuttajayksiköiden sekä vanhuspalveluiden sosiaalityöhön. Jokaisella taholla on omanlaisensa lähestymistapansa lähisuhdeväkivaltatyön kentällä. Tutkimustietoa, joka johtaisi hyviin käytäntöihin tarvittaisiin varmasti kaikilla osa-alueilla. Asiakasryhmiä erityisesti

maahanmuuttajat laajasti määriteltynä nousi esille omana asiakasryhmänään aineistostani. Sosiaalityöntekijät kokivat, että tähän alueeseen oli hankala panostaa tarpeeksi omassa työssään ja lisäkoulutusta kaivattiin erityisesti maahanmuuttajaperheiden parissa tehtävään lähisuhdeväkivaltatyöhön. Oli itselleni jopa yllättävää kuinka vahvasti sosiaalityöntekijät toivat esille maahanmuuttajien kanssa tehtävän lähisuhdeväkivaltatyön haasteellisuuden ja väkivaltaan puuttumisen vaikeuden. Monikulttuurisessa Suomessa tulisi tähän haasteeseen reagoida. Tällä sektorilla lähisuhdeväkivaltatyön ammattilaisilla näyttää olevan tarvetta tiedon lisäämiseen.

Haastattelut kuvastivat myös hyvin sitä, kuinka eriytetty sosiaalihuollon palvelujärjestelmä suuremmissa kuntaorganisaatioissa on. Tutkimustulokset erilaisten asiakasryhmien parissa tehtävästä lähisuhdeväkivaltatyöstä jäi lähinnä pintaraapaisuksi. Käsittelin erikseen vanhusten, maahanmuuttajien sekä vammaisten parissa tehtävää lähisuhdeväkivaltatyötä. Tutkimuskentällä olisi epäilemättä tilausta aihealueiden tutkimiselle, jotta päästäisiin pureutumaan syvällisemmin näiden tärkeiden asiakasryhmien erityistarpeisiin lähisuhdeväkivaltatyössä. Esimerkiksi vammaisiin kohdistuva lähisuhdeväkivalta on oma vaativa ja tarpeellinen alue, johon tulisi kiinnittää laajemmin huomiota. Tässä yhteydessä perehdyin lähinnä sosiaalitoimiston perussosiaalityön lähisuhdeväkivaltatyössä kohdattavaan parisuhde- ja lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan.

Auttamisjärjestelmä on byrokraattinen ja sektoroitunut. Laaja järjestelmä tarjoaa asiakkaalle valinnan mahdollisuuden. Laajuus voi olla hämmentävää ja asiakas jää pahimmillaan kuljeksimaan järjestelmän sisällä ilman, että kukaan todellisuudessa auttaa ja neuvoa asiakasta. On syytä pohtia millaisia puutteita järjestelmässä on ja miten sitä voidaan parantaa. Onko erityisosaamisessa ja palveluiden eriyttämisessä menty jo niin pitkälle, että järjestelmä on monimutkaistunut asiakkaan näkökulmasta liikaa? Yhtenä tutkimustuloksena esitän, että sosiaalitoimen perussosiaalityöllä on koordinoiva rooli lähisuhdeväkivaltatyön kentällä. Sosiaalityöntekijän osaamisessa keskeistä on auttamisjärjestelmän tunteminen.

Keräämäni aineiston pohjalta muodostui kuva, että sosiaalityöntekijöiden lähisuhdeväkivaltatyö sisältää kahdenlaista osaamista. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on opastaa, neuvoa ja ohjata asiakas eteenpäin erityispalveluiden piiriin ja neuvoa juridisissa asioissa. Tämä osaaminen on byrokraattista työtä, jossa sosiaalityöntekijällä on asemassaan

valtaa ja mahdollisuus järjestää palveluita asiakkaalle. Lisäksi keskeistä on sosiaalitoimen rooli taloudellisen tuen myöntämisessä. Tämän lisäksi lähisuhdeväkivaltatyö on psykososiaalisista auttamistyötä, jota on asiakkaan empaattinen kohtaaminen ja kuunteleminen. Sosiaalityöntekijä tulkitsee asiakkaan tunteita, lohduttaa, kannustaa ja ymmärtää, on läsnä ja tukena. Yllättävää oli se, että useat haastattelemani sosiaalityöntekijät korostivat, että todellinen auttaminen tapahtuu jossain muualla, eivätkä sosiaalityöntekijät ole erikoistuneet antamaan apua lähisuhdeväkivaltakysymyksissä. Sosiaalityöntekijöiden ohjaavaa työtä, auttamisjärjestelmän tuntemusta, viranomaisyhteistyötä eikä keskusteluapua määritelty ”oikeaksi” auttamistyöksi. Tähän saattaa olla yhtenä syynä se, etteivät sosiaalityöntekijät nimenneet käyttävänsä mitään erityistä menetelmää. Aineiston perusteella itselleni kuitenkin muodostui kuva, että sosiaalitoimiston lähisuhdeväkivaltatyö on monipuolista auttamistyötä, jossa korostuu sosiaalityöntekijän kyky arvioida kokonaisvaltaisesti asiakkaan avuntarve ja järjestää tilanteen mukaan tarvittavat palvelut asiakkaan saataville.

Sosiaalitoimiston perussosiaalityön lähisuhdeväkivaltatyötä määrittää myös se, että työtä tehdään kaikkien väkivallan osapuolien kanssa. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät korostivat olevansa erityisesti lapsen edun puolustajia ja lasten työntekijöitä, vaikka työskentelivätkin koko perheen kanssa. Lastensuojelussa työ vanhempien kanssa saattaa olla jännitteistä, sillä työhön kuuluu myös vanhemmuuden arviointia ja näkemykset lapsen parhaasta eivät aina ole yhdenmukaisia vanhempien kanssa. Se että sosiaalityöntekijä on kaikkien osapuolien työntekijä vaikuttaa myös siihen, että työntekijänä on suhtauduttava neutraalisti tapahtumiin. Työntekijänä voi joutua ristiriitaiseen tilanteeseen, kun tulee toimia väkivallan uhrien ja väkivallan tekijän työntekijänä.

Useat asiantuntijat ovat esittäneet, että sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden erityisosaamista tulisi lisätä lähisuhdeväkivaltatyöstä. Lisäkoulutukselle lienee tarvetta ja aineistoni perusteella sosiaalityöntekijät kokivat lisäkoulutuksen ja erityisesti yhteiset koulutukset muiden viranomaistahojen kanssa hyödyllisinä. Mieleeni jäi antoisa haastattelu lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa ja erityisesti hänen toteamuksensa ”ettei aina voi vain kouluttautua ja kehittää, vaan työtkin pitää saada tehdyksi”. Tämä kuvastaa hyvin arjen realiteetteja. Vaikka koulutukset ja osaamisen syventäminen antavat työhön uusia näkökulmia ja ne koetaan hyödyllisiksi on kaikki ”ylimääräinen” pois asiakastyöstä, joka

muutenkin on työntekijöiden mukaan aliresursoitua. Johtopäätöksenä tästä voi esittää, että jos halutaan laadukasta työtä on sosiaalityöntekijöillä oltava mahdollisuus lisäkoulutukseen. Perustyöhön on kuitenkin ensin kohdennettava lisää työvoimaa, jotta työntekijöillä olisi todellisuudessa mahdollisuus myös osallistua lisäkoulutuksiin ja irrottautua tekemättömien töiden ääreltä.

Yhtenä teemana tutkimuksessani käsittelin sukupuolen määrittymistä sosiaalitoimiston lähisuhdeväkivaltatyössä. Sosiaalityöntekijät korostivat, että jos oli vain mahdollista oli jokaista osapuolta tärkeää tavata ja jokaiselle tuli antaa aikaa ja mahdollisuus puhua tapahtumista. Mielestäni haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden tapa määritellä lähisuhdeväkivaltaa ei ollut sukupuolineutraalia. Sosiaalityöntekijät tiedostivat ilmiön takana olevat yhteiskunnalliset valtarakenteet ja valtasuhteiden vaikutuksen yksilön kokemukseen. Sosiaalityöntekijöiden puheessa vastuutettiin tekijä ja otettiin kantaa väkivallattomuuden puolesta. Työntekijät kertoivat kokemuksistaan, että väkivallan tekijä oli useimmiten mies, mutta kertoivat myös muunlaisesta kohtaamastaan lähisuhdeväkivallasta, jossa väkivaltaa käytti nainen. Sosiaalityöntekijöiden mukaan lähisuhdeväkivallan eri muodoista ja laajuudesta on alettu puhumaan enemmän ja väkivalta on nostettu myös sosiaalityössä enemmän esille.

Sosiaalityöntekijällä on velvollisuus puuttua aktiivisesti lähisuhdeväkivaltaan ja olla asiakkaan apuna sekä tukena. On ammattietiikan mukaista puolustaa oikeutta väkivallattomaan elämään ja puolustaa ihmisarvoa. Ammattietiikka ohjasi ja tuki työntekijän ammatillisia valintoja. Työntekijät kuvasivat erityisesti lapsen kohdistuvan väkivallan olevan myös työntekijälle raskasta. Ammattietiikka osaltaan velvoitti työntekijöitä puolustamaan uhria ja toimimaan auttavana tahona. Sosiaalityöntekijät tuomitsivat kaikenlaisen väkivallan ja alistamisen muodot. Osa ammattietikkaa on myös tiedottaa asiakkaita oikeuksistaan ja erilaisista auttamismuodoista. Aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijät pohtivat asiakkaidensa asemaa ja taloudellisten resurssien tuomia rajoituksia. Työntekijöiden kertoman mukaan väkivallan tulee olla äärimmäisen vakavaa, jotta lapseton asiakas maksusitoumuksen turvakotiin. Pienten lasten kanssa saa tehokkaammin apua kuin lapsettomana, vaikka väkivalta olisi toistuvaa ja hengenvaarallista. Sosiaalityöntekijät olivat joutuneet tekemään usein oman etiikkansa vastaisia päätöksiä, kun yksinasuvalle henkilölle ei ole voitu esimerkiksi myöntää

turvakotijaksolle maksusitoumusta. Yksittäiset tilanteet olivat jääneet painamaan sosiaalityöntekijöiden mieleen ja työntekijät kertoivat vuosia vanhoista tapauksista, jotka edelleenkin palasivat työntekijöiden mieliin. Pelkkä ammattietiikka ei auta vaikeissa tilanteissa, kun kunnan tiukka budjetti ja taloudelliset resurssit määrittelevät työn mahdollisuuksia ja auttamisen välineitä.

Kuluneen kymmenen vuoden aikana on Suomessa kehitetty paljon lähisuhdeväkivaltatyötä. Työtä on kehitetty erilaisten hankkeiden avulla. Auttamismenetelmiä on kehitetty eteenpäin vastaamaan erilaisiin tarpeisiin ja tilanteisiin. Esimerkiksi Ensi- ja turvakotien liiton ylläpitämä netti-turvakoti on uudenlainen auttamisen väline. Internetin kautta tavoittaa laajasti myös sellaiset väkivallan uhrit, joilla on suurempi kynnyks tai pitkien välimatkojen vuoksi hankalaa hakeutua fyysisesti auttamistahojen luokse. Auttamisjärjestelmän ja yksittäisten menetelmien kehittämisen lisäksi tulee huomiota kuitenkin kiinnittää myös peruspalveluiden piiriin.

Lähisuhdeväkivaltatyö on raskasta ja vaativaa sosiaalityötä. Sosiaalityöntekijöiden kohtaamat tapahtumat ovat usein menneet jo liian pitkälle ja ongelmat ovat moninaistuneet. Lähisuhdeväkivaltatyö vaatii työntekijältä ammatillisuutta, osaamista ja jaksamista. Toimiva ja tukea antava työyhteisö ja työpari oli aineistoni perusteella selkeästi tärkein työntekijän jaksamista edesauttava tekijä. Kun pahasta olosta pääsi heti puhumaan kollegalle ja työntekijä sai vertaistukea toiselta ammattilaiselta eivät asiat jääneet päähän pyörimään. Työyhteisön lisäksi jaksamiseen vaikuttaa oma suhtautuminen tilanteisiin. Sosiaalityöntekijät kuvasivat, että tilanteisiin pitää osata ottaa etäisyyttä ja omat tunteet täytyy pitää työstä erillään.

Yksi tutkimukseni lähtökohdista oli se, että sosiaalitoimiston lähisuhdeväkivaltatyön toimimattomuutta kohtaan on esitetty paljon kritiikkiä. Jotta työtä voidaan kehittää ja parantaa tulee selvittää, mihin kritiikki kohdistuu ja mistä syystä sosiaalitoimiston sosiaalityötä pidetään toimimattomana. Olen tutkimuksessani pyrkinyt selvittämään millaista on sosiaalitoimiston lähisuhdeväkivaltatyö sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta tarkasteltuna. Sosiaalityöntekijöiden kuvauksissa tuli esille työn kiireellisyys ja kuormittavuus. Työtä rajaa taloudelliset tekijät ja asiakkaiden määrä. Sosiaalityössä asiakasmäärät ovat suuria ja kuormittavia. Asiakastyö on ennalta sovittuja

asiakastapaamisia, puhelinajoilla käytäviä keskusteluja, yhteispalavereja sekä kotikäyntejä. Työntekijöiden kalenterit ovat työntekijöiden kuvauksen mukaan ”täynnä”. Yhdellä asiakastapaamisella ei aika riitä kuin käytännön asioiden selvittämiseen ja läpikäymiseen. Väkivaltaa kokeneella henkilöllä puolestaan olisi tässä tilanteessa mahdollisesti tarvetta puhua kokemuksistaan ja tilanteestaan enemmän. Lyhyen asiakastapaamisen jälkeen sosiaalitoimistossa saattaa asiakkaalle jäädä olo, ettei hän saanut tilanteeseen toivomaansa apua. Myös sosiaalityöntekijät toivat esille, että he haluaisivat tehdä syvällisempää ja pitkäjänteisempää asiakastyötä.

Lähisuhdeväkivallasta puhumien ja erilaiset kampanjat ovat tuoneet ilmiötä enemmän esille. Tämä on rohkaissut myös monia uhreja puhumaan asiasta ja hakeutumaan avun piiriin. Julkinen keskustelu ja väkivallan tuomitseminen vääryytenä ja rikoksena tukee myös lähisuhdeväkivaltatyötä. Kun ongelmaa pidetään julkisessa keskustelussa esillä, madaltuu myös väkivallan osapuolien kynnys hakeutua avun piiriin.

LÄHTEET

Aadland, Einar: Sosiaali- ja terveydenhoitoalan etiikka. Otava. Helsinki.1993.

Aaltola, Juhani & Valli, Rainen (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin I, metodin valinta ja aineistonkeruu, virikkeitä aloittavalle tutkijalle. PS-kustannus. Jyväskylä. 2001.

Aaltonen, Jukka & Rinne, Raili (tom.): Perhe terapiassa. Keskustelua vuosituhannen vaihtuessa. Gummerus. Jyväskylä. 1999.

Ahlstedt, Marko: Parisuhdeväkivalta ja sen ehkäisy, juridinen näkökulma. Etelä- Suomen lääninhallitus. Helsinki. 2005.

Aho, Päivi: Mihin me yllämme. Teoksessa Karvinen, Synnove (toim.): Sosiaalityön eettiset jännitteet. Painatuskeskus. Helsinki. 1993.

Alasuutari, Pertti: Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere. 1993.

Ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimukset. Laki 29.4.2005/272

Antikainen, Jukka: Perheväkivallan perhekeskeinen hoito. Teoksessa Aaltonen, Jukka & Rinne, Raili (tom.): Perhe terapiassa. Keskustelua vuosituhannen vaihtuessa. Gummerus. Jyväskylä. 1999.

Blennberger, Erik: Etik i socialpolitik och socialpolitik och socialt arbete. Lund : Studentlitteratur , 2005.

Caven, Outi: Sujutusta ja pyöritystä. Tutkimus byrokratian merkityksestä sosiaali- ja terveydenhuollon työssä. Helsinki. 1999.

Coffey, Amanda & Atkinson, Paul: Making sense of qualitative data. Complementary research strategies. Thousands Oaks, CA : Sage , cop. 1996.

Eriksson, Maria; Hester, Marianne; Keskinen, Suvi & Pringle, Keith: Tackling men's violence in families. Nordic issues and dilemmas. Policy press. Bristol. 2005

Eskola, Jari & Suoranta, Juha: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere. 1998.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana: Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Rainen (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I, metodin valinta ja aineistonkeruu, virikkeitä aloittavalle tutkijalle. PS-kustannus. Jyväskylä. 2001.

Eskonen, Inkeri: Miten ja mitä lapset kertovat terapeuttisissa ryhmissä perheväkivallasta. Tampereen yliopistopaino. Tampere. 2005.

Filppa, Virpi: kansalaisten tarpeista sosiaalialan erityisosaamiseen. Osaamisen monimuotoisuutta jäsentämässä. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Helsinki. 2002

Flinck, Aune: Parisuhdeväkivalta miehen ja naisen kokemana. Rikottu lemменmarja. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, hoitotieteen laitos. Sähköinen väitöskirja. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6709-4.pdf> (30.1.2007).

Forsberg, Hannele: Lasten asiakkuudet ja kokemukset turvakodissa. Arviointitutkimus Lapsen aika-projektista. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki. 2002.

Forsberg, Hannele: "Palaverin jälkeen pihisimme vihasta". Väkivalta, auttajat ja kirjoitetut tunteet. Janus 1/2001. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisu. 2001.

Forsberg, Hannele: "Talking feels like you wouldn't love Dad anymore": children's emotions, close relations and domestic violence. Teoksessa Eriksson, Maria; Hester,

Marianne; Keskinen, Suvi & Pringle, Keith: Tackling men's violence in families. Nordic issues and dilemmas. Policy press. Bristol. 2005

Forsberg, Hannele: Yksi ja monta perhettä: tutkimus sosiaalityöntekijöiden perhetulkinnoista sosiaalitoimistotyössä. Stakes. Helsinki. 1994.

Granfelt, Riitta: Pahasta kirjoittaminen. Teoksessa: Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna(toim.): Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. PS-Kustannus. Jyväskylä. 2002.

Hakala, Juha T: Menetelmällisiä koetuksia. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Rainen (toim.)Ikkunoita tutkimusmetodeihin I, metodin valinta ja aineistonkeruu, virikkeitä aloittavalle tutkijalle. PS-kustannus. Jyväskylä. 2001.

Hautamäki, Jari: Perheväkivalta käännekohta miehen elämässä. Miessakit ry. Helsinki.1997.

Hearn, Jeff: The violence of men: how men talk about and how agencies respond to men's violence to women. Sage Publications. London. 1998.

Hautanen, Teija: Bypassing the relationship between fatherhood and violence in Finnish policy and research. Teoksessa Eriksson, Maria; Hester, Marianne; Keskinen, Suvi & Pringle, Keith: Tackling men's violence in families. Nordic issues and dilemmas. Policy press. Bristol. 2005

Heino, Tarja: Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa. Stakes. Helsinki. 1997.

Heiskanen, Markku: Miesten naisille tekemän väkivallan kehitys ja kokonaiskuva. Teoksessa Piispa, Minna; Heiskanen, Markku; Kääriäinen, Juha; Siren, Reino: Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja. Helsinki. 2005.

Heiskanen, Markku & Piispa, Minna. Usko, Toivo, Hakkaus: kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tilastokeskus. Helsinki. 1998.

Heiskanen, Markku & Piispa, Minna: Väkivallan hinta: naiseen kohdistuvan väkivallan kustannukset Suomessa. Tilastokeskus: Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. 2000.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena: Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki. 2000.

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko, Sajavaara, Paula: Tutki ja kirjoita. Tammi. Helsinki. 2004.

Humphreys, Catherine: Avoidance and confrontation: social work practise in relation to domestic violence and child abuse. *Child and Family social work* (4) 77-87. 1999.

Husso, Marita: Parisuhdeväkivalta: lyötyjen aika ja tila. Vastapaino. Tampere. 2003.

Hurtig, Johanna & Laitinen, Merja: Paha ihmisyyden ja ammatillisen auttamisen haasteena Teoksessa: Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna(toim.): Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. PS-Kustannus. Jyväskylä. 2002.

Hämäläinen, Juha & Niemelä, Pauli: Sosiaalialan etiikka. WSOY. Helsinki. 1993.

Hämäläinen, Juha: Esimerkkejä sosiaalialan työssä kohdattavista ammattieettisistä ongelmista ja ongelma-alueista. Teoksessa Hämäläinen, Juha & Niemelä, Pauli: Sosiaalialan etiikka. WSOY. Helsinki. 1993.

Ikonen, Hanna-Mari & Ojala, Hanna: Yhteisyyden luomista ja eron kokemuksia – haastattelu, konteksti ja feministinen tietäminen. *Naistutkimus* 1/2005, 17-28.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (toim.): Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat: konstruktionistinen näkökulma. Sosiaaliturvan keskusliitto. Helsinki. 1995.

Jokinen, Arja & Suominen, Eero (toim.): Auttamistyö keskusteluna Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Vastapaino. Tampere. 2000.

Kalavainen, Susanna ym. : Perhe- ja lähisuhdeväkivalta – auttamisen käytäntöjä. Ensi- ja turvakotien liitto. 2006.

Karvinen, Synnove (toim.): Sosiaalityön eettiset jännitteet. Painatuskeskus. Helsinki. 1993.

Keskinen, Suvi: Commitments and contradictions: linking violence, parenthood and professionalism Teoksessa Eriksson, Maria; Hester, Marianne; Keskinen, Suvi & Pringle, Keith: Tackling men´s violence in families. Nordic issues and dilemmas. Policy press. Bristol. 2005

Keskinen, Suvi: Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Tampere University Press. Tampere. 2005.

Keskinen, Suvi: Sukupuolistunut väkivalta ja sen tutkimus Suomessa: Tutkimuksen katveet valokeilassa. Sosiaali –ja terveysministeriö. Helsinki. 1998.

Keskinen, Suvi: Väkivaltainen avioliitto naisten omaelämäkerroissa. Sosiaali ja terveysministeriö, naistutkimusraportteja. Helsinki. 1996.

Kiviaho Pirkko (toim.) : Puheenvuoroja naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Sosiaali- ja terveysministeriö: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Helsinki. 1998.

Koho, Arto: Rämetyykö ammattietiikka hyvinvointivaltion käänneessä. Teoksessa

Karvinen, Synnove (toim.): Sosiaalityön eettiset jännitteet. Painatuskeskus. Helsinki. 1993.

Kuronen, Marjo; Granfelt, Riitta; Nyqvist, Leo; Petrelius, Päivi (toim.): Sukupuoli ja sosiaalityö. PS-Kustannus. Jyväskylä. 2004.

Kurri, Katja & Wahlström Jarl: Moraalin vuorovaikutuksellinen rakentaminen perheväkivaltakeskustelussa. Teoksessa Jokinen, Arja & Suominen, Eero (toim.): Auttamistyö keskusteluna Tutkimuksia sosiaali-ja terapiatyön arjesta. Vastapaino. Tampere.2000.

Kuula, Arja: Tutkimusetiikka aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Tampere. 2006.

Kvale, Steiner: Interviews. An introduction to qualitative research Interviewing. Thousand Oaks, CA : Sage .1996.

Kääriäinen, Juha: Väkivalta ja apuun turvautuminen. Teoksessa Piispa, Minna; Heiskanen, Markku; Kääriäinen, Juha; Siren, Reino: Naisiin kohdistunut väkivalta 2005.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja. Helsinki. 2005.

Laine, Terhi: Turvakotityönkäytännöt, asiantuntijuus ja sukupuolen merkitykset. Yliopistopaino. Helsinki. 2005.

Lastensuojelulaki 5.8.1983/683.

Laitinen, Merja: Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Vastapaino. Tampere. 2004.

Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna(toim.): Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. PS-Kustannus. Jyväskylä. 2002.

Lehtonen, Anja & Perttu, Sirkka: Naisiin kohdistuva väkivalta. Kirjayhtymä. Helsinki. 1999.

Lindqvist, Matti: Paha, ymmärtämisen rajat ja auttajan varjo. Teoksessa Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna(toim.): Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. PS-Kustannus. Jyväskylä. 2002.

Lindqvist, Raija: Perussosiaalityö ja parisuhdeväkivalta Eteläsavolaisten sosiaalityöntekijöiden haastattelututkimus. Jyväskylän yliopisto yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. 2005.

Mullender, Audrey: Domestic violence and Social work. The challenge to change. Critical Social Policy 17 (1): Sage 53-58. 1997.

Mäkelä, Klaus (toim.): Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Gaudeamus. Helsinki. 1990.

Mäkelä, Klaus: Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa: Mäkelä, Klaus (toim.): Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Gaudeamus. Helsinki. 1990.

Mäntysaari, Mikko: Sosiaalibyrokratia asiakkaiden valvojana. Vastapaino. Tampere. 1991.

Niemelä, Pauli: Sosiaalialan ammattietiikka. Teoksessa Hämäläinen, Juha & Niemelä, Pauli: Sosiaalialan etiikka. WSOY. Helsinki. 1993.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna: Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. WSOY. Helsinki. 2004.

Notko, Marianne: Väkivalta parisuhteessa ja perheessä. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä. 2000.

Nousiainen, Virve: Perheväkivalta perheterapiassa. Teoksessa puheenvuoroja naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Sosiaali- ja terveysministeriö: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Helsinki. 1998.

Nyqvist, Leo: Sukupuoli parisuhdeväkivallan ammatillisessa kohtaamisessa. Teoksessa Kuronen, Marjo; Granfelt, Riitta; Nyqvist, Leo; Petrelius, Päivi (toim.): Sukupuoli ja sosiaalityö. PS-Kustannus. Jyväskylä. 2004.

Nyqvist, Leo: Lainsäädäntö väkivaltatyön tukena. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (toim.): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY. Porvoo, Helsinki. 2003.

Ojuri, Auli: Parisuhdeväkivalta ja turvakotien naistyö. Teoksessa Kalavainen, Susanna ym. : Perhe- ja lähisuhdeväkivalta – auttamisen käytäntöjä. Ensi- ja turvakotien liitto. 2006.

Oranen, Mikko (toim.) : Perheväkivallan varjossa: raportti lapsikeskeisen työn kehittämisestä. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki. 2001.

Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (toim.): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY. Porvoo, Helsinki. 2003.

Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja: Lasten kokema perheväkivalta käsitteinä ja ilmiönä. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (toim.): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY. Porvoo, Helsinki. 2003.

Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja: Moniammatillinen orientaatio perheväkivaltaan. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (toim.): Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY. Porvoo, Helsinki. 2003.

Partanen, Terhi & Holma, Juha: Vaihtoehto Väkipallalle. Toimijuutta kaikille perheenjäsenille Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. PS-kustannus. Jyväskylä. 2003.

Petrelus, Päivi: Sukupuoli ja subjektiivisuus sosiaalityössä. Tulkintoja naistyöntekijöiden muistoista. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. 2005.

Perttu, Sirkka: Perhe- ja lähisuhdeväkivalta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki. 1999.

Perttu, Sirkka: Vanhuksiin kohdistuva väkivaltaan ja siitä ilmoittamiseen liittyvät asenteet. Helsinki. Ensi –ja turvakotien liitto. 1998.

Perttu, Sirkka & Ahti, Leena: Usko, toivo, apu. Naisiin kohdistuva väkivalta. Etelä-Suomen läänin kunnille osoitettu palvelukysely 1998. Etelä-Suomen Lääninhallitus. 1998.

Piispa, Minna; Heiskanen, Markku; Kääriäinen, Juha; Siren, Reino: Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja. Helsinki. 2006.

Pohjola, Anneli: Pahan säikeitä auttamistyössä. Teoksessa Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna(toim.): Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. PS-Kustannus. Jyväskylä. 2002.

Pösö, Tarja: Lasten pahoinpitely lastensuojelussa - ollako vai eikö olla. Teoksessa Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (toim.): Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat: konstruktionistinen näkökulma. Sosiaaliturvan keskusliitto. Helsinki. 1995.

Raunio, Kyösti: Sosiaalityö murroksessa. Gaudeamus. Tampere. 2000.

Ronkainen, Suvi: Sukupuolistunut väkivalta ja sen tutkimus Suomessa: tutkimuksen katveet valokeilassa. Sosiaali –ja terveysministeriö. Helsinki. 1998.

Ruohonen, Marita: Perhe- ja lähisuhdeväkivallan vastaisen työn kehitys Suomessa. Teoksessa Kalavainen, Susanna ym. : Perhe- ja lähisuhdeväkivalta – auttamisen käytäntöjä. Ensi- ja turvakotien liitto. 2006.

Ruohonen, Marita: Miten tästä eteenpäin? Teoksessa Kalavainen, Susanna ym. : Perhe- ja lähisuhdeväkivalta – auttamisen käytäntöjä. Ensi- ja turvakotien liitto. 2006.

Ruuskanen, Minna: Hätävarjelu ja parisuhdeväkivalta. Suomalainen lakimiesyhdistys. Helsinki. 2005.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.): Haastattelu, tutkimus, tilanne ja vuorovaikutus. Vastapaino. Tampere. 2005.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa: Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Haastattelu, tutkimus, tilanne ja vuorovaikutus. Vastapaino. Tampere. 2005.

Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla (toim.): Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. PS-kustannus. Jyväskylä. 2003.

Sipilä, Jorma: Sosiaalityön jäljillä. Tammi. Helsinki. 1998.

Sipilä, Jorma: Sosiaalityön jäljillä. Tammer-paino Oy. Tampere. 1996.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tietouudistus 2005. Palvelujärjestelmä ja sen toimivuus – ryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. 2003.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammatti eettinen lautakunta: Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Talentia. Helsinki. 2005.

Stanley, Nick: Domestic violence and child abuse: developing social work practise. Child and Family social work (2) 135-145. 1997.

Särkelä, Antti: Välittäminen ammattina, näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Vastapaino. Tampere. 2001.

Säävälä, Hannu; Pohjoisvirta, Riitta; Keinänen, Eero; Salonen, Santtu (toim.): Mies varikolle –Apua lähisuhdeväkivaltaan. Oulun ensi- ja turvakoti ry. Oulu. 2006.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Jyväskylä. 2003.

Elektroniset lähteet:

<http://ensijaturvakotienliitto-fi.directo.fi/> (Viitattu 30.11.2006)

LIITE 1

Haastattelurunko

Taustatiedot:

Kaupungin/kunnankoko:

Organisaatio:

Kuinka kauan olet toiminut toimipaikassa:

Koulutus:

1. Väkivallan kohtaaminen

- a. Kuinka usein kohtaat pari- ja lähisuhdeväkivaltaa työssäsi?
- b. Millaiset (tiedolliset ja taidolliset) valmiudet koet omaavasi lähisuhdeväkivallan kohtaamiseen?
- c. Koetko omaavasi tarpeeksi tietoa lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöhön?
- d. Onko sinulle mielestäsi tarjolla tarpeeksi ajankohtaista tietoa ja koulutusta lähisuhdeväkivallasta?
- e. Minkälaista koulutusta olet saanut ja hankkinut liittyen lähisuhdeväkivaltatyöhön?

2. Asiakkaan kohtaaminen

- a. Kuinka väkivallan uhrin tai väkivaltaisen henkilön mielestäsi tunnistaa?
- b. Kuinka toimit kohdatessasi naisen joka on mahdollisesti parisuhdeväkivallan uhri?
- c. Pyritkö vaikuttamaan väkivallan uhrin asemaan tai toimintaa? Miten?
- d. Miten pyrit vaikuttamaan väkivallan käyttäjän toimintaan?
- e. Koetko ensisijaisempana uhrin vai väkivaltaisen henkilön auttamisen? Millaisiin asioihin sosiaalityöntekijä voi kokemuksesi mukaan vaikuttaa? Mihin sosiaalityöntekijä saa vaikuttaa?
- f. Millaisia työmenetelmiä käytät väkivaltatyössä?
- g. Mitä käsität väkivallan katkaisu ja auttamiskeinoina?
- h. Mitkä asiat ovat esteenä auttamistyössä? Omassa työskentelyssä kohdattavat esteet tai asiakkaasta johtuvat esteet.

- i. Miten otat väkivallan puheeksi asiakkaan kanssa?
- j. Miten asiakkaat reagoivat kysyttäessä väkivallasta?

3. Asiakasryhmät

- a. Millaiset valmiudet koet omaavasi kohdatessasi pahoinpidellyn naisen?
- b. Millaiset valmiudet koet omaavasi kohdatessasi pahoinpidellyn lapsen?
- c. Millaiset valmiudet koet omaavasi kohdatessasi pahoinpidellyn vanhuksen?
- d. Millaiset valmiudet koet omaavasi kohdatessasi pahoinpidellyn miehen?
- e. Millaiset valmiudet koet omaavasi kohdatessasi raiskatun henkilön?
- f. Millä tavoin kulttuuriset ja etniset erot vaikuttavat väkivaltatyöhön?
- g. Millä tavoin asiakkaan vammaisuus vaikuttaa väkivaltatyöhön?

4. Auttamisjärjestelmä?

- a. Mitkä ovat yleisimmät yhteistyötahot?
- b. Millaisia kokemuksia sinulla on viranomaisyhteistyöstä?
- c. Millaisia mahdollisuuksia ja kehittämisen kohteita näet palveluketjussa?
- d. Millaisiin esteisiin ja haasteisiin olet törmännyt viranomaisyhteistyössä?
- e. Miten salassapitosäädökset vaikuttavat viranomaisyhteistyöhön?
- f. Oletko ohjannut väkivallan uhrin tekemään ilmoituksen poliisille?
- g. Miten kehittäisit työpaikkakulttuuriasia työstämään väkivaltatyötä paremmin?
- h. Miten kehittäisit kuntasi/kaupunkisi auttamisjärjestelmää?
- i. Miten kehittäisit omaa työskentelyäsi väkivaltatyössä?

5. Oma suhde väkivaltaan

- a. Millaisia reaktioita ja tunteita väkivallan kohtaaminen sinussa herättää?
- b. Millaiset asiat koet vaikeina?
- c. Miten työstät mahdollisia turhautumisen tunteita?
- d. Mitä pidät ensisijaisena lähtökohtana ja periaatteena omalle työllesi lähisuhdeväkivaltatyössä?
- e. Onko sinulla mahdollisuus työnohjaukseen ja keskustelemaan väkivallan kohtaamisen aiheuttamista tunteista? Koetko tällaiseen tarvetta?

-Olisiko sinulla aihealueesta jotakin muuta sanottavaa tai tarkennettavaa?